

390276
390277

I

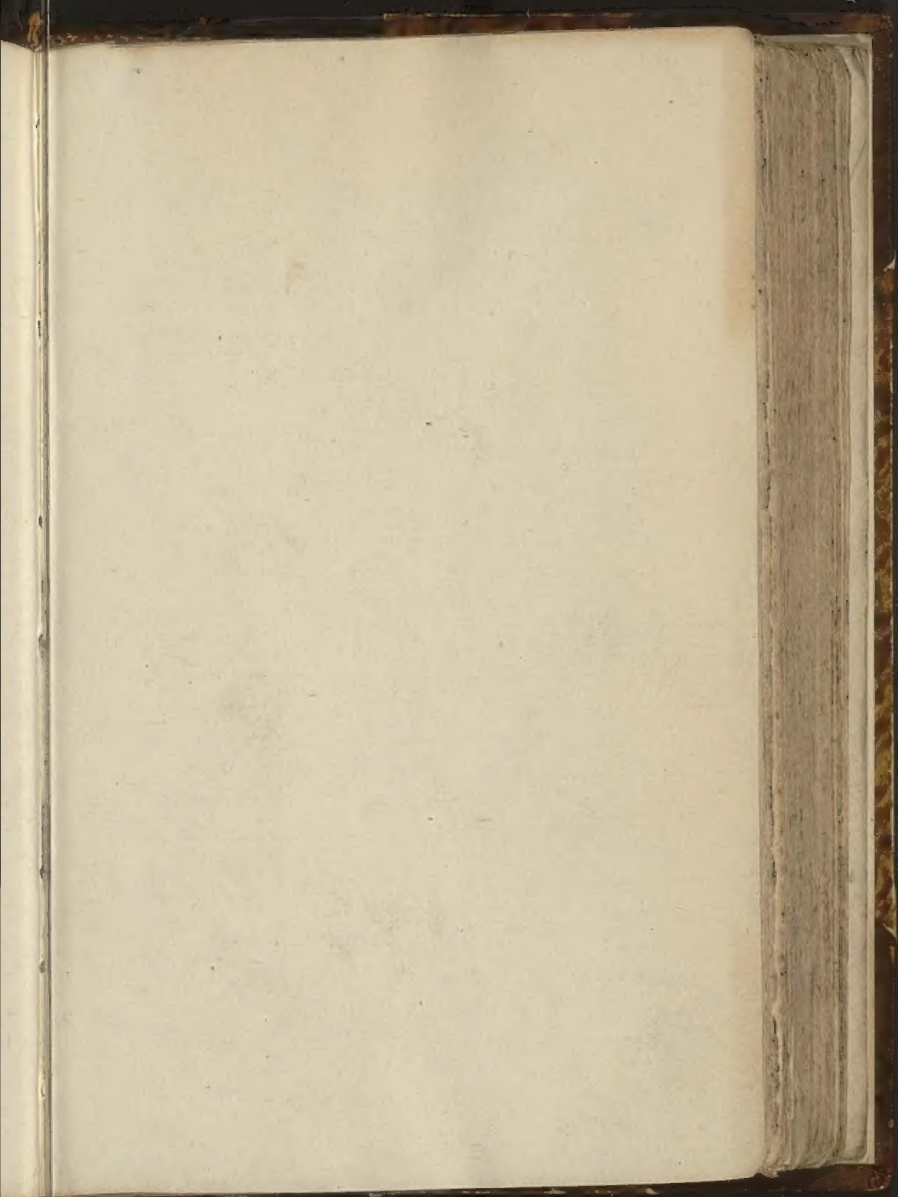
Mag. St. D.

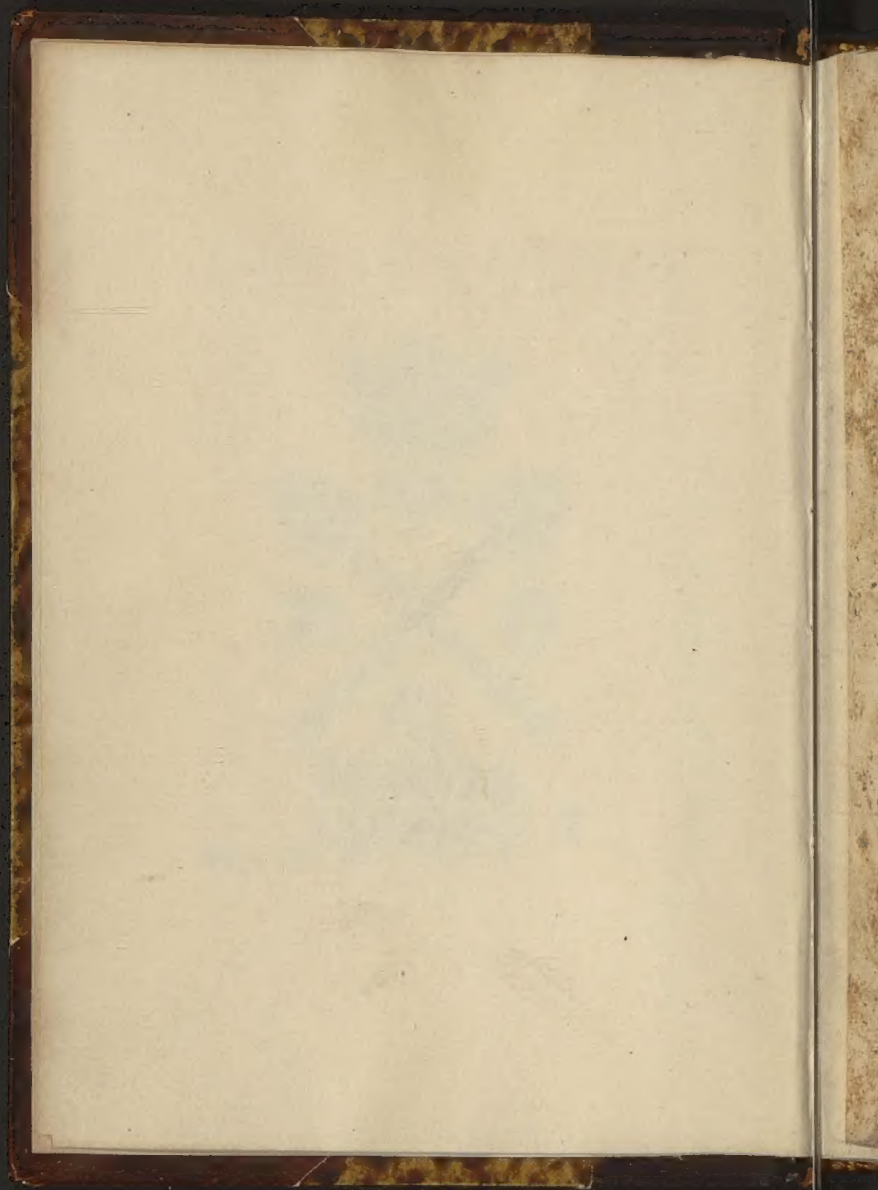
390276

390277 I

Mag. St. Dr.

57/61

S. Wiching, No.

5791

Kom

Komposition

On the

Komposition

Spreading

Metamorphism

C. P. W. W. W.

Lekarstwo dewiatyldne dla
Gusiel Chonuzych. Im. S. 16
trallu drobno przesie na sito
kroide cebuli Zielonej, suszka
drobno marta prochu, rosmu
szac y nancie ink jablko pro
forciu prochu karkawo o ter
de na karnie. po tym karnie
lekarstwo kane, kobyte, kote
wary pi dawac karnie

Dla Bydla Lekarstwo
Czestku prochu prola, karnie
wraz trze, dziegie, prola, karnie
go przynieslawy, karnie, karnie
na pychae rano w bolu, karnie
c, karnie, karnie, karnie.
Lekad Tomku, karnie, karnie, karnie.
wilk, karnie, karnie, karnie, karnie
wilk, karnie, karnie, karnie, karnie
karnie, karnie, karnie, karnie, karnie
karnie, karnie, karnie, karnie, karnie

1910. JMO

Terzima muniti
St. Byeta. *Deus* *St. Byeta*

2. *Gokawa*
1. *Migby* & *Ternent*
1. *Apennin*
micra & *Buty*

310. 220.

1/2
1/2
1/2
1/2
2
1/2
13
a p
1/2
y
wa
wa
pro
ro

Alca prae

na Thalassidroma

patula capitata
capitata capitata
capitata capitata

capitata capitata

capitata capitata

capitata capitata

capitata capitata

capitata capitata

capitata capitata

capitata capitata

capitata capitata

capitata capitata

[The handwriting in this block is extremely faint and illegible.]

and the same by the
river. Following the river
the river is covered by
a dense forest of
oaks and some other
trees. The river is
very deep and the
water is very clear.
The river is very
wide and the water is
very deep.

and the same by the
river.

and the same by the
river. The river is
very deep and the
water is very clear.
The river is very
wide and the water is
very deep.

and the other two
part of the 1st of July
and the other two
a day of the 1st of July
in the morning

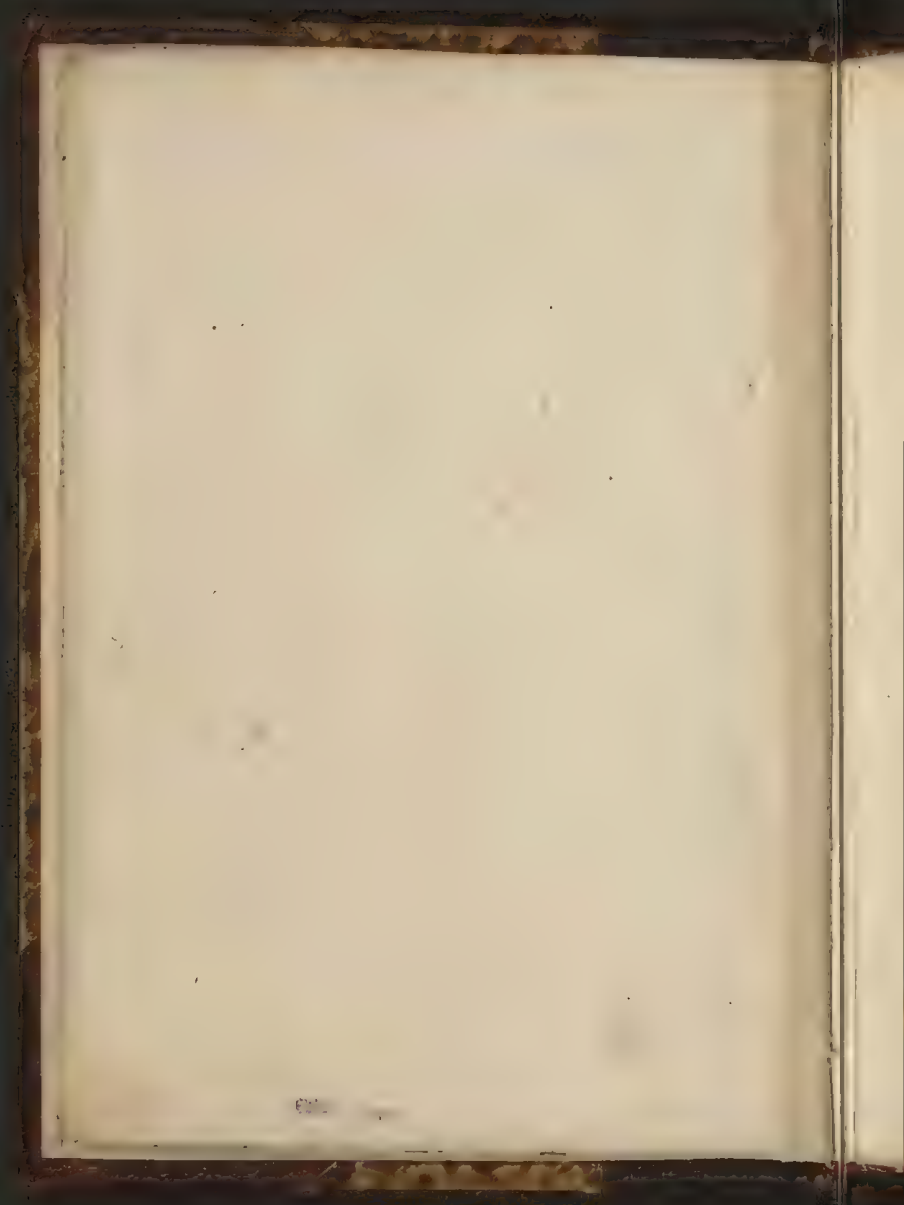
2nd of July

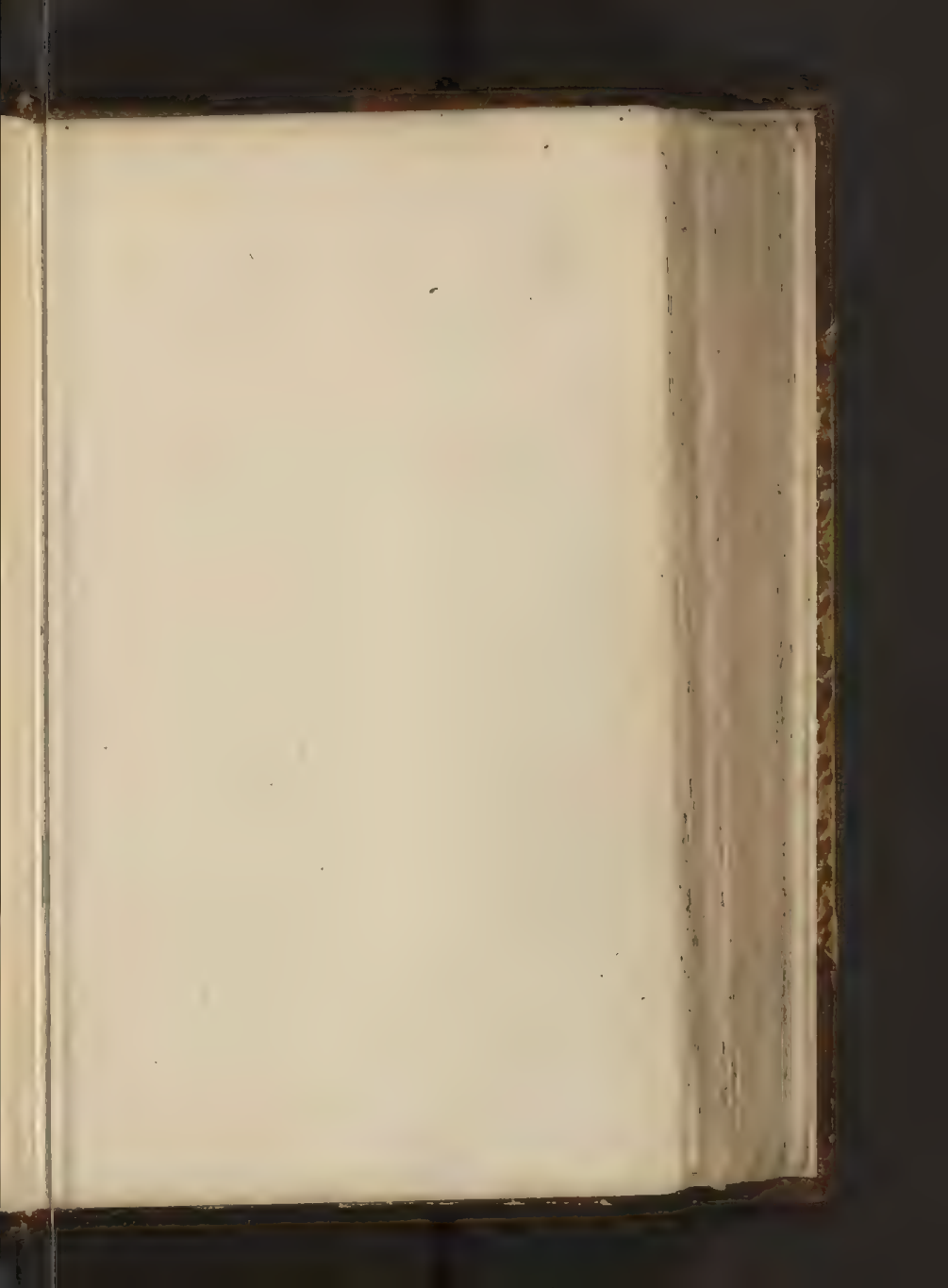
and the other two
part of the 1st of July
and the other two

and the other two
part of the 1st of July
and the other two

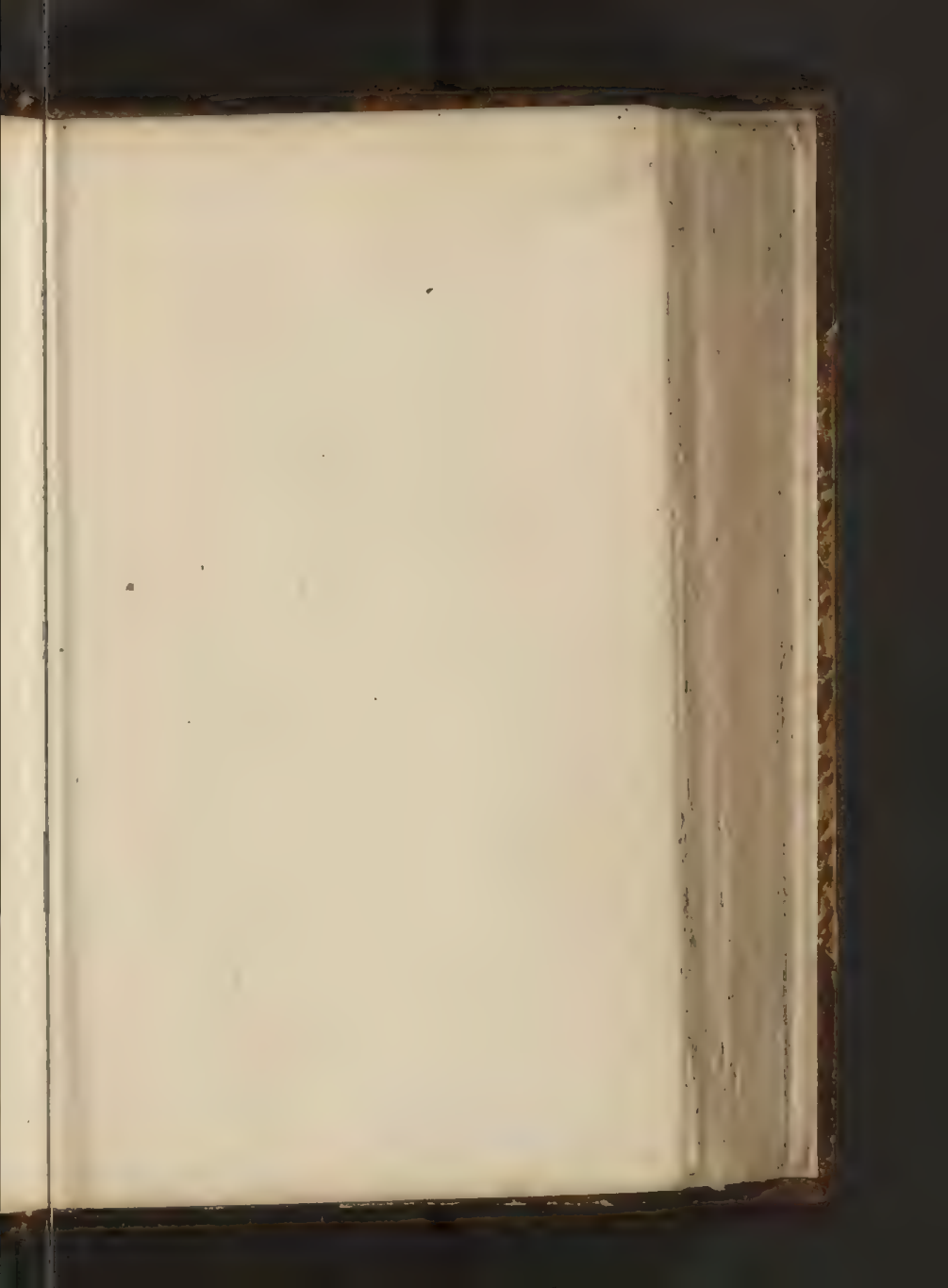
1. *Chloroceryle alpestris*
 2. *Chloroceryle alpestris*
 3. *Chloroceryle alpestris*
 4. *Chloroceryle alpestris*
 5. *Chloroceryle alpestris*
 6. *Chloroceryle alpestris*
 7. *Chloroceryle alpestris*
 8. *Chloroceryle alpestris*
 9. *Chloroceryle alpestris*
 10. *Chloroceryle alpestris*

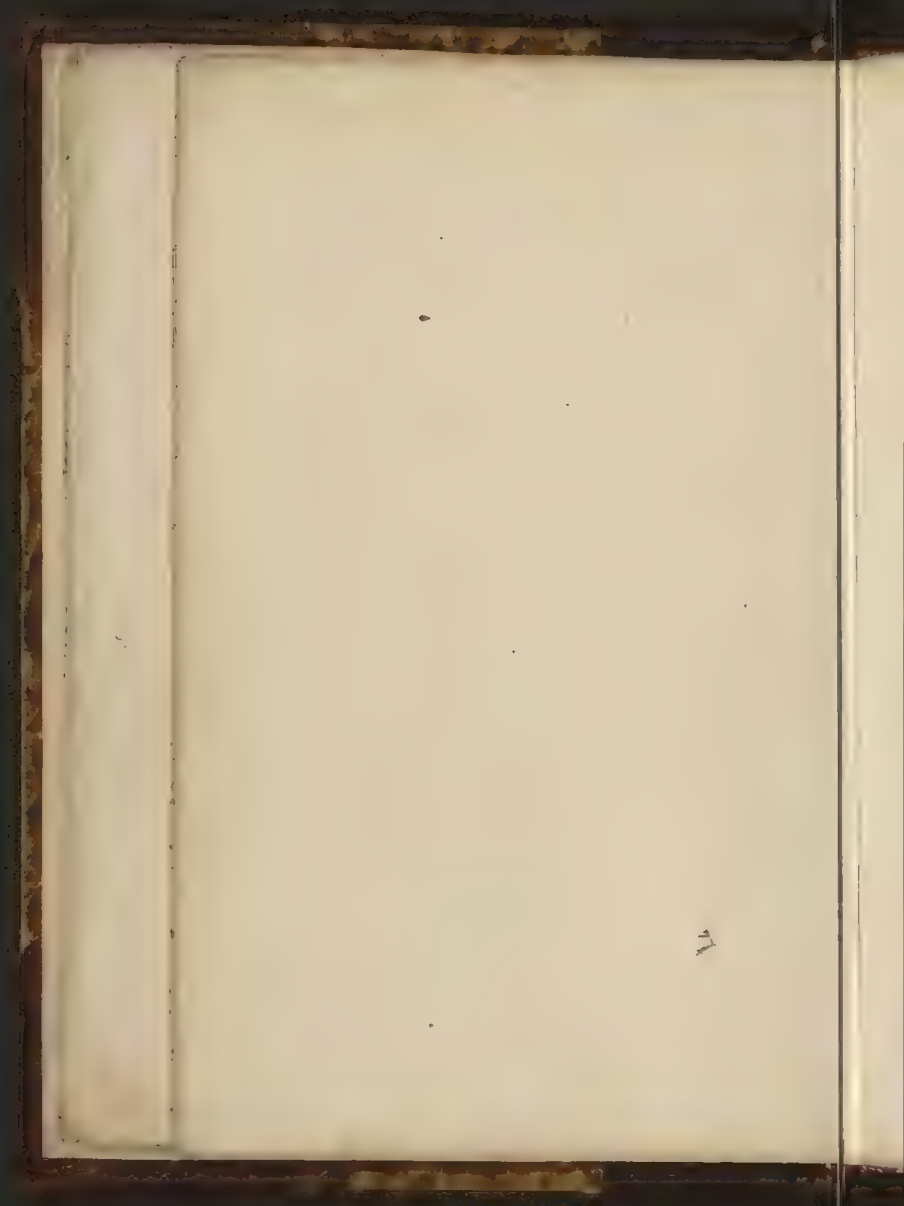

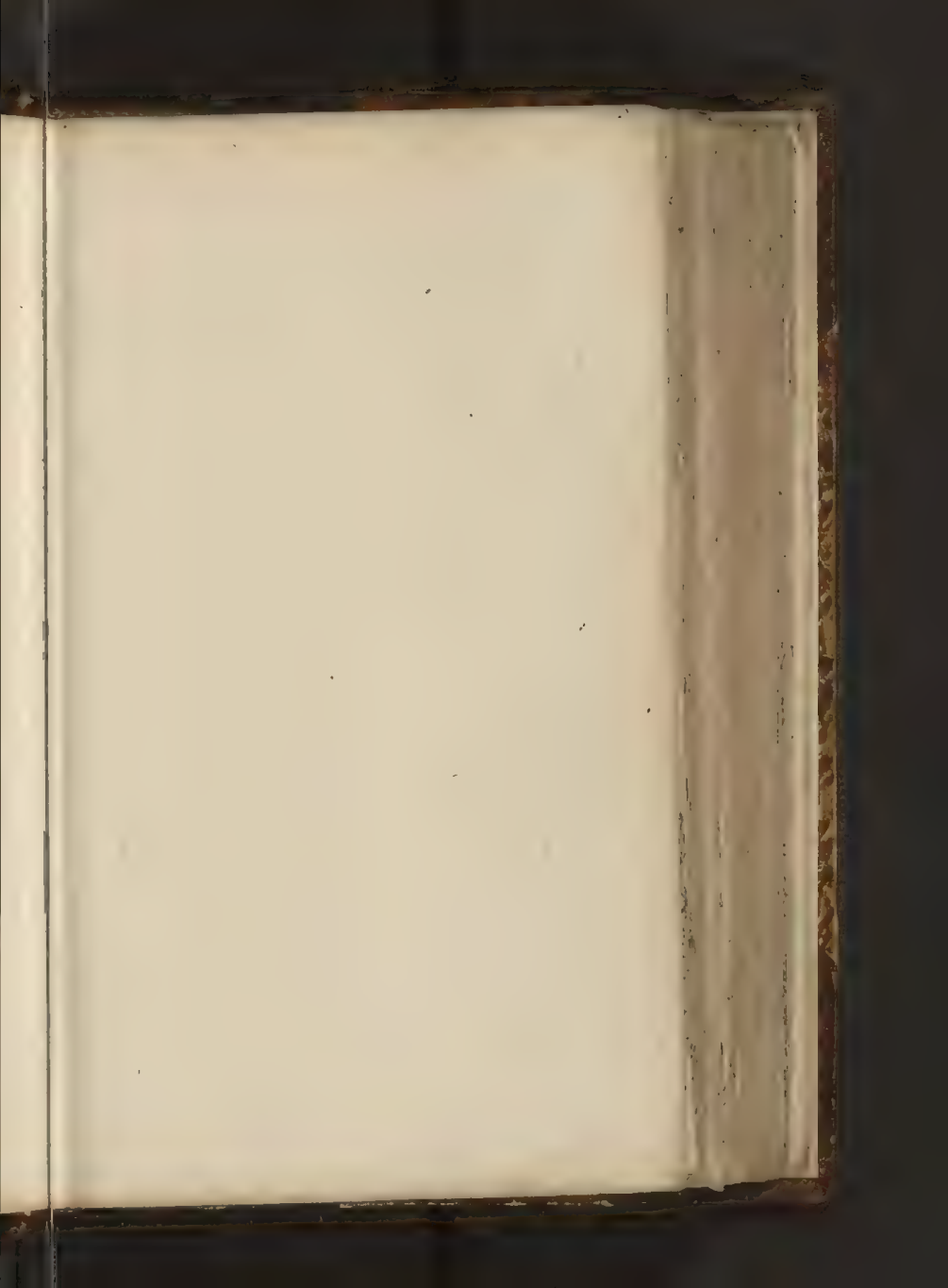

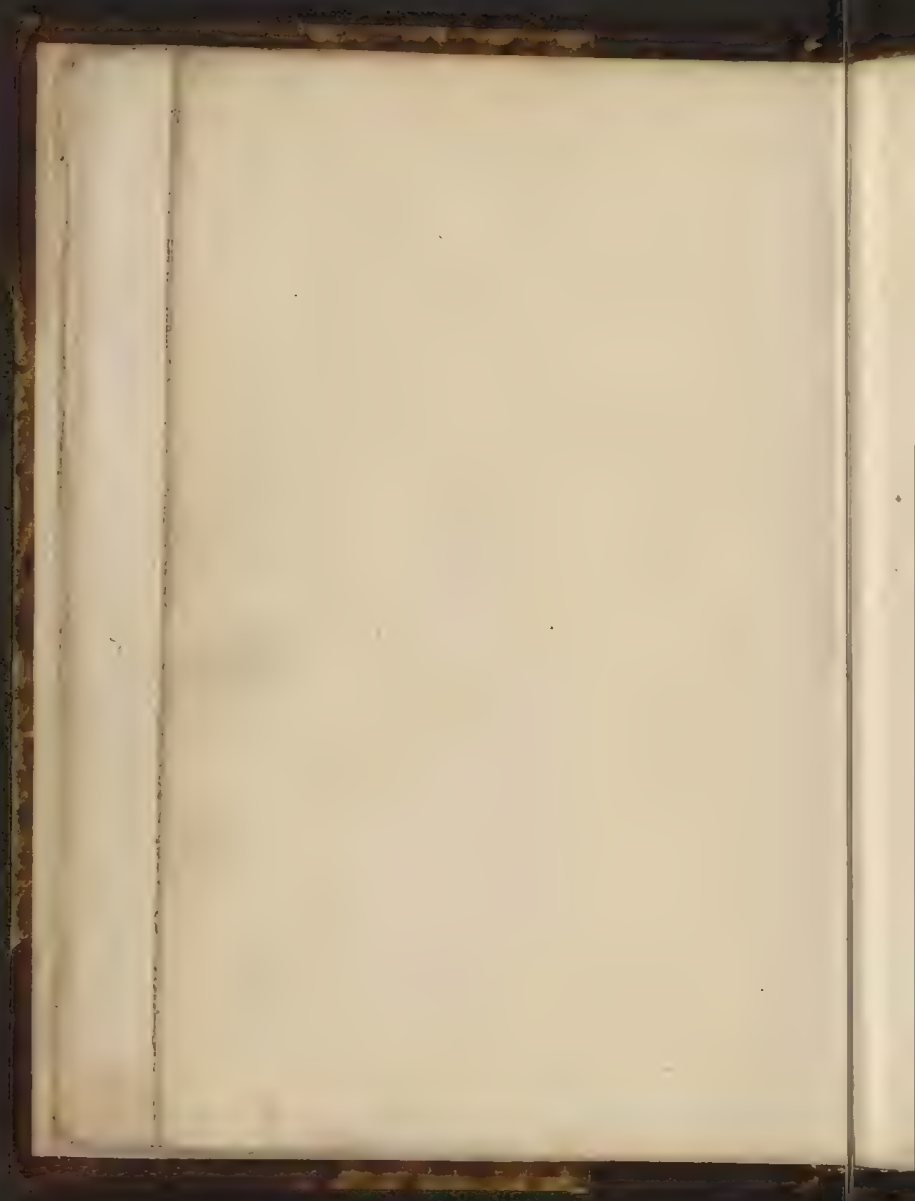

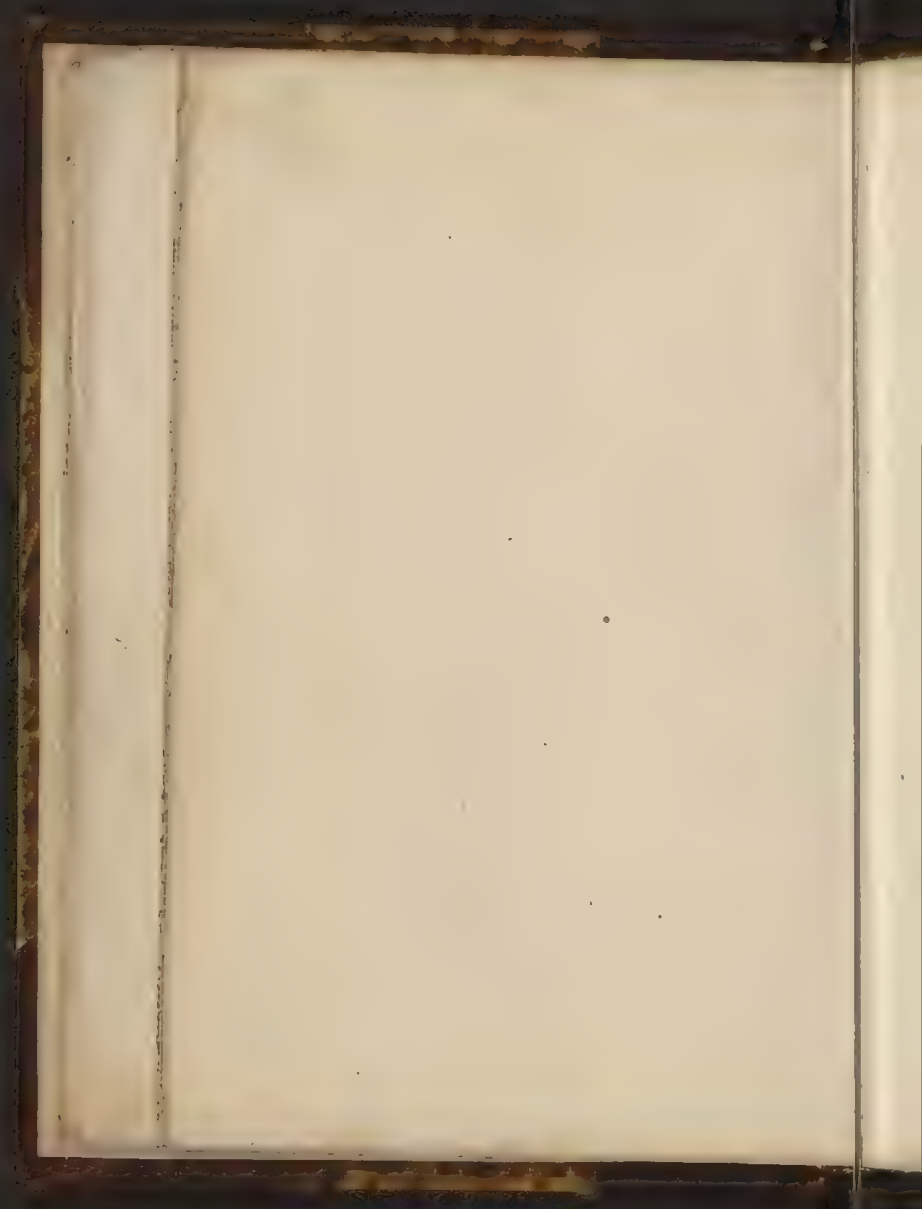

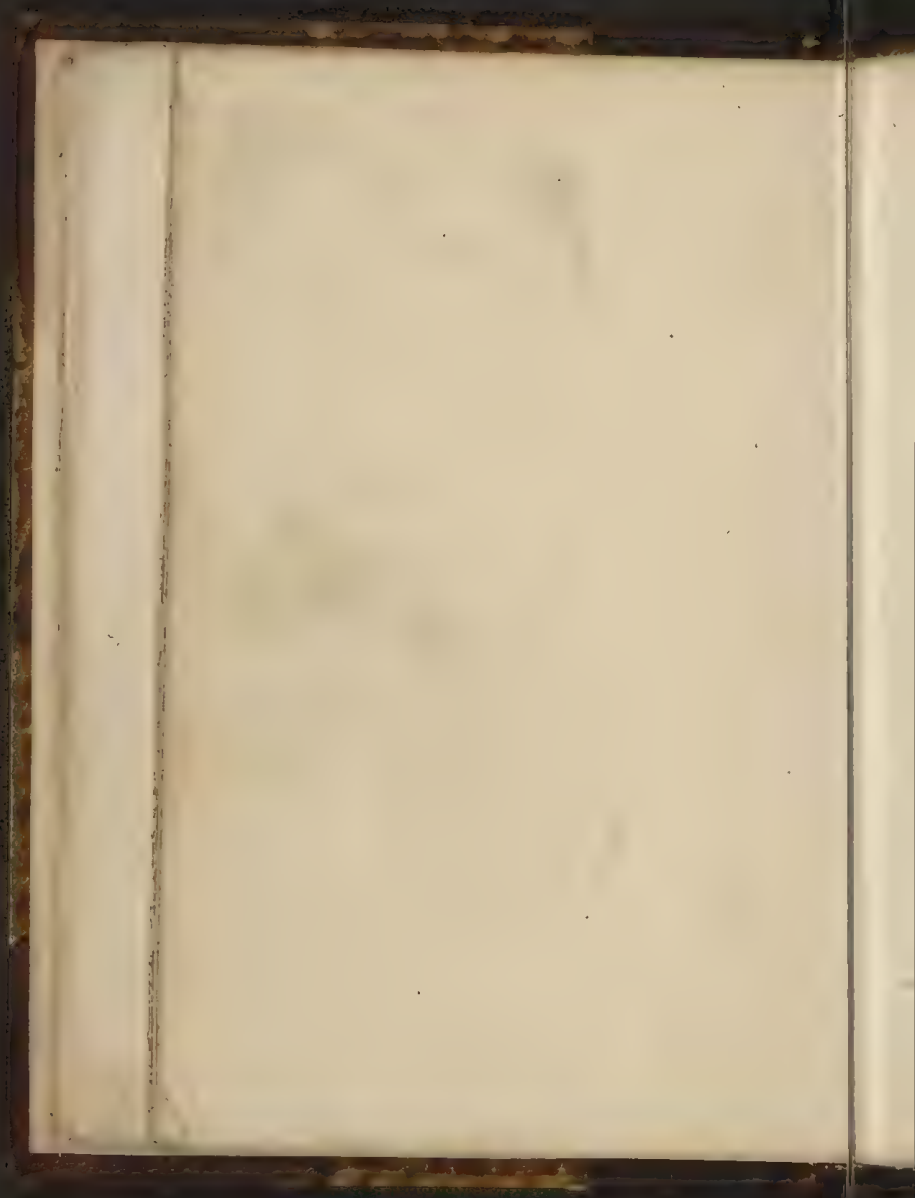

COM

K

Na roz
takže

P
r D l

y oneg
obierán

Golpo
uzná

z Kiti

Ku

KR
OMA

COMPENDIUM I EKARSTW KONSKICH

Na rozmaite i. hze Choroby y Przypadki,
także poznanie lat, y obierania onychże
wielce służące.

Przytym przydane są Lekarstwa
y DŹY CHOREMŨ, TAK ROGATEMŨ,
iako też y Mnieyszemu:

y onegoż różeznania lat, z Informacyą osobliwą
obierania, y skupowania, y innych atrybutów:
Gospodarzom zaś w siano y fzczepleniu, y
uznaniu Gruntow, Nauka y Informacya
z Księg PŁOYKA KRZESCIENUSZA, y z Resznych
Autorów zebrane.

Ku Wygodzie Gospodarskiej do Druku

P O D A N E.

W KRAKOWIE, w Drukarni KRZYSZTOFA
DOMANSKIEGO, I. K. M. Typ. Roku 1702

DO ŁASKAWEGO CZYTELNIKA

Wielom ciekawego umysłu, tak w Rycerskim
Stanie będącym, iako też w Gospodar-
stwie porządku wielce kochającym się, w czy-
modz chcąc dopomóc, staraniem się z Druka-
ni swej tę compendiosissimę z wielu zebr-
nie Autorów, tak Końskie, iako też wszelki-
mu Bydłu służące Lekarstwa wiedzę Książ-
zgromadźwwszy, ciębie w tym uwiadomić, i
skrawy Czytelnika. Wiem bowiem dobrze,
każdego Czytelnika w tym największy żądus
mieć iak najsukuteczniej istotę rzeczy tych-
żona, których kto ciekawym umysłem docie-
chce. Ia tedy konformuiąc się do umysłu każ-
go, zebrałem krociusienko, nie tylko Lekarst-
Koniom, iako też Bydłu, lecz y poznania i
y dobroci onego. Siwem zaś y Szczepieni-
się bawiącym, datem osobliwa Naukę, Pr-
stroge, y Informacyę. Niebacz zaś zbyt-
tey to Książki pachwał w umyśle swoim, że-
ale tak cię tylko affektuować, iż gdy osobli-
(lub curiositatis causa) przytożysz aplikacy-
uznaś skutkiem konformuiaca się Informacy-
Od ktorey odrzućwśy Mami scopolos, i
bacznemu wspaniałego geniuszu Czytelnika
onę zalecam.

Kwiadomiam cię też łaskawy Czytelniku o
gicy Xiożce LEKARSTWA DOMOWEGO z
bliwa Informacya ku zabieżeniu rożnym
xyzynom ludzkim, z wielu Xiożg autentycznych
z braney, która z Drukarni teyże w prodcę wy-
będzie.

znákách, szersćiách y przymio-
tách Końskich, y o krwi
puszczaniu.

A naprzod.

an y urodá koniá dobrego to ma mieć w sobie?

W Każdey rzeczy mamy naypierwey fun-
dament wpatrować/ á iż v koniá tym
jst rog/ iáko fundament cielesney maszyny/
á czym chodzi y stoi / przeto ztad pocznies
y/ co do piękney wrody koniá dobrego nalez
opisować.

Koní każdy dobry ma być rogu czárnawes
o feroźiego/ pochodziłego/ wernatrz żłob-
wátiego/ suchego y gładoźiego.

Pierśi wysokię y feroźięy/

Kocu niskiego/ nie kosmátęgo.

Koláná okragłego/ á rychley ná przod / niż
zad padáiącego.

Łogi okragłey/ dużej/ suchey/ y żyłowátęy/
nie miesiśięy.

Nierśi feroźich/ nie zawieszonych/ ále okra-

ib.

A

Szyie

Szyje troche przyduższy/ v pierśi n
sey/ a v głowy cieniśey.

Lopátet płastich/ śerokich/ nie podl
wátých.

Karku wymiosłego/ ale nie grubego/ sz
złego y zatoniśłego.

Ktebu dużego/ rownego y nie wysł
Dpsu małych subtelnych/ żytomátých.

wnacz niekosińátých/ naprzód sie niecc
chyláiących.

Ułowy niewielkiey/ suchey/ miadzy
ma śerokiey/ y żytomátęy.

Czeluści śerokich/ ale nie mieśiśtych.

Uta czarnego/ wypukłego/ a doł
oczyná napelnionych.

Warg twárdych y nie obwisłych.

Łozdrzy przestronych y młóżyśtych.

Bołow okragłych.

Brzuchanie wypukłego/ a podługowá

Doow podkásatých/ róśkóźnie subtel

Grzbietowey spiny iakoby ná dwóie sá
dśieláiącey.

Sebr geśtych/ śerokich y długich.

Żadu płastiego/ nie ostrego.

Grzyny otugiey/ ráńse y ogoná/ a róto
nich róstrzasónionego/ y nieco redźierzan

Ma też być troche na przedśie wyjszy

zadś

radzie / bo tym bezpiecznieyszy y mocniejszy
ma. Ale / Rata avis Foenix.

zadki koń ze wszystkimi takimi przymioty.
A jeśli to ma wszystko taki pewney cnoty.

O *Bersciach końskich y znamionowaniach ich.*

Albo są cztery Elementa / albo Zymioty na
świecie : tak też y cztery są Complexy / albo
wilgoci / Erwy / żółci / flegma / albo wozgrza / y
tę spalona / to jest melankolia. Znad też y w
koniach cztery nayprzednieysze bersci / z któ-
rych każda swemu elementowi podległa y
barwie z niego swoje farge y istność bierze:
te są / bersć gniada / ciśawa / siwa / albo biała
wrona / a inne wszystkie z tych miesiane są
a tego żadną własnie przez się berscia na-
zwana być nie może. Gniada bersć jest wze-
szenia powietrza / a wilgoci Erwawey pod-
lega / co samą wesołość iasnie w koniach po-
kazuje. Ciśawa zaśie / tak iako ogniewey natu-
ry / tak też żółci w sobie naywiecey zamyka / co
a rzecz w koniach pokazuje / bo tacy gnie-
wi y wasniwi bywała. Siwa / albo biała
śc / zymiotowi wroonemu y flegmie jest po-
dlega / a znad je białosc swoje bierze. Wrona

á ostáteczna/ tá z ziemie wšytko przyrodzo-
bierze/ Prorey dla podobności miasci czar-
melantolia przydana jest. Z tych tedy c-
rech inſe wšytkie sierzści pochodza zmie-
ne z nich bedac.

¶ Gniada ná ſeſe ſie ſierści rożnych dſi-
ná iaſnogniada/ ná zdra/ ná kaſcandw.
toieſt prawie targa/ ná ciemnogniada/ ná i-
kowita/ y ná zgniada plesniwa : miedzy t-
rymi naygorſza iaſnogniada/ zwtaſza pod-
lata/ toieſt/ gdy nogi/ nozdrze y brzuch p-
ptorſzym bywa/ znać to nie dobrego.

¶ Ciſawey ſierści czworakie konie ſie naydu-
iaſnościſawy prawie mało nie czernony/
żółci peten/rzadko przednie dobry. Jeſt za-
ciemniejszy z ogonem y grzywa ſmiada/no-
ry iuż lepiſey/ duiſey y pracowitiſey. Tr-
bywa barzo ciemny/á ktemu iabtkowaty/ t-
ra iako rzadka sierść/ tak też barzo pie-
miedzy innemi naylepiſza. Czwarć ſciſa-
plesniowy kon dobry y trwały/ y do nauki
ſobny/ á im wiecey ſie przezeń włoſu bia-
miece/ tym rozumian ma być ſa lepiſze.

¶ Szerść ſiwa wilgoći ſlegniſzey podle-
á im ciemniejszy/ tym wiecey trwie przyn-
ſaney miewa/ á przez to doſkonaliſza dob-
znaczy: tey ſeſćiorakie konie ſie nayduia.

one

bywaia brudnośc iwie iabłkowite. Drugie
 le prawie y śniegowi podobne. Trzecie si-
 gorczygłowate/leż y te różne/iedne czar-
 gorczygłki/ a drugie czerwoney. Czwarte
 szonwate. Piąte dropiate. Szóste śpiakos-
 ce. Miedzy którymi siwołab i cwiły do-
 śia włosy kich przechodzi. Potym siwoy z
 na goryczkowaty. Po nich kłade mroz
 ego/gdy sie siwoa ściec z czarą pomiesza-
 tcyściami iako iabłk czarnawe śienardnia/
 y ktemu głowa nagi/ rzyj/ grzywa/ozon/
 ney z rzadkim siwym włosom ścieci be-
 tańki koń y dobry y okazały Białe rzadko-
 y/ wstaje resli pod białym włosom czar-
 a skure mieć badzić/ tedy jest przednie do-
 toń. Dropiaty bywa mdły y słaby. Szpa-
 aty z miodu żarłki y skorotliwy/ ale na-
 ścizwołowaciele y zniżczemnie.
 Orony iako krut/ albo nazbyt dobry/ albo
 zt niżczemny: iasnowrony/ myślaty/ po-
 ty/ iako są na porzreniu śpietne/ tak też
 zy nimi rzadko co dobrego bywa.
 iśe ścieci bywaia/ których okiem wla-
 rozeznąć nie możemy/ gdyż są pomieszane
 tego włosu/bedac złożone z roznych żywio-
 wilgości/ których mianować y wyliczać
 to y niepodobno.

Przymioty Końskie z odmian się znaczące,

Kon z biała nogą przednią prawą /
wolny y sposobny do nauki / ale
snyim przypadkiem podległy.

Z przednią nogą lewą białą / małej wagi
Zadnia prawa biała / który aż w cym
niu bardzo dobrym się okazuje / ale każdy
cersty człowiek ma się strzedz na nim do
trzeby siadać / albowiem taki bywa bardzo
złostliwy y niebezpieczny koń.

Zadnia lewa biała / ten znak jest serca
stego / dobrego / wesolego / y biegu wielkiego
a nazwan jest Fortunatus

Z przednimi obiema białymi / niewarony
y niebezpieczny / oprocz iesliby lewa za
Premu przysła / wskazać y to złosci tego
do końca zglądzi.

Zadnimi obiema białymi nogami / tego
mego z dobra odmiana mieć ma / Tu cze
gdy w czele gwiazdeczke miewa / tym lepiej
ale gdy która przednią do tego białą / a z
pęza prawą ma / już mu cnoy tego wbywa

Który równo zadnie nogi białe ma / tu
lysiński w czele / bywa rporny y ładowity
Ze wszystkich nogami białymi / zrom tyś
Dobre

brege vmyslu y fantazyey szczyry jest znát/ á
dujosc mala mierná/ y rad chromieie/ tu cze.
u iesli tysintá bedzie/ wieksza dobroć znaczy.
Z przednia y zadnia prawa biala / niebez
oczny y máley ceny.

Z przednia y zadnia lewa biala / máto lepszy.

Z biala przednia lewa / á z zadnia prawa/
szczyśliwy y do swantowania niebespieczny

Z biala przednia prawa á zadnia lewa tro
e lepszy niż pierre szczy / y nie tak nieszczyśliwy.

Lysintá podługorotá / Ktora nozdrzy nie
chodsi / Ktemu bawi nie záymnie : tak tez y

riazdeczka otrogla á iesta / sa znati dobrej
iury / dobrego serca / y wielkety ciety: Kie.

u gdy iati znát nozny dobry przyspeuie / lea
ey znamionnie: ale gdy tu tysinté abo gwia
eczce znát szty przychodsi / inalece pomaga.

Kon Ktory ma iedne gwiazde na czela a dru
znát na nosorzech/ bywa zley gdy / y na nos

nieperony.

Kon bez jadney odmiany tak nog iato y ty
ny / znát iednostayney natury / zlad taki práa

wity / sposobny do nauki / ale zas hardy y
orny / acz dazy ale niebespieczny bywa / a im

nietysey serca / tym lepszy.

Samá iedná gwiazda bez imyeh odmian /
aczy toiná wosoltego y dowcipnego.

Pioro po iedney stronie grzywy na syi n
 zione/ znát iesi konia dobrego/ á po obu str
 grzywy/ zwłaszcza gdy rowne w dlugosci/ l
 zo w potrzebach szesliwego konia znácz

Takze gdy na czele pioro sie dlugie naydu
 ábo na zadzie na grzbiecie podle rzapia same
 ábo gozie kolwiek/ iedno tam gozie kon okie
 zayrzec nie moze / szesliwego známionu

Isie wiry ktore oprócz przyrodzonych m
 waia/ wielka dobroć známionuia/ okrom g
 blisko serea/ w ten czas sie opat spodziem
 á zgola tam dobroć známionuia iako y pier
 gozie ich kon okiem zayrzec nie moze.

Ktoremu nad kostke bialosc przechodzi
 ktorey kolwiek nogi/ mniej sa wzanosć znaczy
 á im mniej na nogach bialo/ tym wiecej sa
 broć ábo zlosć wedrug nogi znaczy.

Kon oczu iasnych/ ábo gdy bialo miast
 czarnego w oku niewa/ okrom tego iz go
 ei/ doświadczona je na sniegu/ zwłaszcza
 dzien iasny/ barzo malo/ albo nic nie widzi

znati ábo odmiány iakie kolwiek na zadzie
 zawsze lepiej známionuia niz na przedzie.

Konia rogu bialego zarsze sie wystrzega
 bo okrom ze suchy/ chromota nan przypad
 takze y psiego.

Kon ktory na wierzchu glowy miedzy r

był na ferokci bywa/ y pląstkiey kosci / taki bywa
duży y trwały: zaśle który tamże miewa kosc
tętra albo czub/ smiałym y rączym sie pokazuje.
Koni ciała twardego. Każdy duży y nieprze-
stydliwy.

Koni pląstkiego grzbietu y zadu/ duży/ trwają-
cy y do skokow dobry. Kosci zaś ostrej/ tro-
szę swinia nazywaia/ słabego biegu/ nie prze-
stydliwy / acz bywa żartem z miejscą.

Koni karku wyniosłego/ dużym w przedzie/
miałym/ y do skokow sposobnym/ ale przyte-
szy bywa/ y do biegu długiego niepocho-
pny. Żyłe zaśle cieniwej/ taki do biegu podobny.

Koni który iadra małe ma/ albo one w sie-
bie wciąga y trze/ bywa pocho-
pny do wsiya
długiego / rączym y bardzo długo żyjącym.

Koni trzyszą niemocnego/ kiedy idzie/ wola-
niały nogi po ziemi.

Koni który jest mocnego trzyszą/ gdy na nim
siedzi/ tedy stoi spokojnie/ nie ruszając sie ani
dot/ ani tu gorze.

Żył tych tedy znakow y przymiotow/ dobrze
temu przypatrzysz/ iaka wrota y postać
tego/ Koni nasydowan bydz ma/ znak dobroci/ albo
włosci rozsadek pochodzi. Młając to na dobrym
czynie/ iedno z drugim stosowawszy/ bezpie-
cznie y nieomylnie gadać będziesz mógł.

ma 25 0 pu.

O puszczaniu k. wie.

Dziwisy potoy inszym konstelláciom y pl
 netom/ samego tylk. Miesiaca wkładze
 naybárdzieszy sie dźierzeć y ona wpatrować nale
 ży/ zwłascz w których dniach czas dobry/
 w których srodliwy/ trwie wpuśczenia y le
 karstw wywania/ co po spolicie przy Kalenda
 rzach Astrologowie opisować zwykli. W tym
 tyto ostrzedz sie zdalo / że puszczać traw z ży
 tych naplinicy/ do których sie trawie naywiecz
 zbiega: a mianowicie z żył dwu. slymych/ cz
 naylepszy na Wiosne w Kwietniu albo w M
 tu/ gdy za odmiennością powietrza odm
 ta sie y poruszaia w slycie wilgornosci/ tak y
 siemu/ w żywiołach/ iato y w zrotersetach. 2
 toz sie ma rozumieć czasu Jesieni. Zimie z ty
 żył traw puszczać barzo srodliwa/ dla such
 ści prze zimna ostre następuiacey: przeto żył
 poboczne poprzeczne nazwane/ te sie za potrze
 ba gwałtowna smiele otwierac mogą. Leć
 czasu goracych w których sie traw zwyk
 zapalać teoy z żył na nogach y na pierści
 naypotężniey y nayniebezpieczniey/ dla och
 dzienia wnetrznosci konstley/ y dla wyłapi
 nia traw ze zaniuloney z ostre czynnych człon
 Ale z których żył w której chorobie i wie w
 ści nalezy/ przy opisanu leczenia chorob sie w

raz.

ąsi. Jeszcze natomiec y to mi sie przydać
 dało/ iż starzy Autorowie wiałachom krowie
 uścić nie radzą/ gdyż sie w nich nie tak zby-
 na iako w drygonćiach mnoży: ażby gwałto-
 ona choroba iego potrzebowała/ gdyż też y w
 rawe pusćiwosy/ stanie za purgacya roczna /
 bo za krowie wpuszczenie.. A to też wiedzieć
 należy/ żeby po puszczeniu krowie długo koń nie
 był nie napoiony / bo będąc goracey natury/
 kaze niemala w żyłach cierpiećby musiał.
 A iesliby po wpuszczeniu krow sie zasta-
 nie niechciała / tedy weźmi świeżego łayna
 końskiego/ lub swiniego/ a przyćśni do rani i/
 iha też hakiem palonym zasypać / a chustka
 ała zawiązać/ tedy sie wnet zastanowi.
 Trąśia sie też y to/ że za przecięciem żyły nie
 wpatrzynym na druga stronę żyły puchnie y na-
 dzieje/ z bólem nie małym/ tedy na to tego za-
 yracay: Weźmi ruty świeżey / a zbierosy ia w
 mozołierzu z sła/ przykładay na żyłę: co czy-
 niac kilkátroć wnet odeydzie.

O prz. purgowaniu końskim.

Wiosna á Jesień są naysposobnieysze ku
 przepurgowaniu ciała wnetrznego rosy
 ńskiego: Przeto koń albo zbyt nie wychowałym
 być może/ albo obciążalym y smutnym/ albo chus-
 tym miedzącym sie poprawować/ każdy prze-
 czyścić

czyśczenia przynależnego potrzebuie / aby si
wielom chorobom y przypadkom następua
cym za czasu zabieżeć mogło.

¶ Naprzod: Weźmi siarę przetępianey /
stucz ją na proch / godzinę przed dawańm
równego obrotu / w przygarści dwa zmięścić
tak wiele ile dwa łoty zaważy / a to czyni
przez trzy dni.

¶ Albo weźmi żyta młodego / dobrze wywia
nego / albo iarzyce / wwarz dobrze z wodą ojbzo
wą / a potym wysuszywszy daway miąższo obro
tu przez trzy dni albo więcej / porannu po
dwie garści / ale na wieczor y obrot daway
orwies zwykły : nietylko że czyści wnetrze /
ale y रुपie z ielce wypędza.

¶ Dawać iezymień młody z rosa kofony po ki
tosi nie dorosćie przez dni 9. 13. albo 15. we
dlug wrożenia / zaminawszy konia w ciemne
mieysce / nie wiażac go / nie dawać mu przez
ten czas nic innego iść ani pić / ani go chędo
żyć tak wielom przypadkom zabieżeć się może /
lecz szynie młodemu y zaścizalemu konio
wi to czynić niebezpieczna.

¶ Tłumiec w cięśkich chorobách / ktorych
ani rowale poznać mogą / możesz smiele vży
wać lekarstwo z Apłeti / ktorych ludzie vżywa
ją / we dwoynasób więcej biorga niż ludzjom.

LEKAR-

LEKARSTWA KŃSKIE.

O ślepotie;

Slepotą dwoiaka bywa/ wewnętrzna/ y
 z wierzchnia. Z wierzchnia z vderze-
 nia/ zatknięcia / albo z takiego przypadku /
 widomy znak błonki/ bielma / albo krwio-
 zacieczeniem oko zachodzi. Wewnętrzna
 zaście/ gdy oko z wierzchu nadobne bywa/
 ale onym przecie nie widzieć nie może / a
 to przychodzi z zamięlenia żyłek/ z mózgu
 źrenice idących. Czego inaczey pozbyć nie
 może/ iedno przeczyszczaniem głowy / y
 otwarciem żyłeczek zamięlonych / przeto
 tych lekarstw używaj.

Wzięmy w Apteczce co zowia Alam foeti-
 dam tot i. te przywiąż obwinawszy chustkę
 szką do wędzika prostej wzdeczki/ a włożysz
 włosy koniowi w gebe/ postaw go tak w
 słayni cichey przywiążawszy głowę nisko/
 rano przed obrokiem przez godzin dwie albo
 trzy. Co tak mu siła plugaństwa z głowy
 wyciągać coraz będzie / że się zdoła. A
 przyrzym

przytym też w ten czas/ pomoczymy piór-
gesie nie osłubane w oleiu/ Ktory zowa ole-
um Euphorbii. wewnartz obie nozdrza ko-
niwiną maszać: co czyniac po kilka dni
także y potym często odnawliac / przed-
się wzrost przywróci.

2. Hanyzowa wódka dobrze y często oczy na-
trąpiay/ y czub v głowy zamaczay/ teci-
golego hanyzu polnego y kopru mieszać
zamsze w obroku dawać.

Bielma.

1. Weźmi takie świeże/ wwarzże je twárdo/
obtup cudnie/ potym włoż ono w tyłkę je-
lżna/ á osyp przygarścią soli/ y tak to w
waglu żarzystym spal ná proch/ á z go-
wsiytko zgorę: tym prochem przetłuk sy g-
w moździerzku / o to po lekku zasypuy / á ni-
gwalttem: żyte też trzeba zaciąć niżej poli-
kom/ Ktora proszko od okana dot się ściąg-
2. Sol oczkowała z imbirem na pus/ w su-
wym wywierciányym debowym albo brzo-
zowym drzewie ná proch spalona/ pom. agn-
3. Sol oczkowała żółta z prochem bosci ryl-
ki iedney morskiej / Ktora zowa O. se-
Ktorey w Aptecce y v złotnikow wpiędo-
naydzie pretko bielno spada.
4. Zaciawsy żyte policzkowa/ zmieszać sól c-
biny z trocha saletry/ á tym oko zatrąpi.

Prze o Delara ufahe w Kromie, utar

przemysłować co dzień cudoń ciepła woda.
 Rućłanym prochem drobno starzysy oczy zasz-
 dmuchywać.

Weźmij glist ziemnych z białkiem iatow-
 wym / a upał to w nowym garnku / zetrzysy
 ono na proch / a tym bielmo posypuy.

Jaszczurkę śieloną w garnku nowym pole-
 lowanym spal / a starzysy ją na proch / z rze-
 dźciotowym zmieszay prochem / a z tego-
 wym roztworzysy olejkiem tym bielmo
 pomazuy.

Na wporne bielmo oczekowatey białey soli
 nastrob części trzy / a hałunu Alexandryta
 śkiego błękitnego co go z Turcei przywożą
 część czwarta przymieszay / y tym zaszypuy
 bielmo / raz tylko na dzień do rązow kłtu-
 strzegac jebyś miary nie przebrał / bo rzecz
 nader mocna. Jeśli y to nie pomoże / uż te-
 go bielma wiecey nie lecz / bo to przed wssy-
 rżeniem iussemu ma przodek lekarstwy.

Wderzenie w oko

Jeśli żonia w oko palcem zątna / albo w-
 orzusi / tedy zążem nastrobawysy słoniny
 smiężcy białey nożem / w wodzie ją wyplos-
 kacz dobrze y wyżłuszc / a ciał na oko obrazo-
 ne przylżyć / a potym wstawić grzanke
 prawie sucha grubego chleba ciepła, namo-
 czyć ją w occie co najlepszym / sżoro w

sie nabierze/ na wterzech oney stoniny prz
 tożyć/ żeby dobrze wysycho odo zatrzyta/ y ta
 przywiązawszy iaka chusta nie odwiaz
 wać aż ku wieczorowi/ a w wieczor znów
 toż uczynić. Toż też czyni chleb z piec
 wsiety/ goracy/ w occie zmoczony/ a
 odo przywiązany.

2. Wsiac osrzołka chleba rżanego/ w w
 dzie zimney wymoczyć a na odo przytka
 nie dale sie rozniecać ztemu. Toż y by
 rogatemu należy.

3. Wloze też miasto wody y w winie grza
 że przyrumieniona namoczyć y przytka
 bydlu na obrażone oczy.

Napadś, Nogiec, albo Pask-dnik

1. **N**ogiec jest błonka gruba zaczerwieni
 tego narastającego miejsca/ na końcu
 stro chrząstke maia/ prawie między po
 wieka a szrenica leżaca/ ktore gdy zbytni
 narosćie/ niemal wysycho odo zatrzyta/ y w
 ciśkając kze z niego wyciśta/ bol w nim y
 żyłach do mozgu dochodzących tak wielkaj y
 mnoży/ że koń od tego mdleiac/ od pamięci
 wpada iako w kaduk/ a naostatet prze nie
 poratowanie nieopatrzenie y nagle zdycha

Tla te tedy pretka y cieśka chorobe/ nay
 pred.

retfey nayeronneyfey także też zabiezenie
 obaliwſzy albo duze wwiązawſzy łonia/ żeby
 łtorwa nie ruſzał/ przyćśni palcem w łonia
 u oſa dolna powieczę/ a łtoro ſie tá błona
 a z mieſiſkiem naroſłym potaje/ żelazkiem
 iſtelnym kończáſtym zatrzymionym ná
 ſtátł krucżá/ od ſamey żrzenice podeymik
 przełomſzy wyćiągni one dobrze/ albo ier
 libys ſie bał o obrażenie oſa/ tedy żarżem
 igła dluga nitkę duja przez te błonę prze
 iłni ſpuſciwſzy precz z onego co krucżá. A
 ł na nici znówu wyćiągnawſzy / nożem o
 rym wrzni ſmieie namuiley ſie nie obawia
 ic/ bo w tym nic ſzkodliwego nie máſi/ one
 łonkę aboli łortę/ póki iedno mieſiſkiem
 om zatrzymionym albo chrzaſtá naroſia
 ł żeby iedná częſć z chrzaſtá przyniey zo
 łá/ a druga znówu náząd ſie wemiketa.
 o którym wrznięciu żarżem ſóla oczkowa
 / albo iakiey doſtanieſi/ ſubtelnie ſtártá /
 o doſtátku záſyp ono mieyſce żrzezáne/ y
 ſedſie pod dolną powieczę / a zátym o
 iaz y puſć łonia wolno. Po godzinie albo
 wu/ przemy łonowi to oſo wniem albo
 tem ciepłym raz y drugi/ a baż pewien/
 od tego ſamego zdroremy zoſtanie.
 áłunem Alexandryſkim / albo iako go
 udyz przyſywaia ſáleru Alexandryſka/

natrzeć w około oka powieki / abo sie to
dotknąć samego nogcia z wierzchu / aż
że rzuci.

4. Storo te napasć w oczach postrzeżesz / w
mu miodem przasnym ciepym oczy
maj. a w vsu mu żyły na trzyz narznyi
z nich krew poydź / a one ranti natrzy
Tad co iszcze rozdrap mu nozdrze / y
z wierzchnia wargę puszczałdem / a w s
dobrze sola naćieray / niewadzi nic cho
krew dobrze poydź / y około tej krow ok
mu puszczałdem / a sola natrzy.

5. Kysim paznogciem od żywego Kysia w
tym rozdrapać do krowie wargę zwie
chnia y w nozdrzach wnet napasć wsta

6. Pod oczyma żyły zacięte / abo też na wi
chu nozdrza / krow to vmie potrafić / sa
wnym na napasć lekarstwem / y tym sam
temu sie zabieży / że y napotym nigdy na
nta nie przypadnie.

Biegunce końskie.

Kon który biegunke ma / mogleie od ntey /
wieni żeloność bieży przezeń / iareb
niodocy trawy : W tey chorobie zwiaz
niomi ogon twardo rzemieniem motr
a dawaymu leść prąony ieczmiem.

Chudnieniu końskiemu.

1. Bywa to czestość / iż konie schna y

oni

nieia z przyczyn rożnych/ ani sie chce po-
 rawować za nálezny obrokem/ gdy sie
 dy to postrzeze: weźmi oliwy totow trzy/
 lirhy putora/ pieprzu żiarnet 30. skus
 onych na proch/ vmarz to wespót/ a wley
 omiowi w gardoło po grzeble.

Rutá z Wylica miefaná w sienie pomaga
 o tuczenia/ ábo wino z nim wáraszac/ lać
 gardoło.

ieczmien y owies w piecu dobrze suszony
 by sie przyrumienit/ y wymiány od popio-
 tuczy barżiey. T. Kęy Bob náotluczony
 stepie/ miefáiac po garści do obroku.

rośiatko młode kóre iefcze zśie swintet
 arzynofy z ieczmienná matá warz w wo-
 ie tak długo/ aż miefó od kóści odewre/ á
 iuche daway koniowi pić przez trzy dni.
 henice przesuf prawie dobrze w piecu/ á
 ywarzáiac iey w wodzie miodem ostro-
 oney/ daway ná obrok koniowi iáto zaa-
 ja trzy funty/ przez dni dwadzieścia.

liárki totow trzy/ Mirhy ćwierć totá
 az/ y zmiefay z para látec świeżych/ á
 ylarofy winá/ day wypić koniowi.

Deżmi látká Bzowa trzeciego dnia po
 wiu miefiacá/ ostrob naprzód z niego fía-
 kórke z gory ná dot iáto drzewo státo/ á
 zuc precz/ potym ostrob żieloná škórke/

trora pod nim jest opat z drugiego koni
 rsuś w ciemiu dobrze/ skłuczje ia na mia
 proch/ a w obroku koniom porani y r
 czor przymieszyway tego prochu tyle/
 trzenia palcami zalać mozesz.

stonecznik, ako kaduk.

- I. Stonecznik albo kaduk jest/ kiedy koni
 w drodze/ albo stojac na mryseu/ gło
 pocznie trzesac/ oczu wytrzeszczac/ nogi
 rapat/ y w syrtim ciałem tak drzeć/ że a
 ztem ie upadnie/ nogi w syrtie resciaga
 w syrtie sie miece/ a czasem sie y plama
 z nozora y geby plynic/ ta choroba nie
 to jest szkodliwa samemu bydlecui/ ale
 dzcom i niebezpieczna czasu potrzeby i
 albo drogi predkiey: temu tedy zabiega
 Naprzec skoro to na konia przypadnie/
 zeli tak prętko dopasć. zalać mu oczy w
 a sućnia iaka albo gunia okrywszy mu
 rde glowe/ duza dżierzeć/ albo y do sie
 przyledz aż to ominie/ a to czynić w pra
 rażie/ lecz żeby to nań szadta albo nie
 nie przypało/ tego zażyway.

2. Daway mu owies posypuiac saletra/
 y saletra miesiac w wodzie. Albo w
 saletry toty dwa/ a one zmiesay z pro
 porzenia ogorkow leśnych/ a przymi
 a py winą. Iwarie iedne/ rozdziela n

raz rązy/ raley to koniowi w gardło przez
raz porąnti / stawiać go n / yżo w cie-
nicy w bórdo cichey skryni.

Weźmi żelazo do palenia przyprowadne/ a
ospalimśy ono / przypal koniowi skronie
inym czubie między rśymie rzduż / a nie
tat do koci / a potym te przypalenie lecz
leiem z iarczym n / ośiem rozpuszczonym.
Krew tej wypuszczona z żył wielkich gda
onych wzryś vch / a tu syi idacych temu
biega / abo też z poprzemie / go by tance
ty nie bórdo znaczne były : lecz pomniy
rew w ten czas / abo tegoż dnia zarazem
ie pąrzac. Gęsu puszczać / kiedy go to zle
apadnie.

Weźm. iy kocięgo kopytą dobrze skartego y
tem. n w możdźierzu skłuczonego lot iedenż
miesay on w cwiertć kwarty octu Dobrze
o / a day to koniowi wypić. Co czyniac po
zytroć / abo ile tego rązow trzeba / stawia
c go w cieniocy / wielka pomoc vznaś.

Nolatym.

Co właśnie nosatym zowia / Ktory koń
owa pochylona smutna stawa / z nozdrza
u płynie mäteryá / naprzod biała / potym
ugawa y smierdzaca / a na oścetek pienia
ni padać zwykła : nogi nim też nie stwa /
bodzi tak puiány / ciepło sie kładzie / z

trudności bårzo wstawa/ bo teyże mąte
 ey/ ktora mu przez nozdrzå plynie / y i
 członki napełnione bywają. Ciestka to ch
 bą/ zwłascza gdy zastarzeie/ y zrzadka z
 wyleczyć. Za świeżå pospolitą wårzac iå
 w płesiu w wodzie dziożowej/ dala koni
 miasto iadła dni 9. abo y więcej według
 trzeby / y też wodę pić / a nie co inşe
 chować go w ciepł y w ciepł / wolno
 fczając / y tym konie leczy. Lecz gdy to
 pomoże/ weźmię Moorzeowej gębri tłu
 ney tetr. pieprzu/ soli/ po ćwierci totå
 żdego / wårz to w winie abo w occie/ a
 koniowi przez gardło/ możesz też y prze
 zdrzålać/ bo ie wyczyścić.

2. Wawarz mrowek z mrowiskiem/ a p
 cedzimyşy day koniowi tę wodę pić po
 dni.
3. Świaz konia co nalepiey/ aby sie nie u
 rat/ rospalże şwawcå drugå / a wetknij
 ia w koniec ogonå miedzy şkorå a koscic
 głab na dton/ weczynże şnot twårdy z
 a namaż go toiem rozłonym/ a wymi
 go naziwierz/ wymi rånę octem ciepł
 nam. a şże za ş şnot toiem/ y wetknij go
 y tak na každy oşien czyn a ş przeşanie
 ştać nie zaniechymać y innych let
 dawac przez wşta abo nozdrze.

Gorzałka / w Kioreyby przez noc mrołła
 i ciemierzycą czarną / naprystuuy nozdrza cze-
 sto / abo namoczywszy pare pior gesich /
 wtykay w obie nozdrza / aż ie wyprysnie.
 Kurze siele z korzeniem warz w wodzie /
 daway koniowi te wode pić / a siele iasé o-
 chłodziwszy / do dni siedmiu / bierz czysci
 rops zewnetrzna / y wraży płucne goi.

O wilczym y o psim zębie

To są własnie psie zęby / kiedy niektore
 trzonowe zęby wyrastaiac z tego abo z drugo-
 go boku / nad zwykłe z drugiemu porówna-
 nie ostrzeia / abo iako oruzie iatle zęby na
 wierzchu wypuszczaią. Sazym koniuiac /
 tak bardzo nimi iezyc sieceze ze z sem aż do
 potowice rany pługawa y bardzo boiace w
 iezym sie potaznia. Wilczy zab zäste ten
 zwyki już podle rzonowych zębów wyraz-
 jać abo na tym łoncu tu kłowi / abo na
 drugim / a z sem y na obudwu znaydowac
 ne bywa / takimże sposobem iako y psie iez-
 yk obrazaiace / y wiele przeszedzaiace.
 Temu zlemu oboygmu zabiejeć iacno mayru
 oniey bywa postrzedz. Albowiem iatle w se-
 latie zęby / abo pilka zelazna zerzeć y zrow-
 nać potrzeba / abo dloztem poscinąć y ogła-
 dzić. A iesli beda iatle rany w iezym / to-
 dy weźmi sieła / krote zowa Erwanit / a

po łácinie *Milietolinum*. z ktorego sňaz
nego sň wyčišťawšy / onym te rány nápi
šzac ábo przemýwać dwaťroč ná dzien/
poti sie nie zgoia / nie dáwać owšá ani iec
miená raníowi iecé dla vráženia / ále ryli
otreby pšenne / ábo ieczmienne / bo žyne
šodlivo wnetrznosci tego.

O Myšách.

1. Jest to choroba bardzo čieška y náglá cz
što / zwlašteza gdy náder wielkie prypádu
konia vmarzaia: bo štoto dušic počia po
ga otem / zázážení coň vpada na žemie /
záoycha sie gdy mu pretko nie zabiega. Ž
časú tedy zabiegáč potreba aby nie wr
ty: á tešli nápadna / tedy žaona predš
bespiečnieysa rzeczá onych ratować ni
može / iáko štociem šyotem / ábo nawet
przerzezáním želázkím ábo nožyčím / sú
telnym te mieysca pod šyia / gošic sie te gr
czotki zgromádzáia / štore myškami zow
y vybrac one / y štorké štóra wšoto nich š
rodi: á po przerzezáníu ábo štociu / welna
ábo zgrzebiáníu intánení pomoczónení n
bialet iatowy / te ráni trzeba nápełniť /
mašteni čieplym námažywať / až sie goie d
brze počna.

O Suchotách.

Náťšcať dwoch broowet ná špodniey šczo
ce kóna

ce Koińskie pod językiem zwykła niekiedy
ostrosć naraść/ co to Rostrucharze suchoa
tami nazywają.

Storo sie tedy postrzeże ten wciś / oba
lirysy Konia y związawszy dla lepszego bez
spieczęstwa/ naprzod język na stronę wy
ciągnąć/ a one brodawki iako naylepiey no
życami przystrzygnąć/ a z sół z octem cie
pym dobrze opłócić/ albo sół z trocha sa
letry zmieszawszy zaśypać/ albo chcąc aby
miecy nie narażały/ po przyznieniu woo
d z saletry dystrylowana (co zowa i p. ius
vitioli) baweinę w niey pomoczynszy na
puszczyć w rąki te/ podzierzawszy długo je
zyż/ aż tamte rąki od tey wodki troche
zbieleją.

Kąślom y Dychawicy.

Asel jest przodojeżdżym znakiem dychawic
ce/ dla tego iż z iedney wilgornosci y przy
czynny przechodza / iednakowych tedy le
karstwo zązywają/ iednak według wielkości
choroby/ słabych albo mocniejszych.

Naprzod ze trzy dni dżierz go bardzo stro
minno/ karząc tylko po razu na dzień ewsem
abo ieczmieniem/ y nie poiac tylko tej po
razu woda z mąka y miodem zamieszana.
Potym weźmi słoniny białey nie zjółciatey/

B 3

Prorey

113 Na kiel. Złote Perrier Jarka. Oto
Ed. Jankina. Pasa. Pasa.

Ktorey nastrobamy iako pieś / wyno-
 dobrze w wodzie czystey / a wyszczymy z
 nley wodę. włoż w móżdżierz / potym przy-
 łącz siarkę przepuszczanę lot 1. czosnku
 główek 3. y siarkę zwierchnię złupionych
 żerzży to w sytko społem dobrze / a wyia-
 rmy naczyn z tego galeń iako orzech włoski
 wielki / ile ich być może. A wżiamy parotki
 miodowej z oliwa zmieszanej. pomoczemy sy-
 one galki / kładź na czczo po iedney w gar-
 dzieł koniowi / popychać palcami / aż ie
 poitnie wysytkie / wwiązamy go tu gorze
 głowa / y iezyk na stronę wyciągnamy.
 To czyn po trzy dni / coraz trzeciego dnia.
 Mój przyłożyć do tego Agaricu. z Apre-
 ti wżiamy roieś Moorzeiowej geby pul-
 lota / zwiażęza iesli w kaślaniu / Pot iako
 sprosia miłgornosc przez gebe abo no-
 zdrza wypuszcza.

2. Wźmimy siarkę starego iako pieś / miodu
 przasnego tyż 2. siarku nieczłuchzonego
 ćwierć lota / Agarici to iest moorzeiowej
 geby lot 1. a wespót zwierciarscy / wczyna
 iego galeń siedm / a po iedney na rzy
 koniowi w gardło wpuszczay / opłami
 z wierchu kiedy mu maś dawać /
3. Klein konopnego zmieszay ze piła traw
 napol / namazuyże tym koniowi
 piersiach: •

Ta prosty świeży Kassel w niedostatkach in-
nych lekarstwo / y rzobieniu nadržania w o-
wies pomagac zwykła. Tego nappilniey
postrzegac / żeby zimney szrodowej wody
pic nie dawano / ani wod sliżkich bagnistych
A, coraz poiac zamac przygarsta maki
pszenney albo ieczmienney / przymieszywaac
podezas nieco saletry / ktora chłodzi y czy-
ści nieco płucá.

Weźmi garnet polewany nowy czysty /
napelnij go oliwa / wpusc wien żywego
węgorka / potym oblepiwszy natrywta do-
brze ciastem / żeby nie wychodziła para /
wstaw ten garnet w kocioł wody / a niech
wra ona woda / potli sie węgork rozwarzy y
w oliwe obroci / to jest około godz. 11 owo mas-
cie. A przepuszcivszy zacym one oliwe
przez płotno grube / wpuszczay tey konowi
przez trzy dni w garok po grzeble / iat /
wiele na raz iato zawazy pufunka : do-
swiadczone to lekarstwo.

Pochiat seroti albo iato zowa Car Ziele
w rzye / a ze suche koniom dychnowiznym
jác dawac.

Prób szwarcu miakdo uchluzony z sola
dlaac lizac jest barzo wyreczny / albo to obo-
ie z kapi woda w gardło leiac / ale potrze-
ba w tymże zielem oboie nozdrza zatyac.

Ja li na. ~~szwarcu~~ ~~miakdo~~ ~~uchluzony~~ ~~z sola~~ ~~dlaac~~ ~~lizac~~ ~~jest~~ ~~barzo~~ ~~wyreczny~~ ~~albo~~ ~~to~~ ~~obo-~~
~~ie~~ ~~z~~ ~~kapi~~ ~~woda~~ ~~w~~ ~~gardło~~ ~~leiac~~ ~~ale~~ ~~potrze-~~
~~ba~~ ~~w~~ ~~ty~~ ~~m~~ ~~że~~ ~~zielem~~ ~~oboie~~ ~~nozdrza~~ ~~zatyac~~.

Toż y innemu bydlu fluży.

8. Koniom dycharmicznym y zbywania duszności w piersiach cierpiącym dawać im przez trzy dni porządnie nie innego miasto obrozu tylko rżane otręby. Także po garści mu ich do wody sypać / a zmieszać sy pić dawać / a kaszlącym też otręby rżane przez dziesięć dni porządnie z obrokiem dając / bywa lekarstwem.

9. Poenum Graecum nasienia z obrokiem mu iest dawać

10. Wziąć dwie garści maki teczmienney bobowej / y maki z wyży po garści y zbić z wodą letnią / a dawać mu pić.

Drżenie serca.

1. W tej chorobie pospolicie koń drżeć poczyna / oży miemi y zawiera / z nozdrza goraca mu para idzie / a pot przez skóre z ciała sie dobywa / stać na nogach nie może / iednakże sie nie miece / takto gdy nań słonecznik napada. Temu pretko zabiegac trzeba / iesli męzym inszym / tedy krwie przzerwaniem / narznięciem rcha / przekłociem nozdrza sywieniem abo wpuśczeniem krwie z poprzęney żyły. Jednak żeby to nań nie przypało napotym / tak temu zabiegac maś.

2. Taki koń ma stawać w stajni suchej / wesołej / niesmrodliwej / ale razey pachnacej /

naślad

nałtadſzy w nie miętki/ ſaſwioley/ maieranu/
y innych ſiot ſielonych albo ſuchych/ roſmar-
rynu/ bożegodrzewka/ toćieyſſanty/ piwo-
niey. Ale nayprzednieyſze ſaſtranki.

Węźmi groździſtoro tartych dwie łwint-
le/ ſaſtrann łwintle iedna/ a wley przez
gárdło ciepło.

Sor ſpitanardowy zmieſſany z gorzałka/
a w niedoſtátku ſoru proch ſpitanardowy
pożyteczny ieſt.

Pieprzu ſiarn 30. Mirrhy tot i. na proch
zbiwſzy/ z winem dać ciepło wypić/ albo z
małnázya: to proſtym proſte ſa lekarſtwa.
Ale przednieyſzym łoniom niewódzi przy-
mieſzać do tego lekarſtwa ludzom zwycza-
nych/ toieſt korálow tłużonych/ iednoró-
cu/ ragu łoſiego przyprawionego/ prochu z
łtorek cytrynowych/ a náwet y prochu łto-
ry w Aptecce zowa de Gemmis. táżſe D. a
ambre. Darſzy łtorego z nich po ćwierć
łotá w winie albo w muſtárzeli ná raz ieden

O zápaleniu wágrzaym.

Łnáđno zápalenie łáđdy poznáć może. Co
gdy ſie poſtrzeże/ iáżo naydlużey od nápa-
wánia woda/ tym bázſzey ſimna ſrzedłowa
zátrzymywać potrzeba/ poſtawić go ná
mieyſcu od wiátru wolnym/ iednym chłó-
dnym/ godſin ze dwie albo y dlúżey. Pórym
weźmi

weźmij saletry puffsanta/roznieśay w wie-
drze wody ciepłej/ żeby sie rozplynęła / a
ochłodziwszy one troche / day koniowi wy-
pić/ nie dając mu obrotu w godzin pić abo
siedm. pozym. Z nogg też wśytekich moze
mu krwie vpuszcic.

2. To też często doświadczone lekarstwo
Weźmij gorzalki dobrej białey niczym nie
przyprawney pukłwarty/ pieprzu tuczony
go tyfke pełną/zmieśay/ a day koniowi wy-
pić po grzeble/ włożawśy głowę wysoko/
nie dayże mu ani iść/ ani pić/ aż w godzin
tęską potym/ a będzie zdrow/ przykry go
tyłko/ bo sie będzie poćił iż w łazni.

3. Dbiy ialec siedm z bialkiem y z żółtkiem/ a
woley w gardło po grzeble. A tego pilno
wać potrzeba/ żeby w nim kąt nie zatar-
dział bo to w tym przypadku pospolicie by-
wa/ czemu krystera zabiegac/ ślazu z mo-
da warzonego / przymieśawśy oliwy y
garsć soli/ abo mu też czopek z mydła co
nadtłuszy wciśnać/ a żywor mazać oliwą.

Ochwat wody.

1. Należytemy krwie vpuszczeniem z żył po
obudru stron byle zabiegac temu/ kiera za-
raz świeżo zmieśać z młotą psenna/ z tłu-
sta ialec calkiem w to wbiych/ przydawśy
ktemu Boli Armeni, oliwy z pare tyjeż/

tatje

rańże octu zpotrzebe/ á wespół iáko ciásto
dobrze zmieszać/ tym zárazem wšytkiez
go konia/ poczawszy od šyie áž do kopyt y
ogoná námažac/ y dáť temu oschnąć nie ob-
niywaiac/ áž samo przez sie wšytko opá-
dnie/ nie dawaiac mu ležec.

Zálož koniowi dwa powrozy ná šyie/ day-
že iednemu zá ieden koniec ciagnać/ sám zá
drugi ciagniy/ á daw go ráť bárdzo/ áž sie
powáli: opuścże ná chwile/ áž zas powstá-
nie á czyn to kílkrátć.

Záprzáz konia w co ciástkiego/ á niech ciá-
gnie áž dobrze spótnieie/ osuś go potym y
wycudź/ á to też czyn kílkrátć.

Pomaz wędziółka łaynem człowieczym/ á
włóž w ošć koniowi/ záciśniś mu dobrze
nozdrzá/ áže prysnie/ potym mu day owśa
z niedospiátkiem świeżym.

Dwierć trzy cebule/ á włóž ie w putgárcá
winá biátego/ ležje koniowi w gardło áž
wšytko pótknie/ potym iedź ná przejazdka
wiádac go podle koniá/ nie dawaiac mu ani
stáć/ ani pić dlugo pó tym trunću.

Ná ochwat wietrzny.

Ná ten ochwat drudzy tož tuśa iáko y ná
wodny. Ale osóbliwie/ day mu trawie wpu-
ścić ze trzech żył miedzy oczymá albo wšymá
á iesli w to kowal nie potrafi/ wetknawšy
y w to

y w to y w owo nozdrze laske iaka surowe
go drzewa na palec gruba/ na koncu nat
bowana/ kreć tak dlugo/ až sie mu z ob
nozdrz krew dobrze pusci/ nie daley tedna
ze laszczke wtykajac/ iedno na para palcom
nizey ota.

2. Mydlá vstrugawšy kistá czoptow ab
gatez/ wpychay w gardlo/ żeby kon po
tial/ abo mydló rozpustiť z winem bi
lym/ y wlať w gardlo.

Ná ochwat žytry

1. Wwiedź go w woda šimna/ až sie wšyť
oblete/ a trzymay go w niey z godšine/ po
tym ná nim tedž abo biegay až sie zápoči/
potym nim rob. Po onym zápaceniu da
mu začiat po druhých žytách v obdruu nog
tedne po tedney štronie/ a druga po drugiey

2. Miewa tej kon ochwatne trzy prážti ná
nosie: w tej šrzedniey namacawšy gore
czke przetol is puszczadtem/ a day krowi is

Ná wšlaki ochwat.

3. Pošnieyšych časow došli tego/ is ochwa
cony kon z ktoreykolwiek przyczyyny wzro
pomienoney/ w pietkách v nog pod samymi
dlugimi wlošem aboli koshuacina/ miewa i
to pecherze iakie/ wodka žoltawa nabrana
Przerznowšy tedy ostrym nožem obyčay
nie štore/ wymi abo wyporz cašient ze po
cherzyny

herzynki/ á sol z miodem przasnym y z ma-
 szem psennym zmieszawszy przytładay/ áz sie te
 poranki zagoia/ strzegac ich od wilgotności.

O Złzach.

Wzmiemy sadła starego/ y tyle rozchodniemy
 ntucz to wespót/ á vsmázywszy/ ná plácie
 suchym rozmaż przytładając iáko nácie-
 ley zmiesć moze ná te guzy do dni kileu/ áz
 on sie zmieczy. Potym czosáku nátkucz z
 idtem starym/ á nási/ kawszy guzy puszcza-
 tem/ przytłóž to ná nie ciepło : czyn to áz sie
 obrze zbiora y wyćieka. A w chorobie tej
 parz iáre żyto w wodzie/ kładże koniowi
 iákie niecki ná ziemi/ áby pochyłona gło-
 wa iádk/ rážje y oney luchy nie wyleway/ że
 rážje po iedle ábo przy iedle wypicie.

Jeby że wnetrza tym prędzey wychodziá
 / rozbiy cztery białki iákowe/ wsyp tot ie-
 m thuczonego kádźidła / vmieszawszy we-
 ol/ wley w gárdło / czyniac to kiltábroć.
 Idzie sie kolwiek zółza rezyni/ pomázuiac
 legćiem ná wierzchu samym co dšiená
 terze sie nádobnie y rozpukanie : lecz gdy
 otworzy/ pomázuy ig miodem przasnym
 mála ieczmienna mieszanym / á na koniec
 tem ciepłym przemýi.

Idziac máści Diatiliy 2. łoty oleyku Bóba-
 wego 1. łot/ másta przez soli 2. łoty/ zmie-

brać to w sytyto wespotek / y namazać kon
pod gardłem na panceru od vcha do vcha
trzymać go z gadziny / puścićwszy mu kr
z poprzemie z obu stron.

O spleceniach k rękoma.

1. Za świeżą postrzegszy iż sie koń splec
podwiesz mu zdrową nogę postronkiem
stojącego na obrąbionej / obracay zacząć
konia na te stronie z ktorey noga bolete
sie koń zapoci. Potym osuś go dobrze
day mu zacząć żyte przy topatce chor
ktora splecona zowa.

2. Bolaniem narać mu place z przodu /
boć / żeby w swoa miare zaście wpadło /
sydłem załol prawie przecim stawom
ney topatki : abo niech na nim przez gła
płyną / a potym day mu zacząć żyte mi
kopytem / a między kłemi / żeby z niey tr
dobrze sta.

Wskazanie gdy już nogą odiekać pocznie.

1. Weźmij siemienia lnianego / starego
y oleiu / vsmaz pospolit / a nacieray c
topatke / y około wśedzie.

2. Zagrzawszy trocha konia iazda / day mu
te placna zacząć / żeby dobrze kreć sta
ktorey zaraz za świeżą robić iatec p
mał psemney przymieśay / y oliwy tro
jeby iako ciasto rzadzie było : pomazje
w sytyto

prasytkę plec y nogę aż do kopytá/ ošło stáa
 chow zwiastęza co naygrubiey / nie obniya
 way do trzeciego dnia/ á obniyrošy wodę
 lepiá/ námaž mu Barškim mydlem z go-
 zatek/ y niech táč stoi ošien y noc/ potym
 przeidžác go trzeba.

Łasztateczniejšy rárunek po wšyřkich lei-
 arstwach ten tylko zostawa / záwlečenía
 plostienia / y táč dlugo onego niemyślo-
 ánie/ áž sám przegnie/ y rani sie roycz-
 áci/ teory iáko záwodžić / každy to niemał
 omal umie dobrze.

O Wosłacie.

Wosłac własnie jest Krzyżow bolenie/ co lás-
 no poznáć/ bo ten sad powłoczy/ abo y ślá-
 gic zádniení nogámi nie moze. Zábiegá-
 temu roštrucharze/ kolac syđlem ná śá-
 tym Krzyžu/ góšie sie kóšci zchozsa / żeby
 tew zlá roychodziá: ale sda mi sie iż lepiey
 pušćić krowie z żył dołnych pod kolánem z
 adworza v obudwanog po došćacem. Po-
 nu wezřń táčie parzenie : Wóšni winá/
 tož w nie ślázu cáłkiem nárwawšy/ táčže
 plánego nášiení náttiezonog/ warzyć to
 zewra y ošlžnie/ w tym pláche iáka gru-
 sowa maczając iáko nayčiepley etášć
 Krzyže često powtarzając/ á ošlžnyrošy
 námaž

námaz ciepło masecia W ceglowiska/ a
miedojactwu rezy Dobrowa.

2. Jeśli z ślimney przyczyny własnie to
napadnie: weźmij z pare śniepku ow
warz te dobrze w wodzie dżdżowej/ a w
miazac po iednym śniepku/ iako nacyep
przykładay na krzyże/ odmieniac co
śniepki: potym osuszymyśy námaz oley
tamtymym/ który w Alpterach zowa Per
leum, abo oleiem z cegły/ który zowa Phi
lophorum. co wezmymyśy kilka kroć/
wontie konia zleczyś.

Rupie y glisty w ielitach

- ¶ Różne glisty y robaki rodzą się w ielitach
konstich/ które one przegryzywając/ cz
y nagłej śmierci przyczyna bywaia/ a z ty
znaków one poznać możesz: gdy chudni
kon/ siwno stoi/ żyje się/ nogami zad
ni w brzuch się biie/ brzuchem się
gdzie może/ głowa obraca to na ten to
ow bok/ gęba chwyta boki/ grzbiet/ pier
a czasem y ogon: temu tak zabiegac.
1. Weźmij talowych skorup / wydaj
ronarz błonki z nich/ vsuś same skorupy
brze a vtucz miakko: weźmij też y tro
kawala czwarta część/ też ie vtucz sub
nie/ pieprzu tartego piata część/ rozmie
to 3

to z octem dobrym / y z gorzalka / a zágrza-
wszy wley w gárdło.

Wesniy krety suchey / zmieshay z winnym
octem / a day wypić ciepło.

Clakray chrzanu drobno / posól go dobrze
dávay koniowi w ongie / aż ozdrowieie
a miasto chrzanu y rzodkiew sie zcydzie.

Marz trawionik z osikow a st-ru w occie
płocnym / a ochłodziwszy wley w gárdło.

Wesniy psianych ocrab przygarsci dobre /
zmieshay siarki ilucz-ney los jeden / dávay
po trzy dni ná czczo / a ozdrowieie.

Wesniy garsc liścia kapusznego / garsc
niety / silucz w mozożierzu / abo w stepie /
grzyley ocu dobrego / a wyćisnaw sy sól /
dávay koniowi wypić.

Wárzyć żyro we dżdżowey wodzie / ażby
dobrze zmiektło / y ono z obroctem dáwać /
aż woda z inną mieszaie pić.

zatrzymaniu wody y kámienu w nerkách
y pęcherzu

W prostym zátzymaniu wody / wprowa-
dzić konia do obory ná gnoy owczy / goście
ostawsy z pulgodziny / puszcza rad wodę.

Słaz wárzony w wodzie dżdżowey / abo y
w prostej / pomocny iest / goy wodę przece-
szyć / a z miodem ostudzić w sy dáć konio-
wi wypić.

3. Masiucz bobku z imbirum / zmieszą go
winem / a z piwem / wwarz dobrze / gdy os-
gnie / wley koniowi w garbko po grzeble
4. Wziemi szobko sieni oale / okrac ie wosk
wosk z ogona / a weźmi koniowi w
rzen isto naygłębiey: a gdy tam chwila
oś e / wyimi / a za nim wnet siey woda rze-
ka
5. Wieroperz przywiązany suchy w wore-
ku płóciennym / koniowi mocz wzrusza
czy. n toż y infemu byciu
6. Wziąć nasienia dryatwie polney / wwarz
z woda y pić dawac.
- Wziąć nasienia dryatwie polney / wwarz z woda y pić dawac.*
7. Kogu ielenia zabitego nárzzyi rąspia-
fke pełna / a day koniowi wypić w no-
bialym / a to barzo poręcznie pędzi / że też
fem y ze trwia woda napoi porożie.
8. Masiema rzodkwiánego torow 6. w do-
cy starrego / abo w męszierzu / piotunu
dne garsć warz z winem / a precedzi
wley lenio w nozdrze prawa.
9. Weźmi gniazdo laskolce, rozmieszą je
wodzie / a precedz wsey / przez plachę g-
ba / przymieszą do niego masiema pie-
czanego torow 4. a day wypić.
- O zátwárdzeniu katu.*
1. Wczynić pospolita krystere / slaz warzao
woda y oliwa / abo z maslem świezym /

z solą / a wpuszczając to wzad przez rurę.

Weźmiy mydła prostego tablice / a oberzo
nawysy okragło / wepchniy w zadek.

Weźmiy z ialec żółtkow šest / soli trzechney
garsć / zmieszay / a zawiązawsy w chustke
włoż pomowi w zadek.

Koźney serwarki / abo iakiego kolwiek mlea
za słodkiego wlać przez gardło / pomaga.

Ná snadno y rany.

Kurze źiele ná proch stłnc vsuszywszy / a
a przeżmywając octem coraz od godziny do
godziny zasypuy snadno. Toż czyni proch z
liścia debu młodego y z babki / tręcy czysći
y goi rany y wrzody wpełakie.

Proch z łopiezu wejowego posypuiac nim /
goi wpełakie s.dno.

Weźmiy rdze z miedzi części pięć / miodu
przasięgo części czternaste / octu prawie
mocnego części siedm / warz to wespót po-
żę zgrzeście ie iako masć / y czerwona będzie.
Zatym też palony rane wysusza / y dźiwo
mleśo trawi.

Weźmiy wosku żółtego łotow 12 Terpentyn
ny łotow 4. Smoly żółtey łotow 12. Kąs
dżiote łotow 4. Olwy funtow 2. zmieszay /
a wwarz z tego masć.

Rup w Aptecce chrząszczow złotych / Prores
Cantarides zowa / pod liczbą dźierwieć /

stlucz ie ná proch w moždšierzu/potym wšy
 ršy másta swiežego Mátowego nie ston
 go put finta/zmiešay dobrze dopyska drz
 wiéna wespót/ y schoway w náczyniu polo
 wánym/strzegac žeby tey másći pies nie do
 padl/bo peronie zdochnie okrom wšelákíe
 go poratowánia: ta gdy námážeš snadno
 krotre się niechce goić/raz ábo trzy/zarázem
 się wyczysći/ zaśchnie: potym tylko samym
 máslem pomážuy/á zgoi się pietnie y pretko
 vkašeniú od gádžiny, y ziedzeniu páka.

1. Weźmiy rospalone želázo/ á znači mteysce
 vkašenia/ ábo guz zšad się náprzod puchline
 ná poczyná / przypal dobrze iáko naypra
 dzej/ bo želáza goracość y iad wyciąga/ y
 šerzyć się mu nie dopušcza. Potym weźmi
 Ruty z garsć/ czoshtu główek dwie/ á z o
 stem winnym zecrzy dobrze/ynámoczuy wšy
 gebke/ábo chustke iáka gruba kškatroć zwi
 niona/ przyktáday ná mteysce przypalone.
 Mložeš mu tež dáć tegož ocu tak przypá
 wnego pić wewnatrž przez gebke/bo zabié
 ga iádowi/ žeby do wncerža nie dochedšit.
2. Weźmiy šienie od mrowet/ zámiešay to
 wodšie/ day koniowi te wodce pić/ táže y z
 wterzchu/ wczyntršy z teyže šienie čiasto/
 pomážuy puchline.

Pieprzu

Pieprzu siarn trzydzieści szluc/ á z stá-
rym winem zmieszawšy wley przez gárdło
á dostaniešli iastołek młodych w gniazdošie/
rozedyzy one/á przyłóž do miejsca wkašone^o
Weźm iy łayná swinięgo świeżęgo/ ślaleu
ogrodnegó/ ná śienia lniánęgo/ śaletry/ octu
rozwarz wešpót iáko káše / á ná mázawšy
ná iáka chuste ábo zgrzebie / przykłáday ná
raz wkašony.

Weźm iy Bylicznęgo y Dzięglowęgo kó-
rzenia suchęgo pó cztery łoty / Burſtrynu
suchęgo łot ieden/ rogu Łosięgo ábo Je-
lenięgo tártego łotów dwá/ zmieszayz wi-
sko ná pińem dobrym / á wley przez gárdło.

Jest źiele/ zowia te w Aptekách Tošsila-
ym rešmáior, zda mi sie/ że Rušacy przezywáia
z Cár źiele. Tęgo suchęgo zecrzyi ná proch/ iá-
ko záważy łot ieden/ á day w winie kóniowi
zawypić/ przyttrywšy go guniámi/ żeby sie
nie mógł zapoćić. A tož źiele y ludźiom ná wšę-
stę przylátie truciźny y ná powietrzne choroby bár-
zo/ bo zibzo iest pomocne y došwiadczone/ dawáiac
go ná raz iáko dwá czerwone złote záważy
w iarnitolwiek truniku.

Jesliby te nie pomogły / możeš dosiádz
z Apteki/które ludźiom da-
waia/ iáko dryákwie/mitridátu/iednoróžcu/
prochów z Korálow/ábo perel robionych.

Na martwa kośćkę

1. Weźmi żelazo na to zrobione/ a opal stworokoło oney kości/ także potym przepal ia na wierzchu/ postarzegaiać żebyś sie nigdzie nie doctłnat żyły suchey żelazem: zaśypie to miedysce przepalone grynspanem/ a obwinaw szynierusay do trzeciego dnia. Potym weźmi masę: Weźmiy grynspanu łotow czterymiodu przasnego puljinną/ octu przedmiele rozumięś/ warz wespół/ aż zgaśnięcie iadźo masę/ a tym mu przykładay obruciaiać pości sie kośćką wyrznie / albo wygrysie / zótym gry mu ten raz iadźo rane pospolita.
2. A ieli palić niechceś/ ogol sierść na kośćce trzyi sirowym płotnem te kości martwa aż sie zacierwienieie / przyłoże gorczyce tartey ze czczemi slinami grubo na chustce czyn to trzy dni/ żeby do świeża przegryzto.
3. Albo wapną niegaszonego z miodem zmieszay/ albo też soli z miodem weźmić iadźo ciadzie w nowym garcu upalić także y grynspanu/ ktore wszytkie rzeczy maia moc trawiaiać miesisko nieczyste. A gdy sie przegrysie tedy ta masćia goy do ostarćia: Weźmiy zymice/ wosku/ oleytu bobkowego zároveň rozpuse pospolu a przykładay.
4. Przegoliwosy to mieysce / namazuy oleytem woskowym/ albo z terperyny/ albo o-

leoPhilosophorum, ábo náwet koprowym/
 Łoży z nich/ bądź też wespół zmieszane/ po-
 woli te Łożyska rozbita y wniwecz obroca.

Moczu częste puszczenie.

Poy Łoniá po kiltáćróć wodá ta/ Łtóra sŁoi
 w grubách góźte gliné Łopáia / zwiáściá
 gdy dźdźowa : wnet mu pomoże. A w niez-
 dośáćtu oney/ náparowá wodá z gliná prá-
 wie cudná zámácona/ przysypawšy do tea-
 go z garśc máki ieczmiemey.

Wesmiy z Apteki Boli Armeni. Łorow 4.
 Ładziótá łuty 2. Łłucz/ á zmieszawšy z oc-
 tem wley przez gárdło.

Czerwonego Łámiénia nátrzyi w winá
 pułkwarty/ przyley do niego wodý z gliná
 zámáconey drugie pułkwarty/ á day Łoniá
 wypić chłódno.

Burszynu w winie ábo w occie dáć wypić
 ná raz Łorow dwa.

O puchlinie wiadrá b.

Jesli bądźsiess mógł przysć do przywiazá-
 ma/ weźmi bobowey máki / czarnusŁi / co-
 owo iá do chleba Łiáda/ zwarz w winie ábo
 w occie/ á tym obwliay zewšád iádrá pod-
 wieszuiac iáŁá plácha.

A iesliby Łon nie dá sŁbie obwiazáć/ tedy
 rospál cegŁe ábo dwie/ przyleyi Łoniá wšy-
 Łkiego

kiego dobrze aż do ślemie / polewajże
octem ciepłym te cegły / żeby stał nad parą
z pułgodziny / a to czyn często : potym po
mázuy oleym rumiéntowym.

3. A iesliby bázro twárdziały / zmiesay ole
iek rumiéntowy z oleym wostkowym.
Też oleum Philosophorum: dobry na to.

*Swierzb, wozgrzywość, żabá, mucha, krzaczka,
wilk, strupy.*

1. Naprzód skoro sie koń gryść abo strobać
pocznie / odłaczmywszy go osobno / trzeba go
przepurgować / o czym maś wyżsley iáto :
Zatym w iedle y w pićiu miare trzeba zas
chowác / polac go maczniká nie osłodzona / y
karmiac stoma iárego żyć / owies prawnie
cudny abo ieczmién / trawá mu też bázro
pożyteczná / y siotá chłodzace / iáto podrojnić /
szczaw / rák pospolity / iáto záieczy. Krwie
też wpuścić trzeba z żyty syiney / abo z pier
si / abo z popreznic / lub y ze wszytkich czterech
nog pod kólány / máiac wzgląd ná lécá y
dużosć / abo słabosć kónstá / zatym lekarstw
zwierzchnich potrzeba záżywać / ktoreby re
złość z niego wypadzáły nie wpadzáły. Lu
giem tedy go przemynwać niewádzi codzién
raz / w ktorymby wrzał lesny abo polny glaz
oman / groch / abo szczowicá / abo náwet o
traby

otreby pszeniczne/ albo w miedostatkū tego/
owśa siop cały/ a przemywając tym żelem/
z którym wodę warzono/ albo słoma dobrze
przećierać y chędożyć które/ chociażby też y
do krwie/ tylo nie gwałtem barzo/ nāmā
żyje która z māsći niżej opisaných coraż
po przemyćiu/ z których słabše na przod/
mocniejszy na zad się połozily.

Weźmi terpetyny siuntow pulcorā / māsć
świeżego niesłonego siuntow dwa / siarkę
żywey nieprzetāpianej siunt ieden/ zmieszay
takō māsć przy lekūm ogniu.

Weźmi siarkę siunt 1. terpetyny siuntow
2. octu prāwie mocnego kwarte/ śniā
przy ogniu/ aż wywra wilgotnośc.

Weźmi korzenia omānowego y miodun
kowego/ stłucz na proch/ przyday siarkę/
grynspanu/ stłucz z starym sadlem/ a nās
māzuy ciepło.

Weź Ruperwāseru / siarkę / bobku zaro
wno/ wrzyci to miatko / potym rozpusc w
rośtu ze lniānym oleiem/ a vmieszay z tym.

Weźmi modrzetowey żywice/ grynspar
nu/ oleiu lniānego/ siarkę/ māsć/ bobowey/
a vmieszay.

Nā wśelākie pārchy.

Dziegciu zmieszay z smiętanā słodkā/ solt
tartej przydāć. a wwiązawośy kōnia wy
sko

śoko żeby sie trzeć nie mógł/ namięż rościć
dźsie gdzie pąrchy zasięgiły.

2. Gdy sie pąrchy rozszerza y moc weźma/ w
czyń tak: Dągrzey w kotle śmoty żeby aż
gorąca była/ a obalivszy konia na ziemię/
połemayże te miejsca gorąca śmota y puść
na pasie abo w stajni wolno/ y tak sie koni
wytrze y mychodźsi/ stara sie sierć złupi / a
naroście nowa.

Ná muchę albo żabę.

1. Gdy takżi pąrch na koniu postrzeżesz/ tedy
one miejsca rospalonym żelazem z nienagłą
pożyj/ a przyłoż chleba rżanego z solą/ y zają
niechay tak przez dzień y noc / potym zia
rośsy on chleb/ posyp grynspanem gęsto / iż
rośdzie przylgnie.
2. Albo nawierć gorczyce ze lniąnym oleiem a
z miodem zmieślawszy pomazuy. Dobry też
ná to sok debowy/ abo woda z gałkami de
bowemi wárzoná.

Chceśli też żelazem palić/ nátluczyć
czosnku z łazami/ a z starym sadłem zmie
ślaw / y przytráday ná te żaby aboli muchy/
tedy mu sie też otworzy iako y przepale
nie pomazże ono miejsce śmota/ a przywin
ostrzodki chleba z solą vgniotłszy/ zaniechaya
że tak przez dzień y noc. potym omi i lugiemi
mocnym abo człowieczym mocem/ a potym
przez

przemyciu posyp prochem żółtawym / Et-
ry tak czyn : naważ ialec twarzo / wymi
żółtki z nich / podobie ie / y vsu / z co nayslepiey /
potym leśsze nielecy wtrzyi na proch.

Warz groch z nastarzym sadem abo zsto-
nina / tak iż wszytko iako rąsą rozewra / przy
syp trochę starci / a przytożywszy na miche /
obwin siemem iakimkolwiek nie ruszając
aż do trzeciego dnia / a czyniąc to po kłtka
troć / same spadna y podeśchna.

Na wilka y krzyzyce.

Te Przeczyce wilkiem zowa / Etore bywają
od wolan aż do kopyta / tym tak zabiegayz
Warz babka w wodzie / Etora koniowi pić
maś dawać przynamniey przez całe trzy dni
rano y w wieczor / nie dawając mu nic inne^o
pić przez tē czas. Patrząyże gdzie jest sierć
wzięjona abo wzniesiona / a kon sie tam ma-
cąc nie da: weźmiś dwa rzemienie / zwiąż
mu noge nad przysiami iednym / a drugim
pod nimi / y ściągnij tak mocno / iż mu nogā
odcięz a guzy nabiega. Weźmiś żelazo ro-
spalone / a przypaliośy one guzy / odwiaz y
zasyj grynszpanem / y przywin chusta żeby
podeśchno: potym przemysy / zasyjuy pro-
chem wyżej pomienionym z żółtaw.

Poczynaia sie też Przeczyce od ogona / co ta-
cno poznasz / gdy kon zadek trze o ścianę
abo

abo o co infego: ktemu iesli námacasť ná
gonie guzy iakie twá: de. Co gdy tak bed
zviejysť mu také ogon nád y pod trzcycz
mi: gdy guzy trwia náciekaia/ takéž ie
lázem przepal/ á rány zasyp grynspanem.

3. Abo nátlucz siarki/ grynspanu luianeg
násienia zároveň/ á to z stárym sadlem
zmliesawšy okładay poti sie zgoi.

Ná strupy.

1. Te masłem świeżym nieplotaným náma
zuy aby odmiektly/ warzje rzepiř w ocie
á tym one strupy zmyway: abo webnice wózi
wšy od gárbárzá/ abo też czerwonej fárby
storney/ warz z octem á przeniway.

U Ná wśelakie pomienione tráfivki ole
iek bárzo dobry: Weźmi násienia konopn
go/ włoź go w garniec nowy przedsiurá
wiony ná dole/ tak tednáť zeby siemie nie
przepádo/ ten zámať z wierzchu glina y
ciástem práwie dobrze/ wstawje go do tem
w drugi garniec nowy/ czezy/ wópany w
siemie/ á obhup také. Okładayje ogniem on
garnet z násieniem abo węglem/ á przez o
he dšivki przepusći sie w dolny garnet/
takó oley czarny y bárzo mocny. Tym ná
mázuy konie y psy/ bo perwne lečaršawo.

Opuchlinie w nogách.

4. Czestokróć álbo z prace/ álbo też z gnu
sne/

naczynia tego stania wstaniego na stępnym przypada
 y tak educhlini w nogi ciał przednie i tak y zadnie:
 d trzysy: jeśli tedy nie zbienia puchlini przychodzi/
 tacie i: wozz mu pod kolany/ albo podle kotu/ ale
 nspawne blisko popyta/ żyła w kłócy nogi. Po
 wu lili: ym parzenie wzyn tacie: roczni rumieniu/
 ym s: dyllice/ kurzego ziela/ wozz w ługu albo w
 goi: aćie/ a naparząz tymi nogi/ a po parzeniu
 ym i: raz osuszywszy okładay maza grochowa
 w o: wozzywszy ia z winem albo z octem i tak d: a
 ebnice: przyday trochę miodu/ a przywin ciepło.
 woney: wozbowey mazi/ taini swiniego wwarz w
 yroay: wie/ albo ocćie y przykładay.
 afunt: smieśay sol z miodem/ a namazawsy i
 na k: o plastr na smate i tak przykładay.
 przed: wozmiy popiołu dobrego gorącego totow
 siem: wapni niegaszonego totow 2. miodu
 bu g: rżasnego totow 4. a przylawsy wini nie
 e go d: zmieśay gęsto/ y przyłóż ciepło potł nie
 wio: wwardźcie.
 ognio: iesliby i tak rōpā była pod skórą / żā
 / a p: m przyłożeniem wnet sie otworzy.
 ny g: i: w: z: puchliag y iakiekolwiek uderzenie.
 arjaw: Dziać popiołu ciepłego winney mąceice/ a
 tej z: Tyn: niedostatek tedy orzowa wierzbowego
 61: / okropiwszy octem/ przyłóż na puchlinę.
 62: / cebule dobrze vpiec w popiele/ a zdarsy
 63: / z lupiny żółtey/ rozrzej/ albo rozgnieć/
 64: / włożje

a losze w rynta / przyday do niego przasnego
 miodu / oliwy / sroiniego iayna / smiaz dobry
 a micsay : a gdy bedzie nakstala kase / wy
 woroc na sukno iatko abo na grzebi / y przy
 loz cieplo na puchline iatko kon zerwac mi
 ze / nie odwinayze az na zainierz / vzna s pomo
 3. Wzmiay miodu przasnego przgot iatko
 cy / ch / maki psienicznej / smiaa tarte go / w
 spot zmiesamisy vniaz / a cieplo przyklad
 4. Wiewadzi reż tonia wodzie do bicia / a
 wcoy / gdsie sie plawki znaydia / jeby
 toio nog wiecsaly / a tiew zla z nich wysa
 kopra rozpadyenne.

1. Rozbierz mu rog na samey rozpadyline /
 a jest w posrodku abo z dolu / iatko nayf
 rzezy z obu dwu bokow az do zywego / a zm
 samisy siarkę z Roztowym toiem zastwar
 y day go podkowac / bo lepiey rog na podk
 wie odrasta / a pod podkowie nabiy wwie
 cianego nasienia konopnego zmieszanego
 biatkiem iatowym. Jesli reż rozpadyline
 Plein z wierchu beozie / przypalyz one
 lazem rozpalonym / jeby sie rozszerzyla
 chocia y do krmie / nie nie wadzi / zalewa
 ten raz cleykiem siarczany / a w niedost
 tu sama siarkę zastwarz / a toiem zamaza
 dobry reż y oleiek z terpetyny / abo z żyw
 prostej domowej. To uczyniwszy wy
 tego.

Gryppanu tłucz nego zmiešay z miodem
przasnym / y z biatkiem tatarowym / á przy-
kładay tylko poſi ſie wyczysći mteysce odo
krwie / y zbielele.

Náſienie Kziſioroſcowe / zowia te Foenum
Gracum, y náſienia lnianego zárowno wa-
tłucz / á vſnáſi w ſkopowym / ábo w koſim
kois / przydamyſy nieco miodu przasnego / á
przykładay ciepło / nietylko ná roſpádnie /
ále y ná wſytko kopyto.

Po oſworzeniu nożem kowalſkim roſpá-
ny / weźmi ſoku z ſiela / ktore zowa Dſie-
wáná / á przymiešay do niego Cer-ii z Al-
pteſi / y nápchay : bo to ſciſka y wyſuſza w
ranie złoſć z wterzechu : iedná odwilžay
czym inſzym.

Piętki roſpádnicie.

Roſpádnicie piętki / ktora z wielkim bo-
lem przypadá / nie potrzeba tam rozbić
do krwie / góſie ſie poſzczepáto / tylko rog
ſpetny á ſtiwároſiały rozebrać / żeby w ra-
ne máſci y co podobnego kłaſć ſie beſpie-
cznie mogły : á zaſia z obu dwu ſtron roſpá-
dliay / po boſach piętki ſamey trzeba dla roz-
raſtania kopyto wybrać práwie dobrze / má-
lo áz nie do żywego / á wtoroć kóná pod ko-
wa ſyrſza niź ſam rog / ná záwilaniu z obu
dnu ſtron ſeroko / piętka / zaſrywáia /

grubszą nad zwyczaj po spoli y / żeby koń nie
na pięcie / ale na podkowie stać bezpiecznie
mogł: nie ślepa ma być iednak podkova /
ale tu końcowi otwarta dla przyrządania
w rospadline. Tak rozebratęszy napuszczay
oleyem siarczanym ten raz / a co raz po
nim zaskwarzay takim stopowym albo ko
złowym / odwilżając rog ze spodu y z wierz
chu. A postrzegając żeby kopyta nie ob
moczył y w pracy nie był: iacno y przeko
procz innych lekarstw wygoić sie może.
Możesz też oliwy z wością iarzecym wziętą
y masłą topolewcy zároveň / zmieszać / a
tym pomazać wszytko kopyto po dwa ra
zy na dzień.

2. Weźmy Mdrzeiowej żywicy / Grynspá
nu / Galanu / oleu lnianego / wszytkiego za
rowno / wsmaż to wespót / a napojmęszy białe
mekne / albo zgrzebi lniane miękkie / napu
szczay w rospadline.

3. Oliwy / soli / winą / octu weźmi zároveň
przytóż ktemu łajna końskiego świeżego / a
rwarz gęsto / y przywołay na sty raz.

Kopyta i bierne, stwarz. nu y odrastanie.

1. Day wykopac dotek na stągni w długi gło
boki na piadź iedne / a szeroki y długi na
dług wważenia / żeby koń dwiema nogami

w nim

w nim stawać mogi/ nablądźże weni kres
wieńcá/ á niech tak postoi trzydzień/ wybra-
wisy mu rog do żywego pierwey / ożwiłży
mu sie y wyrażać poźnie.

Weźmij oliwy/ y wessiu iárzecego/ y łoin
kózłowego respuć/ a namazuy kopyto wcie-
rząc ciepło/ wybranysy pierwey rog do-
brze. Mase tej Topolowa y sama przez
sie jest pożyteczná na to.

Natłucz świeżych Rátow ze lniánym ná-
sieniem/ á z miodem przasnym/ wczynje kó-
niowi bot skórzany/ á wtopz te materya roci/
y obuy kónia po wybraniu rogu/ goż to zá-
wse vprzedzać ma/ y zawiaz żcoy nie spás-
dło.

Natłucz kórzenia szlazowego/ námieszay
go z oliwa/ ábo ze smietana/ wley kóniowi
w bot/ á niech w nim stawa.

Kozwarz Bob w wodzie/ a z miodem przá-
sny zmiészowysy/ iako plastr namazawysy
ná płótnie grubym/ przykładay do rogu.

Kopyta odewslanie od mięsa.

Drozmaitych przyczyn to przypadá ná kó-
niá. Lecz w tym wielkoy ostrożności po-
trzebá/ vpátruy zá czásu / iesli w oblamá-
niu rogu do żywego nie doszło / á ropić sie
nie zaczęło. Jakoż skoro sie co rákowego po-
strzeże/ rozebrać rog aż do żywego/ y gożie.

by sie ropą wkrasować poczęła / żeby między
 kopytem a żywym zakręcić sie nie mogła.
 Jeśli tedy odrązi sobie / tym go ratuny po
 tworzoniu rogu/abo rany : bowiem gdy in
 kopyto zleże / trudne poratowanie. Miał
 iezmienna wwarz w wodzie / tym obrócić
 rog ciepło / a oveymuiać dla przykładania
 świeżego naprzązay gębkę / abo chusta zwie
 mona / woda w ktoreyby wrzał slaz z ru
 mieniem.

2. Albo weźmiy otrab psenicznych / vsnają
 oliwa / abo z toiem przetapianym iatimol
 wiec / a przywilay ciepło. Gdzieby sie ro
 ropą pokazowała w rance / te przemywa
 octem z solą / zasypawşy trocha Grynspa
 nu / abo hałunem spalonym / żeby sie nie
 rzyło a wychodziło : y toiem rozłom
 zasłwarzając piętło sie goi / tylko żeby ni
 był z miejsca ruszany.

3. Weźmiy oliwy / ieleniego abo rozłom
 toiu po pulfuntá / żywiec z miodrzeminy
 ty trzy / a w niedostat u terperyny / rozp
 przy ogniu / a oczyniwszy iako masę nap
 szay wraz / y namażawşy na chustce / ob
 wilay miejsce piostru.

4. Jaiec weźmiy rutzá / a rozbiy całkiem /
 zmieszawşy z popiołem ciepłym / obróć
 pyto wpyrło z dotu y z mierzchu.

Warz

7. Warz moć czkowiec z łaynem konińskim
dlugo bärzo / á przynieśianę ograb pšem-
nych / obwiiay iäto plaćtem wšyreć rog :
wyćiaga to wšeläti bol z kopytä y gora-
cośe przypädä.

Layno konińskie wyptocz dobrze w wodšie / á
co nä dnie zosťanie / z biäłkiem iäidwym
zbićiešy / pod podkory nabiiay / y z wierzo-
chu rog obwiiay.

Nä zabićie w Turzec.

8. Gdy od drugiego koniä / abo z iäkiego in-
šego przypätku zabićie šie kon w Turzec /
barzo to bywa chromota štodliwa / á podo-
bna spleceniu / Proza teź podobnemä lešarz-
štry opisanymä o spleceniu šmieie mozeš
leżre : lecz bremu y ru šie nieco przyda.

9. Weźmiy oliwy z olejkiem bobkowym / šä-
dlä štärego z Wdrzetoma żywica / wšyreć
šiego zároveň / á naćieray ćiepto co nayle-
piey. Abö / weźmiy mašci Wielogiora
škiey / Dvalthei / kaźdego po pułšimä zmie-
šay. W medoštärku teź inšych / z gorzał-
ka dobra rošpusć mydla Warštiego / á wćie-
ray ćiepto.

10. Byćaliby teź iäta ränkä / te lecz iäto c rä-
nach wyżej. Abö korzenia potřzynnego
nactucz z šätkem iäto nayštaršym. Čieieš
teź z rošci konškich wpalony we dwu gar-
bach

řach/ ná takové y podobné onemu rázy báz
zo jest potřebny.

Stawa zwinienie.

1. Tláciagny noge zwiniony/ żeby až w stam
znovu wpadla/ á oblož zárázem stáw ná
ruřony ta máścią : olivy / octu / miodu
tluczoney pacyny/ to wespót vmieřay z
octem y zgrzey/ á ná modry plát námažae
wřy obwiaž duřo.
2. Tápaz řaw zwiniony chmielem ro pia
wie / abo ro occie dobrze vwarzonym/ iatě
náčiepley řon zecrwa.
3. Warz ro occie proř stenny z Bolam Ar
menum, y obkáday.
4. Weřmi slazu/ rumieny/ potřzyro/ řtluř / á
pryřypawřy octař / vwarz ro occie/ y pryřy
wiř ná ořácie Jesliby řeř rořpalit řie od
ognia/ tedy řtłodnym obwiř/ řtore řař cřyř
na : Jáiec řilka zbič z pácyřa / řatiwř
pryřypač / y octu řroche pryřlač / á obwiaž
zač / námořyřyřy zgrzebie.
5. Weřmi Bolj Armeni totoro řeřá / mař
řřemney řunt ieden/ biatřow iářowř řđie
řieč/ abo y cařřiem moga řie řbič iayca/ řaa
řunu totoro dwa/ vwarz z octem dobrym/ á
čieřřo obwiř.
6. Drořđje octowe / popioř goracy/ y řtárego
řadřa řřuřřy / zmiěřay wespót / pryřđay
řřeř

Ětemu z pare iatec surowych/ á przywini ná
zwintienie.

Nie ganie też tego/ że po náclagnieniu no-
gi ěrwie wpušćzaia nišćo v ěopytá z žyly z
nádworza došćateš / potym chušća / ábo
zgrzebiámi omoczonemi w winie y w glic-
wie ábo w ocćie obwitiáa.

Zabicie žyly.

Šabicie žyly tešć rzecž šćodliwa / bo nie-
tyšćo chromotá niewlecžná z tego pochodzi/
ále też y wšyšća nogá / á potym y łopátiá
šćnie. Ěemu tedy táž zábiegáa zá šćwiežá:
Rozedrzey czarna kóšć žywa y z pierzem/
á obtož niiešće vderžone y obwin dobrze.

Ábo ogol wšćošć brzytwá sieršć nad žyly
zabita / á náćieráa gorzáká dobra / obwina-
wšy pierwey ěopyto/ žeby ná nie nie došćlá/
bo goržey rošćpá: czynie to šćilćáćróć.

Wwarz ěorzenia Podrožnikowego / przy-
tož ětemu šćárego šćádá / á ná modrym plá-
ćie przywin ćiepto.

Wártuž cebule ze trzy garsći / šćmáž one
w mąšle młodym / á przyšćparwšy pšćenney
maš / znornu šćmáž / potym ná táťow yž pláć
namázawšy šćerošći / žeby záiat áž ěu ěolama
z iedney šćrony / á z drugiey do ěopytá šćnie-
go/ćiepto okłádáa / a zanicžáa do trzech dni

Wártuž białey górczyce ze pšćim šćádlen-
tym

tym maż nogę wstąpienie / aż się zgoi.

5. A iesliby żyły zabicie tak wielkie było / by mu tu gorze idac puchnęła / tedy mu srebro na oney żyły rosparz / a to rosprocie weżyń / wienowicie tam gdzie guzik namacaś. Ten guzik też na żyły nałazży / puszczadtem przez pusć iż krew wynidzie : a nawarzyniwszy chmielu w occie / obwin wsiytkę nogę / a to czyn po tiktakroć / aż się zgoi. Podkome też dnak w tym przypadku pamiętacz odiać / iżeby stał miedko / ale na siły.

Zatrutowaniu.

1. Na zatrutowanie / aby się potym kopyto nie zaropilo / skoro ono potrzebie / zarazem iasło na lepicy krew wyćisnąć reka / a ocenić z solą przemysi / a na noc grzanie ze rżanego chleba wpiekły przyłoż : na zewnątrz zamoczyć psienicznej maki z białkiem jaiowym / a przyłożywszy / do trzeciego dnia zaniechaj.
2. Weźmy owczych bobków / oleju lnianego / octu twardego / Młotowego mąsta / wtrącaj bóbki rospuść w tym dobrze / iż będzie takto masę / rozmiaż jej na chustkę / a tym nożem y zatrut obwin. Potym wwoščywszy dobrze płotno zawiń powierzchu / żeby woda nie dostała / zwłaszcza ieslić w drogę iechać przyidzie.
3. Weźmy ciepłego chleba z piecą wyietego / a zmies

á zmieszać w sół / przywinąć codziennie świe-
żego / aż się zgoi. Jest też tylko błotem
obkładając / coraz ponawiając gdy oschnie.

Pod raną wytarbowawszy nożem kawał-
kiem / żeby ropa schodziła na dół / winny rą-
ne octem ciepłym osłonym : á zbiwszy
białku z białunem / przyłożyć przez noc / nązając
wtrząsając totem rozstawnym / á muskając
w drogę iachac / smola czarna po wierzchu
zasmol ciepło / by woda nie dosta.

Jesliby też rana się zaplugowała / ábo za-
ropiła z niepostrzeżenia / ábo z zatarzenia /
otworzwszy rog pierwej około niej / po
przemyciu octem / grynspanem zaszypu / á
stonną przetapianą na wodę zimną / zasma-
mazuy.

O zagwożdżeniu ábo zatkanciu do żywego.

Wybierać trzeba po wstaniu rog prawie do-
brze / y otworzyć aż do żywego miejsca : bo
skoro tam dojdzieś / wnet się krw. pokaze
od zatkanego gwoźdźcia / zacząć jeśli świeże
zabicie y ropy nie maś / nimiey rozbić kła-
pca / jeśli też już zatęchło / y ropa płynie /
musi się do brze otworzyć / żeby ropa między
żywym á rogiem nie zatęchła się. Potym
przeny octem z sół / á zaley oleiem z wo-
stem rozpuszczonym y zasmol z wierzchu / ie-
gli

- śli w drodze iechać musisz/ smole z siarko
zmieszać/ przybić podtore na sićnie
2. Po wybraniu do żywego/ siarka z smole/ a
torem zastwarz/ y iedź w drodze. Drugi
też zastwarz rane pieprzem długim/ a żywice
ca zastwarzają z torem kółowym.
  3. Olejkiem z żywice wpalonym abo z terpentyny/ abo z dzwonkowym olejkiem / na
pusć goraco w ranke: także obmoć żywym
troche barwiny/ wotkay w nie/ a zastwarz
z wierzchu czymkolwiek.
  4. Jesliby też zapalenie było w rogu y w ran-
ce/ białkiem jaiowym z hakiem na zgrze-
biach obmacy kopyto/ abo imieniem rzeczan
chłodzacemi/ iako drożdżami z pacyna.
  5. Jaiowy biały zmieszay z wapnem y z solą
a przywoliay.
  6. Weźmij miodu przasnego/ żywice/ wosku/
kądziół / weźmij masę rozpustić/ y
wpuść w ranke/ wnet one zgoi.
  7. Trafia sie też/ że za wielka nieopatrzo-
ścią między kopytem a żywym/ ropa zach-
dzić pocznie/ y rog odstawać: w tym posce-
puj leczyć/ iako masę wyżej o odstawaniu
kopyta abo zaropieniu.
- O wypadaniu ogona y odrastaniu ułosow.
1. Kiedy na końcu samym ogona, włosy wy-
padają

padania/ rón bårzo sie ospeca. Przeto prze-
mywać trzeba ogon moczem czlowieczym/ y
ostrobać/ iesli sa takte strupy/ często potym
namaczać winem z oliwa zmieszanyim/ abo
czyniemi wiek niżej opisanym. Twierdza że
pomazywając sadtem psim/ y lisim/ bårzo
maia wlosy odrastać.

Weźmi korzenia slazu lesnego y topiando
wego/ warz w brzegce piwoey prawie do
brze/ a tym zamaczay wlosy y miejsce gote.
Slazu lesnego y polnego/ także liścia ká-
puścianego zárowno wziąć/ a wwarzywszy
w wodzie/ ona często przemywać.

Spal pápier/ a proch ten zmieszay z mäs-
stem miodym niesionym/ y namazuy.

Od trzcin y kora na bociach roście dostan
korzenia/ vsus/ a spal na proch/ z tego pro-
chu wezyn ług z wody/ w ktorey wrzaz
groch/ abo bob.

Dwarz nasienia Foeni Græci, tdiest kóziós
rozcá z nasientem lniánym ile rozumieš w
winie / a zmaczay miejsce ogolone abo
ogon codzien po dwakróć/ pretto wlosy od-
rastáia.

Weźmi martwych pszczół co w miedzie pod
zdycháia/ glist ziemnych tylo/ spal wespół
w garcu nowym/ y zetrzyj na proch/ zmiesz-
ay ten proch z mäslem Matornym nie
solá

stonym / á gote mieysca tym pomazując/
peronie poroska.

9. Wódka też palona z miodu przasnego/ ták
takó on z vlow wybieraia/ nayprzednieysza
jest ná odrastanie wścláckich wólsov/ v by
olat y v ludzi.

Ná Gardziel

1. Gardziel jest rzec which sie ná ięzyku
czyni: ná to weźmi w chustce łavno głowie
cze święte/ przywiáz do wędzidła y wól
konowi w gebe żeby żrál/ przed obrotem
y po obroku do kílku gozów.
2. Weźmij stoniny starey/ wysiná z niey siná
lec/ przylož miodu kńiemu od starych pśgól
czerwonego/ to jest rdzawego w piastrze/
wśyp tej pieprzu tłuczonego / y piata częś
niegáśonego wapná/ rozpúsć przy ogniu/
tá máscia namázuy rány ná ięzyku / áż su
zgoi / nie kładac w gebe munsuca.
3. Weźmi miodu przasnego / á vśiná z grynu
spánu w nim / téż mu másc ná ięzyk przy
kładay w rány często / á zgoi sie. A pod cen
čas trzeba mu dáwać otrab pśemny
miásto obrotu / żeby ięzyk nie obrażał.
4. Napuszcay ten vraz olejkiem siarcz
nym / á zgoi sie pięknie.

Wętrzewey choroby skrytey.

1. Gózieby choroba iaká ná konia przypá

diá

dlá/ wziąć ruty/ kobyłego szawlu / vtuc/
 á z pitkory twarcy wody przydarosy/ Op-
 ponać puł totá/ y z psieniczna mąka rá-
 no y ná wieczor dawać rozczyniosy w wod-
 dzie pić/ także y z obrożiem iest.

1. Albo / ná chorobe ktoroby koński lekarz
 zrozumieć nie mógł: Wziąć korzenia pie-
 truszanego w wodzie wwarzyć dobrze/ á
 ciepło w gebe temu lać.

2. Też do napawania końskiego / pietruskę y
 z korzeniem w cebrzyk wody kłaść/ y tak
 mu ona wodę pić dawać. Także pietruskę
 z nacią y z korzeniem siekać/ y dawać w
 obrożu. A tak będzie koń zdrowy y wesóły.
 Na oćickły abo spuchły brzuch.

1. Gdy koniowi brzuch oćicze/ abo też spu-
 chnie z weźmiś surowe przadżiono koni-
 pne / wwarz ie w żolach / także mu ná
 brzuch spuchły ciepło przyłóż/ á czyn tego
 po pilkatroć aż mu stęchnie.

2. Gdyby koń gdziekolwiek miał puchlinę /
 owies wwarzyć w ocie / á ná miejsce opu-
 chłe co nayciepley przykładac.

Postłżatu dobycie.

1. Gdyby strzata abo co innego w koniu zostá-
 ło/ vtucz rtec nalepiey z sadrni starym á
 to ná ranę przykładay/ iesli żelázo / tedy
 Mágnes

Magnet ktemu naleyfſy/ gdy go do rany przytknie : ale pierwſzey trzeba w ranę wlać ſoku rucianego/ y tym ſa dobrze pomazać dla kamiennego iadu.

2. Ale gdy drzewo wwiąſnie w ranie : wiaſnucz z octem iadr Wioſkich orzechow / w ranych wſmążywſy weſpot przykładay/ wytni dziec zleſka : a gdy ſie takowa rana zapali iſz ſie w nie ogień przyda/ weźmiſz ługu oſtręgo/ a tyle oliwy weń/ wbiy dobrze weſpot / a w tym tnoć maczając w ranę go kładź a po wierzechu także chuſta zmaczaj w ſy : poſtć tu oſycha / y tnoć w ranie poſtć ogień teſſeje teſt.

Wwardouſtć.

1. Gdy koniowi twárdouſtemu to uczyniſz będzie wolnieyſy : Weźmi zarówno ſadła ſkarego y oliwy/ wſtucz drobno ſarki/ wſyp/ weſpotek ſiną y ognia aſz ſie dobrze zmieſza/ ley to koniowi tak ciepło w gardło iako by mógł zcierpieć.

Ná ſzkodliwe wargi końskie.

1. Gdy ſobie koń wargi/ iakożkolwiec poſtąſi/ abo mu ſie popadaia/ wyſtroy ſtółce oſr/ oſi chlebowey / a nątrzy iſa co naleyfſey / ſa / przytoż mu na dwanaſcie godzin tedy mu odwilgnie : a odiawſy ono nątrzy mu tym

tym prochem/ nátlucz gliny ſuchey/ nápoły
z grynſpánem tymże mu prochem iáko cze-
ſto otrzeſ/ poſypuy/ áz mu ſie zgoi.

Ná dźwiwe mięſo

Alle gdyby koń w iákiey ránie dźwiwe mięſo
miał/ napálże ſtórych podeſſwó botorowych
ſtkuczje ie ná proch/ ſtkucz trému káyno pſie
białe ſuche y proch ábo trojſi kowálſkie/ to
weſpót zmięſzawſzy / tym prochem poſy-
puy dźwiwe mięſo po kílkatróć/ zginia.

Też dobrze ná dźwiwe mięſo/ warzyć w wie-
nie/ ábo w wodzie ſiemia konopne/ á ta iu-
cha ráne wymywoſzy/ grynſpánem poſuć /
ábo palonym koperwaſem.

Pſie wtoſy w nogách.

Tak wypędziſ pſie / ábo złe wtoſy z ran
nożnych w konia: weźmiy káyno człowiecze
ſwieże/ á rozmaż ie ná chnáćie/ przywiń ná
ſádzel/ wyniſczeiać mu złe wtoſy / potym
inna máſćia zgoiſ.

Zbieganie, ábo ſáręntenie kaniá.

Gdy koń záchorzeie z bieganía wielkiego /
ábo z trudu/ iż y ieſć nie móże/ muſiſ trze-
mu kowálá przywieſć / iż mu żyła zánie/ o
ktorey kowále dobrzy nálepicy wiedza: á
ieſłi mu krew nie pomoże / weźmi goryczki
oſm totow/ ſoli dwa tory/ to má być wſyſta

LE

TO

do miatko / a zgrzewaj z winem / albo z octem / waley konowi w gardło / a czyn to do ośmiu dni.

2. Dobrze też konowi skrudzonemu tak pomóc : zwarzyć mąka wyspaną soli / a gdy przestygnie / waley w nie kilka iay dołby / wbiwszy te osobno w garnki / potym wespół zmieszać / konowi waley w gardło / przydzieć zaś ku sobie.

3. Konia zbyte przebiegłego y skrudzonego pretka / nągła / y daleka iazda / tak ratujesz owiem gósieby sie wietrznego obawiać w nim ochwatu / cała noc nie day mu iść ani pić. Trzaskiutrz rano / wziąć dobre przygarzenie żyta / troche szałonu tłucz nego / day mu z merna woda pić. Jesze lepiej gósieby łasicie pecherz w te wodę był włożony / a nogi mu obłożyć ciepło / rozbiwaj które iacie ze wysytkim / y z sola.

Slinogorz

Konowi Slinogorz albo wrzod w gardle. Temuż gósieby ieżył spuchnął : Naprzód gebe y ieżył ciepła woda mu nagrzać potym wotowa żółcia mu w gebe y ieżył narzecz / a przytym nie dawać mu nic innego / tylko ieczmięń zmieszany z sierra.

Szalonska

Kon

Koń gđsieby z bolu wielkiego głowy oś-
lat/ z obu stron krew mu puścić/ a potym
mu dać świeżey kromy też ieczmiemney z
Lecygomym y z Opichomym liściem dro-
bne posiekawszy/ albo na sieczkę zrzeczawşy.

Krwawemu mokreniu.

Koń gđsieby krewla mořzył/ żyte mu za-
ciąć v mořen/ a wwarzyć żyta napły z otre-
bami/ po dobrej części/ precedzić/ do re-
wody wsuć mialeń vstuczonych łupin Grá-
natowego iabłka łot/ a każdy poranek tak
wiele maclepto dawać pić/ nie ruszając go
piłką dni z mařelni.

Abó wziąć soku Rucianego z ośm albo z
dziesięć tyżek/ y zmieřać go z winem a z
ocrem/ każdego z osobną wziawşy/ także po
ośmi/ albo dziesięciu tyżek/ a weń wlać/
czyniac to przez ośm dni porzadnie.

Opaleniu.

Koń gdyby się opalił/ warz w wodzie
owies aż smielnie/ wwierć/ albo vstucz/ a
śląmowatość z niego przez chustę wy-
gnieć/ y tym ogorzeliem namázuy.

Wyrośliny koniom na nogach.

Wypalić ie rozpálonym żelazem/ ořzodku
co naygorecey zaraz z pieca chleb rzány wy-
lomşy przyłożyć/ a do razećiego dnia nie

ruszć. Potym odwinać / á z w. przwego
sadła / soli / oliwy / y z prochu lis. ta Jezyna
wego masć uczynić / ktora ná to plástru
w. ić / á tylko w tydzień odnowiać / aż sie
zagoi / doświadczona.

Ron gazy zdziabł.

Weźmij Ruty á wwarz iey z Mastyka y
z miodem / wleyże weń ciepło / przydziej
zasku sobie.

Ron gdy ciata nie bierze.

Ron gazy ná sie nie mogł brąć ciata /
chciały byśtateczny obrok miewat / daway
mu oraby z psenica nápoży / á miernie pra-
cuy nim / poprawi sie wrychle.

Gdy linieć nie może.

Biegay ná nim aż sie dobrze zápoć / dajze
mu wnet w syi żyła záćiać / wtap on
w sytke krew / pomasze go nia / á gdy sie
ná nim zeschnie / tedy ja wycudź / á od tych
miasz pocznie linieć.

Szerść odmienić.

Al ieslibys mu fersć odmienieć chciał / ná
miej. sa mektorym / goraca żółcia kóžia tat
du go pomazuy aż sie odmieni / á takó be-
dziej chciał tat ja zost. w. Albo weźmij
ciata ieczmiennego / wlož go w twárdy o-
cet / á siarkę przylož / wazje to dobrze / a po-
tym

rym mu ciepło przykładay gościebys inney
bárwoy śerac chciał mieć/ czyn to tak długo
aż się przemieni.

Na wiciagnienie z rany drzewa.

Wst gdy w południe/ albo w oowieczor
bywa przypedzony/ przejmwa zdrowie leżac/
co gdy obaczysz/ wciągnij mu w gębe k
gardu rękę/ a wchwyć tej trawney ziolo-
ności/ a przykładay ciepło do rany/ wyćias-
ga to y drzewo y żelazo porodzi.

Kon żeby dużo birzał.

Wileże żeby co najmiejście przywiązane
do konia/ żeby skóry dotykały/ przyodawa-
ia długiego biegu.

Ma być aby koni nie kałaly.

Weźmij liście bań wielkich/ wlecz a
wyćisni z nich soki/ tym ponaczay konia/ a
grząd nam nie padnie/ Carinus pise.

Na robienie ro w sadzie albo w rancie.

Dziele Rost wsiadywosy w ciemtu/ wlecz na
proch a zasypay/ zarazem wypadna. Grym-
i piem zasypuac/ albo wapnem niegaszo-
nym/ z tej morzy y wypadza.

Na robienie w uszach koni.

Dobij psa/ a roziawisz jebro z niego ostrob
dobrze inteso/ ze kosc wstaw na smutku ko-
niowi pod szyja do onkietu/ wypadna.

*Miasc czerwona na rany i wrzody uporuc,
yna mieto żywe.*

Wesmy rdze miedzianej / co Grynspanem nazymaia / torow piec / paroki miodowey torow czternaście / octu winnego co namocniejszyego torow siedm / warz we spól / aż będzie masć gęsta czerwona.

7 ta masć na wszelkie rany

Wesmy wosku żółtego torow sześć / oliwy dobrej pultarczcia funta / terpetyny torow dwa / żywice przedniej przezroczystey pultora tota / Ładziola białego tot jeden / papra mu runczonego ćwierć tota / zmieszaj / wczyn masć.

Zielona masć gojaca.

Żywice iodołowej funtow dwa / wosku pultora funta / oliwy trzy części funta / gryspanu torow sześć / żywice y wosk w oleiu rozpuszcic / a potym miato rary gryspan wysyp nie smażac wiecey.

Masć odwilżająca y bol wydrzytująca

Wosku funt jeden / terpetyny / żywice szwardey / żywice iodołowej / Ładzego pultora funta / Ładziola Galbanu / Kiel i m. Ładzego po dwu torow. Masć Bobkowey funt jeden / oliwy funt / rozpusc rzezy mierzle / a potym ku koncom wysyp przedoy wczyn masć.

Masć

*Masć na bolenie żył suchych y stawow, także y
na wszelkie uderzenia.*

Weźmij Mięty / Jągiel / Siarki / Terpes-
tyny / Storacis. Bdelii. Galbani / Smółki /
Każdego z nich po pół funta: roztęk je te rze-
zy pierwej sitką miarko / które sie tuc-
dadzo / rospuść między sobą / potym przyley
winą starego funtów pięć / a warz dobrze /
aż będzie iako masć gęsta.

Masć gołowa

Weźmij wosku / żywice / Każdego po pół
funda: rozej suchej funtów dwa / masła
świeżego niesolonego / funtów dwa / wsmaż
a wyciśni przez chustkę grubą / y wżymaj.

Plastry na bolenie goleni y stawow.

Sadła / wosku / żywice przezroczystey / ty-
le jednego / ile drugiego / spuść przy ogniu
wesołym y wżymaj / namazywać na płat
gruby płócienny.

Plastry na toż.

Szczeskonine stara prawie dobrze / przy-
mieszaj do niej wapna niegaszonego / ile
rozumiesz / a przywiązaj na bot / zantes
chay do trzech dni.

Plastry na gęzy twarde z uderzenia.

Kliń y wosku zarówno wżamaj rospuść /
przyley octu mocnego / a warz aż zge-
sniecie / przykładaj ciepło : a tesli stary raz /

potrzebą ogolić pierś na tym zatkaną
niu.

Plastry na bolenie kolan, albo koscik.

Weźmij Buty / Rumienowych główek
sokowych / to jest kwiatu y z listkami zarówno
tyło drugie iagiel tłuczonych: warz to w
winie / a rozmazuiac na płac / przytładay
ciepto.

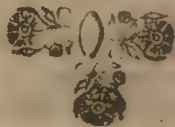
Masę na wszelaka puchlinę, y bol w łopatkach
y udach.

Weźmij Bobkow funt / Młótarzu suchen
go tyle drugie / starti korow cztery / sals
try / kadzidła pulfunt / tminu pięć łutów
żywiec funt jeden / oliwy funt jeden / wino
funtów trzy / zwarz aż zgęściecie iato masę.

Masę prętką rane gorąca.

Weźmij słoniny starey / łoiu kozłowego
żywiec twardey / oliwy starey / miodu iato
cego / zankłowego żelaz y przymiotow
wżytkiego zarówno / stłuczże żelaz co ni ja

lepiey / a śniąż z insem wespai / a prze
cedziw sy / abo prześi śniaw sy przez
chustę / schoray za rzecz
koscowną.

Varcká doświadczoná iáko konia ku zawodomu
wyprawić, bez wielkiej prace, nakładu, y
zámieszkania.

NAprzód weźmi Galgánu/ Gwoździłkow/
álłuszcátowego Ewiátu/ Imbiru/ Cyná/
to monu/ Tátárskiego źiela/ skray co orobno / á
wiaz to w chuyrkę czystá/ y weź winá mo-
nego / iáko cztery Ewarty / wypuść co źiele w
winu do konwie/ przymiazarepy ten wezeiele/
i niech tam moźnie przez pięć dni/ á potym po-
trápiay koniowi owies dobrze wyczyszczoney/
i sáli co vleieś tego wina/ zálle doley/ niechay bez-
móźnie bázro mocne wino/ y sam sie go moześ ná-
winić/ gdybys chéiał zapáśy chodźić/ ná cz. 30/ y
ná 40y idzieś spać: á kon ma bydź niesyry/ á nie
mory go tej/ ále po nátu z niego sádo wygá-
niać/ á nie gwałtem/ ále káż ná nim iedźsieć po-
nić/ ná cz. 8cie go wymywać w łazni/ á tak on
zodzie z siebie sádo trácić: á miásto siáná/ dá-
wáy mu podroźniku/ ábowiem on sie tym há-
nić/ wáy mu dónś czterykroć ná dzień/ po trzy
y zygánie kázoym rázem / by trzewá nie zá-
chney/ boby tym kon przeigral gdyby go cze-
sto nie przeiejdźat/ nie czyniac mu gwałtu/ á
przed pufczeniem trzecidzień wczyn mu mágę
weźni droźdy á gliny/ wczyn z tego iáko káśe
máże go wpedy dobrze/ á przed pufczeniem

ten dzień wymyi go / á názáuierz púszezay / á
gdy przybieżyś z závodu / day mu siána zma
cz wśy w wodzie : á pámietay aby koń nie ná
bierał w kopytá sniegu / náley mu w kopytá
odespod goraco toiu.

Trzeka ná koń przypráwa do závodu.

Napiernwey dwie Niedzieli przed tym o
wies dobrze płócić ze cztery przygará
á omýc dbrze y wyczysćić co nálepíey. Weźm
cukru lodowátého y biátku / y znieśay ono
owsem / przyśúśże to ná stóicu / potym dáj
konowi íesć / ále móżesz troche ślá posypáć.

Item. púsć go wolno w kómorze / á żagá
niec náń włoż.

Item. trzeci dzień przed biegániem káż pa
chołku náń wśiesć włożynśy náń gunie
śiesć ná niey / y niech iedzie ná nim od tró
su greda.

Item. trzeciego dnia iesliby nie był dobrz
koń hárowan / tedy weźmi gliny / octu / háłunu
taiec / zetrzyt to wespół / potym náń ná
negi od kopytá áż do potbórow / táż niech o
śchnie fersć ná nim / potym káż mu táżnia rpo
lić / á ługu náczynić z rumnem / potym otrzesz
niego gliné / y wymyi go dobrze onym ługiem
támże niech postoi áże dobrze oschnie / potym
włoż náń przesćlerádło biáło / y gunie móżesz
chcesz.

hceśli tej y dwie / y wioj v czego wysoke
e wzgore będzie patrzyć. A tak ná ostatet
nojęš vzywać y inšych rzeczy według mojno-
ści y wiadomości twoiey.

lako się z koźmi ma spráwować.

NAprzod Piedy weźmiesz źrzebcá ku obie-
dzaniu/ naypierwey włożysz nań siódło /
wśdzieńnicez powrozá dluga coby drugi ná sie-
ni stoiac trzymał go. Żasie weźmiesz Kapitán
y włożysz nań ná tej wśdzieńnice. Potym wy-
wiedziesz koniá/ niechay go ieden trzyma zá
wśdzieńnice/ á ty będziesz go bił palcátem/ áż się
kon troche otárga co uczyni trok ábo dwádzie-
ścia/ potym go przywiodziesz do kłocá gdzie
będziesz miał nań wsiádać/ y pierwey będziesz
go głaśtał/ niż nań wśiedziesz/ y w siódło reka
trzepał/ y mówił do niego / toż dopiero nań
wśiedziesz y będziesz ná nim siedział chwila ná
nietyscu v kłocá/ głaśtáiac go. Potym ten co
go będzie trzymał zá wśdzieńnice / niechay go
wiedzie pomálu/ á prosto/ żeby syla nie trze-
wił ná żadna strone. A wśiatóž nie bárdzo go
mocno trzymać będziesz/ dla tego/ áby się ko-
niowi nie przytrzyło żelázo ná gębie/ áżby kon
począł rozumieć/ będziesz tak czynił tydzień.
Wśedziesz kłosát ná nim prosto/ á drugi ma go
wśedzić pod toba zá wśdzieńnice/ á ty zátrzymá-
wiesz za káżdym rázem masz go głaśtać.

Potym

Potym kiedy obaczysz iż sam koń poydzie nie
 wodząc go/ zeymieś mu wzdżenie/ y będzie
 kłosał sam za kápitan go tylko trzymając. Ali
 będzieś dluzey kłosał dawać mu więcej pra
 ce. Będzieś tego czynił przez dwie niedzieli
 przez dzień teżdając ná nim/ będzieś też czasem
 zatrzymawszy go cesać ná zad w troku. Abo w
 dwu. Potym do 2. niedzieli będzieś już kłosał
 ná nim w tymże kápitanie przez stać przestoj
 zatrzymawszy postoiś chwile ná miejscu. Po
 tym podaś go naprzód je koń uczyni 3. troki
 Potym go obróciś ná prawa stronę trokiem
 wielkim raz/ y przywiedzieś go zsiemá to nie
 sce/ tak też uczyniś y ná lewą stronę. Zás gdy
 koń pocznie dobrze rozumieć/ weźmieś u. u.
 skut wolny dety/ y włożysz nań / námasz
 go sła á młodem/ żeby koń tym więcej ulub
 sobie muskuł y gebe miał wolnieysza. Podo
 pnieś mu podbrodek wolno za koniec/ żeby si
 koniowi nie przytrzyło. Potym wsiędzieś
 nań włożysz kápitan ná wzdę/ y wywiózieś
 w pole/ á wodze masz trzymać wolno tak d
 go aż sie koń sam pocznie poymować. Potym
 kiedy obaczysz iż koń pocznie głównie webrze no
 sić żeby nianie kłówał ale go trzymać spozornie
 tedy uczyniś dwie kole ná ziemi z koniem w
 sym ćwiczonym/ á tak pomalu mojesz
 go naprawować do innych wśe
 lskich rzeczy.

R E I E S T R Lekarstw Końskich

21 naprzód.

in, y urodá konia dobrego, co ma mieć	
w sobie?	fol. ...
izersciach końskich, y známionowa-	
niach ich.	3
zymiory końskie z odmian się znaczące.	6
puszczaniu krwi.	10
przepugowaniu końskim.	11
ślep oście,	13
elmu.	14
derzeniu w oko.	15
ápásć, Nogiec, ábo Paskudnik	16
egunce końskiej.	18
hudnieniu końskiemu.	támże.
oniecznik, ábo Káduk.	20
osarym.	21
Wileczym y Psim zębie.	23
Myszách.	24
Suchorách.	támże.
ászlom y Dycháwicy?	29
drzenie serca.	28
zapaleniu wnetrznym.	29
Schwát wodny.	30
Ná ochwat wietrzny.	31
Ná	

3	opyta odewstanie od mięsa.	53
4	zabicie w Tuzze.	55
5	wu zwinienie.	56
6	bicie żyty.	57
7	trretowaniu.	58
8	zágwożdżeniu ábo ząkłoćiu do żywego.	59
9	wypádaniu ogoná, y odrástaniu wło-	60
10	sow.	62
11	á Gurdziel.	támże
12	nęrrzney chorobie skrytey.	63
13	á oćiekły ábo spuchły brzuch.	támże.
14	ostrzału. ábo drzewá dobyćie.	64
15	wárdouśłość.	támże.
16	á szkodliwe wárgi końskie.	65
17	á dziwe mięso.	támże.
18	bie włofy w nogách.	támże.
19	bieganie, ábo stárgnienie koniá.	66
20	inogorz.	támże
21	záleniśwu.	67
22	rwáwemu mokrzeniu.	támże
23	paleniu.	támże.
24	Wyrośliny koniom ná nogách.	68
25	koń gáyby záziabł.	támże
26	koń gáy ciáła nie bierze,	támże
27	gáy linieć nie może.	támże
28	zersć odmienieć.	69
29	ná wyćiągnięcie z rány drzewá.	támże
30	Koń żeby duzo bieżał.	Muchy

31 Koń żeby duzo bieżał. Muchy
 32 Koń żeby duzo bieżał. Muchy
 33 Koń żeby duzo bieżał. Muchy

Muchy aby koni nie kęsały.	69
Ná robactwo w ładnie ábo w ranie.	támże
Ná robaki w uszach końskich,	támże
Másć czerwóná ná rány y wrzody vpor-	
ne, y ná miéscó żywe.	70
Złotá másć ná wszelákierány.	támże
Zieloná másć gojąca.	támże
Másć odwilżająca y bol wyciągająca.	támże
Másć ná bołenie żył suchych y stáwów,	
tákże y ná wszelákile uderzenia.	71
Másć gojąca.	támże
Plastr ná bołenie goléní y stáwów.	támże
Plastr ná toż.	támże
Plastr ná guzy twárde z uderzenia.	támże
Plastr ná bołenie kolan ábo kótek	támże
Másć ná wízeláká puchlinę y bol w łopá-	
tkách y w udách.	támże
Másć prętko ranę gojąca.	támże
Náuka doświadczona, iáko konia ku zá-	
wodowi wprawić bez w elkiey práce.	73
Prętká ná koń przyprawá do zawodu.	74
Iáko się z końmi má sprawować.	75

LEKARSTWA ROZMAITE
BYDLV CHOREMV, TAK ROGA-
ćmu, iako też mnieyszemu służące.

(A Naprzod,

Wźiać Cár ziela tak názwanego/ pokrą-
iać drobno/ też korzenia Rosácco-
wego/ á pospotu stłuc w moździerz/ y dáć
m czyni zamieszać/ y ziesć/ á nie wypu-
szczać bydlá nigdziey.

Wźiać Bobkow/ y dáć bydlu/ tak mále-
mu/ iáko wielkiemu/ po iednemu bobku w
mbleb zalepiátac.

Wźiać popiotu co z słućká/ sádze/ czosńtu
octu/ soli/ y to zmieszać/ dáwać bydlu.

Wźiać Bobkow w Alprece funt/ zielenice
ze soro dobre/ y ususzyć ia/ czosńtu garść
dobra główek/ to wszytko słućkisy/ zmieszać
pospotu/ wźiać też w piekárni putka ktora
przypádnie/ y zmyć ta sádze woda/ á w tej
wodzie to wszytko zmieszać/ y wlać w ko-
tyto posoliwszy dobrze/ dáwać bydlu pić
po trzech poráńkow/ á potym zás dáć iesć
ile nie rychto/ áż po południu.

Kiedy się Bydlá odyma.

Wźiać octu/ y nastrobác krety/ wźiać też
24 białey

bialey gorczyce garsć / y zbić / á zmieszać z tym pospółtu / á osłodzić sy dać bydlecínu to mu / ktore sie odyma / á bić to bydla w bolu obadwa cholema od botá / ábo też miechem.

- 1 Wziąć czosńtu / nastrobać mydła / reszpać i roche pszenicznej maki / octu troche / rozbić to czyścić / y ługiem rozmoczyć sy / dać bydłu wypić / y wygamać / żeby sie dobrze przebiegalo.

Kiedy Bydło Gł. wy puchnie.

- 2 Ognia wstrzeszać z debu dab o dab traci przytożyn sy zagnie / áz sie zapali / y chować ten ogień do trzech dni nie zagaśywoiać / na każdy dzień brać tego węgla / á na tróć w egie natłasc żelá na mroku / bylice / kornepney miećmy Cár żelá / mozelibyc y przelotu / y naturzyć tym bydło dobrze / ázby richo / a czynić to do trzech dni tym ogniem wytrzeszonym z debu.

Kiedy się Bydło kręci.

- 1 Żwierć gorczyce bialey z gorzałka mienca / y tymi naćieray bydłu między oczyma.
- 2 Także rey gorczyce bialey zwiercićć z octem / y wlewać bydłu w gardło.

Lekarstwo na Kąśel.

- 1 Wziąć Omiaru / siarkowie / soli / to w sypku na proch żeluc / y dać bydłu ciepło w kwasie wypić.

Bydło

Bylicá w wodzie wárzona do połowice/
y przez siedm dni wotom y krowom kásla-
cym po pul kwartry albo troche wiacey/ ká-
zdego dnia ciepło w gebe letac.

Albo / wóziac reyże Bylice soku po siedmi
torow/ przez siedm dni porzadnie przed
potrawa dáwać/ ábo w gebe lać. Też
proch z reyże Bylice dáiac z sóla lizac róż-
czyni/ y dychawice w nich leczy.

Wóziac maki Jeczmienney chedogiej py-
tlowaney/ Wyki melcey/ po osm torow/ to-
w wózi. namoczyć/ á ná trzy rózne czesći
rozosieliwşy dáwać mu porzadnie iedno
po drugim iesć.

Zchy się pukały wrzody w byle.

Wóziac czosńku/ miodu/ psiego łayná/ żół-
ciowe żiele/ meżowniku/ cż stłuc w syro/
y w ocet wşypać/ á ciepło bydłu w gara-
dło wlać.

Ná rany y wrzody zignęte.

Wóziac Roztku żelá y z kórszeniem / wá-
rzyć go/ á ta woda ciepło y często wymy-
wać / wychodzi y leczy.

Choremu bydła i kaślowo.

Siwowronek miedych gdy ieszcze beda
w pierzu w gniazdach zebrań sy ile mied-
nawiecey ich dostać/ tedy ich miedzyć w nos
wy gárniec/ iáko miedziey zęppinowam sy

nie czyniac dziury w nim/ żeby sie vpalily
iako šezienietá pala/ á potym z onego gáru
cá wylawšy w moždžierzu stluc/ábo w do
nicy vtržeć/ y tak nášypawšy owšá/ábo iez
mienia w koryto/ onym prochem posypáć/
bydłu dáć iessć/ á potym pilnowáć/ żeby ni
rychto pilo/ zá pomocá Boží bedšie zdrowo

Ná Zábę bydłu pod ięzykiem.

- 1 Wšiac Rutý/ šákwiey/ psiego táyná b
tego/ soli/ y šadz z kominá po rowney cze
ści/ vrtluc/ á tym ięzyk nácieráć.
- 2 Gdyby bydłu rogátemu žábá vrostá pod
ięzykiem/ wyvroćić mu głowe wtyl/ y prz
wiazáć/ á potym záraz želázem ogništy
palic mu ia/ potym wšiac maťi Jeczniem
ney/ y maťi przedniey Pšeniczney pytlowa
ney przypiekley/ po torow 30. y winem
žáczyń/ á bydłu albo wotom day iessć.

Ná Párchy.

- 1 Ž bydlá páršywosć špadza/ Izop z Ol
wa zmiešány/ tym pomázuiac y nácieráac.
Bydłu trawnemu krwia mokrzácemu.
- 1 Bydło gdišeby z tráwy křwia mokřzýto.
Jeczmién z miesem wieprzowym wárzýť
y wdrobić w to chlebá ržánego/ y dáć mu
šlistera przez špryce nie máťa.

Chorobom nezvátoým.

- 1 Prudzy wárza Jeczmién w wodšie

użenie/ y leia w gebe rogátemu bydłu we-
 pot y z Jeczmieniem.
 Abo/ Bydłu chorego żoładka gdy iesć nie
 chce/ wżiać z pieć torow nasienia Czárnu-
 chy miátko utłuczonego/ oliwy funt/ y wta-
 rta kwarte przydać/ to zmieszawszy w ge-
 bie mu lać ciepło.

Wkaszonym od gądziny.

Bydłu czwornogiemu od weża wkaszona
 mu/ abo od iákiej inney iádowitey gądziny/
 wżiać nasienia Czárnuhy/ korzenia/ abo na-
 sienia kobyłego opichu/ á gdzieby tego nie
 było/ tedy nasienia abo korzenia Giru/ po-
 rzy torę. To miátko wtárszy/ z kwarta wi-
 á zmieszać/ y bydleciu w gárdto ciepło lać.

Ná Bielmo.

Ruciány sok z białym miodem spuszczoney/
 gdzieby tak wiele soku/ koprú włośkiego
 rzydać/ ieszcze lepiej w oczy ciemne/ á nie-
 wółto to służy wołom/ krowom/ koniom/ ále-
 ludziom/ spadziac z ich oczu bielma/ błon-
 i/ wrzedzienieczki/ y inne zaśłony/ á wzrost
 trącony przywracać y ostrzac. Nawet
 sam sok w kaciłki puszcżany pomaga.
 Drudzy ieszcze potajnieysze to lekarstwo
 zom dziataia/ biorac soku klarownego z
 ity/ także z koprú włośkiego/ miodu/ y żół-
 kółosy/ zárowno wszytkiego: á tego cze-

- sto w oczy ciemne po trošce puš. zatac.
- 3 Rute w miedziánym naczyniu w białym rotnie warz/ á miasťo modeťi do oczu ran ná noc po trzy kropie pušezay/ lásy w zym.
- 4 Sze Celidoniowy / to jest / Jaskółczeg źiela sam sacowy w oczy pušezany / też białmo spadoza.

G. y bydło od pomirtza zły ba

- 1 Tłapal iaszczurek w garncu ná popiel zmiešay ten popiel z solá / á šťawiaay przez byotem / niechay to bydło liže / oo tego iaszcz warz rute / á daway mu one mode pić. y m nozdrze ona woda bydłu przystay.
- 2 Szczotki spalone ná proch / y zmiešay z solá / y dać bydłu ližáć / pomaga barozi

Kiedy bydło chudnie

- 1 Wśiść g. rzalki / octu / soli / czarnego źiela omiatu, to zmiešawšy wšyct. p. spodu o. b. wolu chudemu wypić. Do tego też z. p. u. y ognia nárzynáć / żeby krew ślá.

Dla m. żenia mleká w krow.

- 1 W Miesiacu Máu / przez ten wšyct. miesiac kopać korzenie Radoštkowe / p. tym wśiść drobno z czymkolwict / y dać krowom. T. z. s. u. y. goy mleko zgum. z. c. r. w. ach / tegož korzenia dáwać.

Lil

Lilia polna/ albo lesna/ po wieysku zowa
Maleszka/ tego ziela natopawszy korzenia
krowom dawać dla mleka.

Skoczki co rosta po piastu/ iako sychki/
tych dawać krowom czesto/ posiekawszy z
czymkolwiek/ z tego sie mleko mnozy:
Libistkowego korzenia niemato zapiec w
chlebie: y dawać to bydłu po rilkę razow
na nowiu miesiaca.

*Leкарства особливе rogátemu Bydłu z.
Owcom, Kozom, kiedy w:wnatrz
robaki. albo tęgunkę máia.*

Gdy obaczyś że sie ktore bydle ryzcho-
rzeie/ tedy ie od zdrowego oddażyć masz/ y
dawać mu te lekarstwa niżej opisane/ a nie
madszi y zdrowemu dawać.

Wlać Dzięgiu/ lubczytu/ omanu/ kurzes-
go ziela. poncey lańreczy/ albo poprażki/ to
wszytko zmieszawszy na proch silec/ a w
kwas z octem zmieszawszy te ziela/ wysypać
do tego garść soli/ y zagrzaćwszy to/ ciepło
dać bydłu pic na cz. 30.

Kiedy bydło robaci ma/ tedy mu dać cz. 30
siet piotyn/ sil. babci/ na proch to wszystko
stun. sy w kwasie wypić.

Kiedy sie bydło przewo rozchorzeie rogá-
te/ tedy

te/tedy takowemu bydłeciu iezyt kazać sła
nárzec/ iáko moze dáleko w gárdle dosiac
y rozkrwawic iezyt/ á namázawšy chleb
miodem/ sła posypać/ y z bobkami dać to
ziesć onemu bydłeciu/zeby z ta krowia poly-
kato/ potym mu nozdrze sła y bobkami ná-
rzec aż do krowie/ y ogona mu nárznac.

Podczas też nárasta mu mieso dżitkie/ iá-
koby guzy/to potrzeba obrzynac aż do krowie
á nárzec sła/ y dać mu chleba z miodem
namázawšy y z dryakrowia.

4 Bydło biegunki ábo ciętačky zámściaga/
konopie y z nasieniem ich wárzac/ á pić dás-
iac/ ábowiem ma moc zátwardzáiac.

5 Wóły gdsieby biegunki miały y ciętačky/
day im owsiáney maći przypiekáney iesć.

Inše Bydło y Owcom.

1 Wziac smoly Modrzeiowey/ mirrhy/ ká-
dżidła/ ostropestu/ dryakrowie/ to wšytko z
ciastem zmieszać z dśieje wśiawšy/ y dá-
wać bydłu y owcom.

Gdy potraw nie zadržymawa.

1 Gdyby strawy bydło rogáte w sobie záz-
trzymić nie mogło/ ále sirowa y niestrawa
na náząd wyrzuciło/ ábo przez nie przebie-
żało: wziac maći Jeczmienney łotoro trzy-
dśiesci/ maći przeprażoney ábo przepiekley
Pšeniczney piatnaście łotoro/ rozmiśay to

word

w wodzie/ y day bydłu iść abo pić/ abo mu
w gebe lać.

¶ A gdyby sie przydało/ żeby bydło piał
wte wypilo/ zetrzyś mu pluśtwę w wodę/
a day mu pić.

Bydło czerw wywodzi.

Bydło czwornogiemu czerw morzy y wy
wodzi. Podbiatu sirokiego/ albo Car zielá
korzenie wárzac/ a te iuche dáiac pić/ abo
w gebe leiac.

Bydło tuczyć.

Bydło rogáte bárdzo roztucza/ dáiac mu
Jeczmién wárzony do iedzenia/ abo maśe
z niego upárzymyś wárzyć.

*Iako byczki bez rzezania czynić
wołkami.*

Acoby z młodych byczków chciał mieć
wołki nie rzezane/ ten pierwey niżliby sie
z krowami poczely wiezać/ dwa miesiącá
przedtym Jeczmieniem ie dobrze wytuczyć
Tak sie wołami potym stana bez rzezania.

Bydło rogátemu.

Bydłu rogátemu/ iako wołom/ krowom/
owcom/ przeciw wśelákim ich chorobom
wnerznym/ iest bárdzo vżyteczny Piotyn.
Przeto pásterze y gospodarze rośtropni/ dá-
ia sól z Piotynem/ często bydłu liżać wespół

utlučšy. Albowiem ich od chorob rozmá-
rych zachowuie/ zvlášť za od ich morowe-
go powietrza y zdychana.

Lekárství Owcom.

- 1 Wšiac Šzátwiey z Ruta / y vwarzyć w
otcie / á przysólwšy dáwać owcom pić
po ránu.
- 2 Qman pokráiáć drobno / á posólwšy
dáwać to owcom iěsć przed mrozy.
- 3 Chmielu vwarzyć dobrze / aby wody w
nim nie bylo / á polawšy gorzalka / dá-
wać to owcom po třikrážow.
- 4 Žielenice zbičná proch / zmiešawšy z spa-
la / y dáwać owcom:
- 5 Wšiac řodu iářezčného / y zemleč / wšiac
tež gebři brzožowey / vsuřwšy řtuch /
zmiešáć z ta mařa / á vwarzyć w wodě /
nālawšy w řoryto / dáwać to owcom čie-
plo pić po rázu ná mēřiac žmie.
- 6 Wšiac chmielu čwierč / y vpárzyć dobrze
wšiac tež žielenice y zbič / á piolyn omřua-
wšy / z tym řřytřm po řpolu vwarzřšy /
řolawšy w řoryto / posólč dobře / y oáwá-
to owcom po řazu ná mēřiac.
- 7 Wšiac řoperwášu / bobřow / žielenice řřř-
řazy wiecey niř to dwoie / piolynu řřřřř
wřotřřř / á to řřřřř ná proch zbič y zmie-
řawšy po řpolu / wřřřř w řoryto / á ořřřřř

žeb

żeby práwie stono było/ y dáwać to owcom
poránu raz ná miesiąc lećie.

3. Vsusyć liść osłowy w łanuchu/ y dáwać
to owcom rościem potropiwszy.

4. Wśiać Szerpiętowe gniazdo/ á skłóřsy
zmieszać z glina pospolu z solá/ y vpiec w
piecu/ á storo sie vpiecze/ znowu ná proch
zbiwszy/ dáwać ten proch w czymkolwiek
owcom.

10. Wśiać Omanu/ Kopytniku/ Koperwásu/
siárti to wszytko skłóřsy bárdzo miátko ná
małe pospolu/ w korycie sucho niczym nie
polewajac/ dáwać iesć/ á potym trzy dni
strzedz tego/ żeby wody nie dopády. A Ko-
pytnik Kopać z korzeniem storo ná wiosnę/
bo on kwitnie záraz storo śnieg zbieży/ á dá-
wać im to lekárstwo nie bárdzo często/ przez
dwa abo trzy miesiące/ ále w ten czas nie
dáwać kiedy kórne.

Lekárstwo owcom od motylce.

1. Wierzbowe drzewo spalić/ y ten popiół
zmieszać z solá. owcom dáwać.

2. Z Jarzebiny stóre ztupić/ y spalić/ dáwać
owcom. toż y od żółci.

3. Chmielu główek narwać/ z solá dáwać.

4. Jasionowy popiół z czosńkiem dáwać.

5. Jarego żyta wwarzyć/ a wwarzywszy spa-
lić ná popiół/ y zmieszać z solá/ dáwać
owcom.

Kzasa

6 Rzaśe co ná wodzie roście/ dáwać owcom
z smola.

Owcom od káslu y dycháwice.

I Wziąć dwie części Bojzego drzewka/ á
część Izopu/ miátko vtłuťsy/ z sola dáwać
lizác.

2 Ziele Sotrowito z sola dáwać/ ná Wiosne
też z sola mieřáiac piotyn/ owcom dáwać/
zdrowo im to bywa.

Owiec broni od gádźiny.

I Owcom żeby weże y inna gádźiná nie
řkodźitá / miedzy řlome mieřác žiele Boże
drzewko/ y podsćietác pod nie dobrze/ ábo
wiem wřeláká gádźiná iádowita przed žá-
páchemi tego žiela wćietá:

Owcom zdychác poczynáaeym.

I Owce gdyby poczynáły zdychác/ wziąć z
oboygá Opichu řorzenia miátko wtártego
dwie części/ Jáłowcowych iágod také
przetłuczonych części/ y z sola vmieřác/ á
dáwać lizác.

Swiniom Lekárstwo.

I Wziąć owce ábo báráná/ zárznąć/ á wy-
puścíwřsy řrew zámieřác/ cały dzień aby
nie infego nie iádły.

2 Krup žytnych wziąć y wárowé káře rza-
dło/ á swinie pierwey przez dzień przemo-
rzyć

ryjć / potym te káše goraca wlać w koryto
y przypuścić też swinie głodne do tej káše/
to czynić do trzech dni/ nie dając im iniesz-
go pokármu.

*Swiniam od powietrza zdy-
chającym.*

Szkápie mięsć wárzyć/ y dać im one iu-
che pić/ y ono mięsć / abo psie kóści mogą
w pomyle kłásć/ aby tém záwsze były/ á
dávając im pić ono często.

Tákże/ gdyby odchodziły swinie z zarázy
morowey: samo kórzanie tego żiela Jelenie-
go Opichu dając im. Albo také z iagódami
Jatowcowemi dobrze utłuszy/ á z popio-
łem drzewa Jatowcowego/ y z popiołem
tegoż żiela/ dávając im z kármia iessć.

Może też proch taki bydź dla nich wczynio-
ny: Kórzania wziąć białego y czarnego/
Opichu Jeleniego/Opichu skálonego/ iagód
Jatowcowych po puł funtá/ Dżiwiesitu
z kórzaniem/ Lubczykowego kórzania po
ćwierci funtá: To wszystko miało wtrzeć/
á przerzeczonym obyczajem bydłu z ich
kármia dávając.

Swinie tuczyć.

I Swinie abo wieprze otreby tucza. Nies-
kórzy im ie w serwatce / abo z pomiyaní
pić

pie dávať/ w korytá leiac. Tak y tlušte y
zdrowe/ á kremitu domu pilnuiace bywacia.

- 2 Jecmien też wieprze y swinie osobliwie
tuczy. Prosieta też bez rzezania wieprzko-
mi czyni/ karmiac ich nim przez miesiecy
dwa/ pierwey niżby sie wiazaly z swiniami

Lekárstwo Gesiom.

- 1 Gasietom młodym dávať iesc gorczy-
ce młoda posiekawsy / á starey gorczyce
nie trzeba siekac.
- 2 Gdy sie strzyga/ dávať im iärzego stoda-
y konopnego nasienia.

Gesi tuczyć

- 1 Gesi także y kókošy osobliwie tuczy / ma-
ka Jecmienná/woda ná ciasto geste záczy-
niona/ z ktorey poczyniwszy galki / y posu-
sywszy ie/ karmic. To też watroby wiel-
kie y rozroste czyni w gesiach.
- 2 Jecmien w wodzie moczac/ á gesiom
do iedzenia dávať/ tuczy ie / y mieso w
nich biale czyni.

¶ Kaczká tym spôsobem karmiac / bärdo-
tluštey smákovitego iedzenia beda/ w kory-
tách ie máiac/ żeby w nich ani nážbyt čias-
no: ani nážbyt přezstrono sroděšty muris
wážel na y tráwistá přez nie čláč / ná-
kora im Jecmien z woda do iedzenia dá-
wać. Tak přezto porýia/

Geśi także tuczyć; wzięwszy otrab cztery
zesści/ dwie mały Jeczmienney przypiec
kanej/ y ciepła woda zacząć/ chorac w
ciepłym miejscu/ a dawać im co mogą zjeść
y wooy dostatek do picia.

*Kokosom potrawa, też żeby
się nieśli.*

Weźmi z dobra miarkę/ albo z pułkorcą os
trab/ y zmieszą z nim puł kwarty prochu
z skorup ślimaczych miarko utłuczonych/ za
czyn białym winem/ a daj im jeść/ beda
iayca wielkie niofly.

Drudzy biora tak wiele Jeczmiennych
otrab/ y mieszą między nie tłuczona cegła
miarko skorup ślimaczych/ winem zaczyna
wszy jeść im dają/
Kokosy przez żmle konopnym siemieniem
karmiac/ przez całą żmle nie przestają ialec
nieść. Także nasienie potrzywiane dają
im miarko zuba.

Chleb żytny na rosie przypiec/ y w żmle
ney woosie przez noc moczyć/ nazajutrz
przed ina zobia dawać im go jeść: także o
południu drugi raz/ przed wieczorem daj
im zobi iatleychowiec/ orsa/ ieczmiennia/
tatarak/ albo trocha konopnego nasienia/ y
tak w noc daj żmle nieść/ sie beda.

Woz/ i amie ich żmle mielina/ tłucac/ y
oparac

opárzymáľac/ y obmiešyvať maťa rjana/
ábo tatárčana.

- 6 Wziarstwo skutšy mialko oblať vřropem/
a maťa rjana obmiešawšy / karmiť.

Lekárstvo Kurczetom.

Wziac iagiel y wwarzyć w mleku/ z ma
stem/ a czořtku troche skutšy/ tánje wto
zyć/ y dawac to kurczetom ieść.

Kiedy skrzydła opuścáia.

Pátrzyć v kurczat w głowie/ iesli są gni
dy/ tedy ie námázywać sára máscia.

Na Kury gdy pypćia.

Uawarz czonřku z otrębami / dayje im
to ieść.

Na Kokosa ćiekaczkę.

Kokosa ćiekaczka zástanawia: Jecz
mienna maťe winem dobrze skropić/ wosku
przydać / y to wřzřtko woda w ktoreyby
řtorki Jábłek gránátowych/ábo Pigmy by
ły wárzone záczynić/ y w pigułki ná řřřtalc
grochu malé^o poroczyć/ wřřřć y dać im ieść

láyca řwieřo záchowac.

Jayca řwieře pełne/ zwařřczá lećie w go
racy čas záchowac moře/ w otręby zágrze
bione. A drudzy wyćieráia ie tľuczona řola
ábo w rořole z wody z řoli wczynionym/ o
mywáia ie/ áťtedy ořchna/ w godřina/ ábo
cztery/ w otręby ie zágrzebuia.

Golef.

Golebie przynęca y zatrzymywa.

Golebie rąk się bardzo bochła w żeluz/
które zowa Koszyszek/ iż gdzieby w gole-
binie było włożone/ tedy zatrzymawa go-
lebie/ że się odważyć innym z miejscą nie
dada: przeto też od Laciników nazwa-
ne Columbaria.

Żeby Golebie nie odlatywały od swoich
gniazd/ dawać im Amin: kramnego z wy-
ka miało zobi/ pierwey w pitym miodzie/
a potym w miodowej syćie to moczac: y
choćby wyleca/ iednak zaś przyleca: Dru-
dzy tylko sam Amin dają im nie moczony/
pierwey wsił poczną wylatywać.

Roie Pszczół w vłach zatrzymawa.

Roie Pszczół nie wytradaia się z swych
włowi y indziej się nie przenosi/ gdzieby
nać żelaz Tatarskiego w vłach była zawie-
siona między nimi. A Apuleius ie zowie
Piper Apium. Pszczelnym pieprzem.

Kopr Włoski Pszczolom jest bardzo przy-
jemny/ przeto rady się około niego bawia/
któ tedy chce pszczoły zatrzymać/ żeby się in-
dziej nie przeniosły/ vle nimi weronatrz po-
trzeć/ y garstkę go włożyć/ nie odleca precz.
¶ Ale Piotyn Pszczoły precz precz odgania
przeto między vłami/ ani poblizu ich/ nie
ma bydź miący.

Ryb wielki połow czyni.

- 1 Ktoby chciał wielkosć Ryb połowić/ tak
 ki powab uczyni: Weźmi Jeczmienney m
 ki/ oszczędki białego chleba dobrze wykre
 szonego/ toiu kosięgo albo kółowego po cz
 ry tory/ Szafrańu tłuczonego tot. Ley
 spuszczyć na ognia: a do tego inne rzeczy prz
 dąć: przymieszać krowie człowieczey ileby d
 syć było do zacynienia ciasta/ krowe dobrz
 vgnieść/ a wsiarwszy go iako włośki orzech
 przywiaząć do włośki/ y w wodę wpuścić
 albo na wodę/ poydźcie ryb zewszad wiele do
 połowu.

- 2 Albo: Chceśli być sie Ryby pretko łowily
 pomázuy mątniey/ albo woru oleykiem ce
 głowym / krowu rady ida.

¶ A gdyby Ryby w stawiech/ albo w Sa
 dzawkach śniły / albo zdychały/ tedy kład
 do nich Opich/ albo miec na wodę do stawu.

Kapusty od gasienic broni.

Kapuste młoda/ y inne ogrodne rzeczy
 zachowuie od mszy/ gasienic/ y innego ch
 baczwa/ nasienie iakiekolwiek w piotyno
 wym soku moczone przez noc/ a potom siane

Kto chce mieć Ocet dobry.

- 1 Wziąć piwa dobrego/ zwarzyć go/ y gro
 chu dobrze wyprażonego co nageratsiego
 włożyć/ y troche drożdży/ albo kwasne

ciasty

ciasty/ y tak za krotki czas bedzieś mial do-
bry ocet. Drugdy miasto grochu pszenice
ziarnista takze w panwi albo w garncu pra-
ża/ y co nagoretša w ten ocet sypia/ y skorki
z grzanek chleba rżanego/ a Mirry troche/
Tym sposobem bedzie ocet dobry.

Albo/ kto chce miec ocet mocny piwny/ albo
winny/ wziac Jeczmenia nietylczonego
z supin swych/ y przyprazywszy na panwi
do przypalenia goracego/ wysypac w pi-
wo/ albo w wino/ za krotki czas bedzie
ocet znamienny.

Piwo nakwasniałe naprawić.

Wziac Pszenice do iedney beczki sunt/ y
przetluc ia z grubą: a w worku zawiesić
we szrodtku piwa. Albo wziac sy przetlu-
zoney pszenice/ zmieszać ia z drożdżami tez
goz piwa/ wlać w beczkę/ a gdy sie podstoi
bedzie smakowite y klarowne.

Albo/ Narzezać owsa w stonie bedacego
w ten czas gdyby doysrzewal/ a wziac sy
go mały siropek/ zawiesić w sztelu piwa/
tak sie naprawi y odmłodzi/ że bedzie do
picia bardzo przyjemne.

Kozy zeby dosłatek mleka miały.

Daway kozom przez tyśca dni Pieciorz
niku ziela/ napierwoy niż beda pic.

Owce aby nie odchedzily.

Biała olszyna/ Piolon/ Chmiel warzyć
posoliwszy dać im na czczo pić. Także Roz-
perwasiu w wodzie rozpścić / y to dawać
pić. *Item.* Chmiel od piwa wyrzucony
Po naczestey dać im iadać/ troche Pias-
zynu przynieśawszy.

Wroble aby zbozu nie szkodziły.

Gdy ma kto siać/ włożyć sruke miesa-
wilczego/ chociaż suchego w ono nasienie.

Gastienices.

Layna gotebiego wyspać w iakie naczyn-
ie y wody wlać/ z kora dobrze zmie-
ścić/ y w tym Rosade wmożyć/ żeby nie
pułła potym przesuwszy ia siać / albo z
moczem wotowym zmieszać.

INFORMACYA o BYDLE,

Iakie masz skupować , y rozeznawać dobre
między złym, także iako się obchodzić z
nim, a rozeznąć stare między młodym &c
Była wielkiego kto chce nabyć rogatego , iakie
Krowy ma skupować, także Byki obierać.

Byla wielkiego kto chce nabyć rogatego/
ma tu plodowi Krowy skupować także/
co y sie wiecey tu zupełnym latom stłaniaty,
ażli tu młodym / także masz upatrować aby
były

ly zdrowe/ wzrostu wysokiego á długiego/
 to też y brzucha dostatecznego/ czarnych oczu
 wielkich/ czola szerokiego / rogi zaś aby
 karne/ á gładkie miały/ także vsy czarne y
 pasmate/ policzki zwiesiste/ nozdrze szerokie/
 nie gruba/ y dobrze długa/ w łopatkách szerokie/
 gołeni małych á czarnych/ ogoná zaś sode-
 długiego gęstego á kędzierzawego/ Polas-
 prostego/ kopyta twardziejszego á równego/ sier-
 czarney/ niezbyt twardey/ ani chropowatey
 prz.

Był zaś niechay będzie wysoki á
 dany / lat średnich/ wsiakój lepszy gdy się
 starości stania/ wzrostu ponurego ić.
 Iako Krowy ku Bykom przypuszczac.

Włóczęga Varro naucza/ iż przez ieden Mies-
 ac przed spuszczeniem spotem lepiej krowe
 mierności karmiey chować/ bowiem ch-
 a lepiej pobieży / niżeli zaryła / zaśie Był
 przez dwa Miesiące przedtym ma być do-
 rze ruczon sianem/ plewami y chwastem /
 do inszych samic nie ma być przez ten czas
 opuszczan/ potym przez wszytek Czerwiec/
 na początku Lipca do trzody ma być pu-
 czan/ bowiem które w ten czas Krowy po-
 legają/ tedy też miernego / á ciepłego sie-
 pasu ciela/ gdyż one przez dziesięć Miesie-
 ców płod w sobie noszą/ Przed dwiema lat nie
 odzi się tu iakomtom była przypuszczac/ ale
 były

nałepiey w trzecim roku/ aby sie ná czwartym ócieliłá.

iako młode woły do roboty wprawić.

Gdy uż przyidzie czas odsadzić ciela od matki/ trzeba ie wspomagać paszą zieloną/ y cielcom sześćmiesięcznym podawać pszennych otręb z małą ieczmienna / á chwałić też nie twarde przymieszać/ y dwátkróć przędzeń pić im dawać zraná y ná wieczor/ stać nie ich máła bydź kamykami/ ábo czyni tworzydym brukowane/ aby ich kopyta twárdo rosnęły/ á nie gnily ná wilgotney ziemi stoiać/ á od Jesieni moga spotem z krowami stawiać y ná pastwe chadzać: Gdy tedy chcesz woły wprawić ku robotcie/ masz ie pierwey przed tym wzmoczaiać głaścianiem po głowie y po grzbiecie/ nie z tyłu/ ale z oczu im zachodząc/ á z reku podawaiac iescć/ głaścić po głowie po czole/ szyć y po grzbiecie/ á gdy we trzech lat beożie / tedy ná końcu Marca / á ná początku Kwietnia poczynay ie wprawić do roboty/ ábowiem po piątym roku trudno masz nauczyć robić.

O kupowaniu wołow, iako dobre poznać, á iako się z nimi obchodzić.

Woły gdy chcesz kupić / miej to ná baczności żeby nie małych głonków/ iako też ciata zupełnego były / także aby miały wsiły wielk

wielkie / czolo szerokie / sierść na n. m. iak
 y tędzierzawa / oczy czarne / rogi nie gr
 e / ani nad zmoczy krzywe / nozdrze szer
 ie / a nie zwiesiste / byie okragla a siadla
 iersi miazsze / plecy wielkie / brzuch nie ma
 y / bozi długie / biodra szerokie / grzbiet pro
 cy a głaoki / golenie mocne a zylaste / kopy
 a twardie / ogony długie / wielkie / a obroste /
 ierć po wszystkiej szerze ma bydź gęsta / a
 nie długa / czerwoney barwy naywiecey / abo
 niadey. Nalepiey wołow nabymać z stron
 niedalekich / ktore zwoyłość maia powietrzu
 y sposobowi tey Krainy / nie mogli to bydź /
 tedy z Krain blisko postronnych wołkow do
 stawa. To też na pieczy miew aby rownych
 w mocy dostawać / by siadź mocniejszy mde.
 go przemagając / iego nie zepsowat. W ich
 obyczajach to maw obaczac aby byly czestwe
 a nie gniewliwe / zeby sie sukania slow / iako
 też y bicia baly / a chciwe też iedzenia byly /
 karmia też wołom żadna lepsza nie iest (goście
 to może bydź) iako zielona pasia / a ktora też
 go Kraina nie ma / ma im karmia bydź
 dawana według dostatkow / a baczność miew
 na ich robote / gdyż tam wiecey y lepiej kar
 mi potrzebuia. Stanie też ich ma bydź twar
 de / dla zachowania kopyt w twardości / ma
 być

być zamknięte / a w ciſzy / aby tak wſty niemo-
cy y niedoſtatkow na ſobie. Lata ich poznaj-
iż one odmieniaia przednie zeby po roku przed
oſmia / aſo dſieſciaia mieſiecy : potyniſe
przez ſeſć drugich mieſiecy / drugie teſz ze-
by bliſkie odmieniaia / a nie pierwey aſz we-
rzy lata wſytkie odmieniaia / tak / że z nimi
trwaia aſz do dſieſciai / aſo dwunafciu lat
maiać zeby długie / rowne / a gdy ſie już bar-
dzo ſtarzeia / tedy im teſz zeby czernieia / wy-
gryzaia ſie / y mniejſze bywaia.

lako owce ſtare poznac;

Zeby owcom po roku naydaley po putroſu
mienić ſie poczyniaia dwa przednie / w ſeſć
Mieſiecy potym drugie dwa bliſkie / drugie
potym / aſz we trzy lata / naydaley we cztery
wſytkie wyrównaia : poſci zeby nierowne ſa-
mlodoſć owce pokazuia / ale zrowniaie już
práwie dorofci / a w ſwey mierze / a gdy ſie
już ſciſtaia / aſo przygryzaia / owce ſtara zna-
mionuia. Owce w dobrym ſtanie trwaia do
oſmiu lat / drugie teſz do dſieſciaiu / ktore do-
bra paſa maia / bo ktore głod cierpia rychley
ſie ſtarzeia.

o pſczotach a o wybieraniu im mieyſca ſtaſznego

O mieyſcu godnym pſczotom powiaáda Pa-
ladius / iż maia bydź ſtawiane na oſobnym
miejſcu

miejscu w ogrodzie tam gdzieby słońce do-
 pożytkowało / a wiatry zimne nie płoszyły / prze-
 użęć ciche miejsce ma bydź. Wzrost *Virgilius*
 dymy piśe iż wiatr im wadzi / przeszkadzając aby z
 robota swa do domu nie przychożyły. Nie
 aż daleko też od domu gospodarstwiego maia być /
 z niaby tak od zlodziei były walczyć / y od by-
 wota i nieszczęścia obronione. Gdzieby też było kwie-
 tujsza dostatek na ziemi / albo na drzewach / tego
 nie sam rozum nauczy czynić. Drzewa też
 nasadzone lubo naszczepione maia być z strony
 południowej / tamże też stoł / albo row iaki / w
 którymby miała woda być. *Varro* naucza
 w pszczoły maia bydź stawiane na miejscu
 suchym / gdzieby lecie był chłód / a zimie
 słońce ogrzewało / zwłaszcza przeciw oney
 stronie gdzie słońce zimie wschodzi / gdzieby
 też miejsce nie daleko było żłobu pastwie-
 miały / y też woda czysta. *Virgilius* przyda-
 wa / iż przed ich mieszkaniem maia bydź drze-
 wa zielone / a w wodzie której tam była sto-
 jąc / lub ciekąc / maia bydź poprzek żłodzi-
 ny wydrożone / lubo wielkie kamienie / na któ-
 rychby pszczoły odpoczywać mogły / a przeciw
 goracemu słońcu strzydła rozszerzać. *Calla-*
dus też piśe / iż dla Jaskółek albo innych gą-
 szych które w ulu leżąc im przeszkadzają / dla tego
 pod ulami trzeba im stawiać loczy / albo i da-
 wać

Nie podskrawiſi dobrze ugiądzone/ ieden opo-
dal od drugiego/ aby tam te to gądziſy nie
mogły ſie wemſzać. *Virgilius* piſze/ iż owce
y kozy nie mają bywać bliſko pſzczelniká/ dla
popługawienia kwiecia im pożytecznego.
Tatież Krowy/ bowiem roſe otrzaſia/ y tró-
we młoda depca. Bronić ich też od iaſzczu-
rek/ iaſkołek/ y innych praſow im ſzkodliwych
Chronić też od ſurodu/ gnoiu/ błotá/ y ia-
kicholwieck inſzych rzeczy ſurodliwych.

*lák*ie máia bydź *Vle*.

Palladius piſze iż ule ſá naylepſze z ſamey
ſtory ſwieżo złupionej z drzewá / bowiem
takim áni ſimno / áni goracoſć natury nie od-
miema. Dobre też z drzewá wydrożone / ábo
też z deſzczek grubych złożone/ á gdyby tenie
mogły bydź / tedy z wierzbowego praćia/ iá-
koby okragło máia bydź uplećione/ z gliny
utłoczone ſá naygorſze/ bowiem ſimie rychto
zmárzna/ á od goracego ſłońcá też ſie roſpá-
láia.

*lák*o pſzczoły dobre poznáć.

Niedzy pſzczotami naylepſze bywáia máie/
pſtrawe. Trzeba też kupcowi wiedzicé ie-
ſli by zdrowe / ábo chore były. Zdrowe po-
tym poznáć / ieſli wiele ich w roiu/ ieſli gład-
kie á lśnace/ á robota ich ieſt równá y gładká.
Dnáć zaśie chorych ten ieſt/ ſá iakoby koſináć/
chropá

propawo / a iakoby prochem przyrzesmone.
 Na teź Kupiec obaczyć iesli ich pełne ule/ co
 ozna okiem oglądając/ albo uchem dźwieku
 dżiury słuchając/ albo teź gdy ich wiele/ al-
 bo mało wchodzi y wychodzi.

Jako miod od wosku odtaczac.

Z Plastrów tak miod odeymieś. Naprzod
 jeśli ie pogniecieś odbierz iesli w plastrze
 nieco nieczystego/ albo gdzieby zárodki pszczoł
 były/ bowiem tá rzecz śniat miodowy psucie/
 iakże on czysty plastr potomawśy włoż ná iá-
 cie naczynie / zład miod czysty sam zmiená-
 głá wyćiecie/ albo teź zgniotśy wśytek plastr
 włoż w chustkę cienką/ a przyćisniy czym cie-
 śkim/ popłynie sam miod śczery/ potym ostá-
 tet z woskiem wywórzys. Potym co zostá-
 nie w worku włożywsy w kocioł przystáwić
 ná letni ogień/ aby sie zmienáglá miod rospu-
 śzał/ reka tam mieszać/ a gruzły rościerá-
 lac/ aby sie miod wytopił/ a gdy iuż ciepło w
 teke pocnie ugárać/ wyłoż wśytko w worek/
 a tak drugi raz prásny mocno/ a to co poćie-
 cze / zowa miod wárzony / albo przetápiany /
 tenże włożywsy w garniec niech stoi bez tła-
 ká dni w ciepłym miejscu nie przykrywśy /
 zbierając coby nieczystego ná wierzch wysła-
 (iednáć on pierwszy miod lepszy będzie który
 sam powoli z woszczyn wypłynie) Potym to

co w worku zostanie po wyćśnieniu ze pszczo-
łami/ albo bez nich/ włoż w kocioł/ wlawszy ty-
le wody ile woszczyn/ albo wiecey/ y trzymaj
na ogniu aż sie woszek rozpustci/ mieszając
drewnem/ to wlawszy w grubego płotna wo-
reż/ wyćśkaj mocno nad nieckami/ woda odda-
wilzonemi/ niechże tak stot aż ostygnie y zsi-
dże sie/ potym zebrawszy co na wierzchu/ be-
dzieli brud iaki odpadz/ ostrob/ á wosk scho-
waj.

NAVKA GOSPODARZOM około roli, siewu, y szczepienia

&c. bawiacym się, ku pożytkowi ich
krotko zebrana.

o Anyżu kiedy go siać.

Anyż potrzebuie ziemię tłustey á dobrze
zrytey / á naylepiey sie kocha gdy iemu
pomoc będzie dawana wilgotnością wody/ á
gnoiem. Sieia go Lutego abo Mārca/ y sam
osobno/ y między infymy/ á nasienie iego wi-
sface trwa w mocy do trzech lat / zowia go
też maczey kminem Rzymskim / abo koprni.

Rob iakiey role potrzebuie.

Rob rozmaity jest / ieden mały / drugi
większy

lepſzy / ieden biały / drugi też czarny / abo
 marny / zaście niektory ieſt wrzacy / a dru-
 trudny ku wårzeniu / zwłaſzcza biały ry-
 cy uwre / y lepſzy ieſt / a mniemyſy ſmáczni-
 bywa : niſ wielgi / y rychley ſie mudoży / a
 mniemyſy też bywa / áczkolwieć wielgi cu-
 iemyſy bywa / ale mniemy plenny. Powiada-
 ſi moſe ſie przyiać w kaſdey Kráinie gdoſie
 ſie moga zmieſzczać / wſtáſze ſiennie po-
 ſebnie tłuſtey á glinney / bo wiem ná rákiey
 y ſie rodzi bywa lepſey wrzacy / á to dla
 lekkoſci tego tłuſzki ktora bierze z ráko-
 ey ſiennie / áczkolwieć też y ná ſrzedniomiet-
 ey ſiemi moſe ſie rodzić. Zaſcie ná piaſtku á
 ſiemi chudey nie dobrze ſie rodzi. A ieſli
 tam co urodzi / tedy bywa twárdey tłuſki /
 nie wrzacy / chyba iżby y ona ſiemiá była ná-
 moiona y nápráwioná gnoiem / tedy też y bob
 oſe bydź nápráwion. Wſtákoſi zaście by-
 a lepſzy ktory ſie rodzi ná tłuſtey roli. A
 ieſia go poſpolicie proſto miedzy ſcierni-
 iem / albo ná roli nie oráney / á zátym záos-
 nia / áczkolwieć y ná oráney roli dobrze ſie
 odſi. W ciepłych Kráinách to náſienie by-
 a ſiane Rſieſzycá Liſtopadá / abo Grudnia /
 le w ſimnych w Lutym lubo w Márcu /
 áť ſtoro ſie ſiemiá reſpuſci od mrozu / ráť
 iżby tylko mogła być oraná po rózſianiu / á
 lepſzy

lepiej go siać na wilgotney niż na suchej ziemi. Marca też lepiej niż inedy / zwłaszcza na ziemi bardzo tłustey. A będąceli ziemia bardzo wilgotna / nie trzeba się z nim poniać gdyż w takowey rychło wchodzi.

Ber iaki ma urodzay, sposob kiedy go siać.

Ber ziemie y powietrza takowego potrzebuie iako prosa / tegoż czasu sian bywa / y tak wiele go ma być brano na stajanie / iako prosa. Także trzeba go pleć / opatrzać. Miedzy też bydź sian miedzy bobem.

Jest też ieden rodzaj brzo / który bardzo rychło się dostawa / ten może bydź sian po żniwach na roli / a na ścierniu gdzie zboże zbiera przeorawszy raz albo dwa / także stiby gruzły pokruszyszy. Tam więc dobrze wrodzi / chyba iżby czas był bardzo suchy.

Cebulę kiedy siać, sadzić y zbierać y o iey nasieniu.

Cebulą potrzebuie ziemie pulchney / tłustey a dobrze wyrzytey / nasienie iey wykruśno leżac / tylko do roku trawa / ale w głowkach albo w swym pierzu wiszac / trawa w moc przez trzy lata. Niektorzy ją sieia zimną na początku Listopada / zwłaszcza w ciepłych krajach / ale czynia nad nią przykrycie z słomą wczymone iakoby dąbek tu południowy zniżyszy / ale tu południu podniesiony na dwie pie

edzi: Drudzy ia siecia w Marcu/ albo co
rychley bydz moze po zimie. Samo nasie
e ma bydz na zagonie siano/ aczkowiet tez
miedzy infymy moze byc/ zwlaszcza ktoby
chcial sadzic w Maju/ albo w Czerwcu gdy
oche odrosnie/ tedy ia sadz nadtoz od sie
e/ albo daley czterema rzedom/ ale ktory
chcial rychlo pozynac / tedy ia sadz miaz
zy egorkami/ aby gotowa byla niz one do
sta / a tak im nie przeszkodzi / a lednat tez
im cebula moze bydz zostawiona/ aze sie do
oi/ w fakoż nie bedzie tak wielka / iako ta
tora sama roscie. A kto chce sadzic cebule
ia z niey wierzchnia skore zdiać / a tylko o ie
en palec nad nia przykryć ziemia/ bowiem
o siele natychmiast sie przyimie/ by tez ieno
lemie dopadło / a moze ia zaniesć w dalekie
rony/ chocby tez z wierzchu zwiedla/ latwo
le przyimie gdy tylko drzeń swiezy bedzie.
potrzebuie cebula okopowania / y tez od
oselkiego chwastu wyplewienia / a nie be
sieli ziemia tego-roku gnoiona/ tedy potrze
nie gnoienia/ gdy iey bedzie sadzenie / aby
ym buyniey rosla. Zbieranie cebule bywa
gdy sie juz dostoi/ a tego znak jest/ gdy sie cea
ula w ziemi zostac nie moze/ ale na wierzch
wychodzi/ bowiem od tychczas juz wielka nte
rosnie/ to bywa pospolicie w Sierpniu/ zrota
piza

seza w Krainách ciepłych. Tedy conaylepsze
cebule chwata tu sadzeniu / aby drugiego
roku nasienie z niey było / zaś co naydra-
bnieysza ta bywa sadzona poscie / ale szedma
cebula ta bywa obierana tu dlugiemu ch-
waniu. Ależli cebula będzie wybierana na
schodzie Kiełczá / czasu suchego y pogodno-
go / dluzey trwa / zwlaszcza na ciemnym / a na
suchym miejscu.

(zofnek kiedy ma bydź sadzon, zbieran,

Czosnek w ciepłych Krainách sadza na zim-
nawiecey na ziemi białey niegnoionej / ale do-
brze w ruszonej / aczkolwiek też rodzi sie na in-
szej ziemi chociaż gnoionej / w zimniejszy-
ch stronach pospolicie go sadza co narychley po-
ziemie / a gdzie bywa tego nasienie / moze bydź
siano w zimnych stronach w Wrześniu / Pa-
ździerniu albo Lutym / chociaż Márcá / ale w
cieplejszych Grudnia. Kiedy czosnek bywa
zostawion w ziemi przez zime prawie dosta-
ty. tedy puszczay sie na lato wyrosćie w
słup / a będzie miał nasienie / Ktore roku dru-
giego moze bydź siano / a urodzi sie czosnek.

Sadzon ma bydź na zágonách rzędem
abo czterema na piedzi od siebie / lubo daley
Trzeba go też okopować / aby sie głowki stu-
lały / a chceśli aby tym wieksze głowki uro-
dły / tedy inć skoro sie pierze / abo żółto pu-
ści

ma bydź tłoczono aby nie wzrastało/ tedy
 sę tego na dot zasie obroci / á beda sie
 wóki stulaty. Wten czas czosnek bywa
 eran / gdy iuż wiednieć poczyna/ á pokłá-
 sie. Ná schoożie też ksieżycá/ czasu też po-
 dy ma bydź wybieran.

Cwikłę kiedy siać.

Cwikła potrzebuie ziemié bardzo tłustey/
 royney/ wilgotney á dobrze wżrytey / aby
 tym lepiej przyieta: tá ktora ma bydź tu-
 żywaniu / bywa siana w Grudniu w cie-
 ch Kráinách / á indziej Lutego y Márcá/
 zólwiek moze bydź siana przez cały rok
 dakiedy/ gdy tylko bedzie miała ziemié po-
 dolną. A gdzie bedzie gęsta / moze czysćie
 być wyrwana y przesadzana gdy troche od-
 óście/ á to gdy iuż cztery / albo pięć listow
 wypuści/ przyimie sie dobrze gdy tylko ko-
 zenie sadzac / świeżym gnotem bedzie obkła-
 niano. Moze też być siana cwikła na żagonie
 niedzy bamiami/ małony y citrullami / choć
 też między cebula / ktora potym zostanie /
 gdy te przerzeczone rzeczy wybrane beda-
 Erzeba ia często pleć od chwastu niepożyte-
 znego/ á zrolasza gdzie bedzie posiana. A
 cwikła ktoraby chciał mieć nánasienie / nay-
 lepiej ia siać w Sierpniu / potym iak rychto
 sie ziemiá po żimie otworzy/ ma bydź rozsá-

Dzona tu y owodzie po ogrodzie / bowiem ta-
 tym lepiej sie nasienie dostoi / y wiecey go be-
 dzie.

Chrzan iako sadzić.

Chrzan iz nasienia nie ma przeto go nie
 sieia / ale sadza wierzchołki tego smieje / abo
 na potowice rozerznione. Przyimie sie chrzan
 by na naymnieysze struczki straiany / byleby
 tylko skórka przy iedney stronie byta / bowiem
 postrzodek bez skórki nie rad sie przyimie
 ale trzeba go pierwey w chłodney wodzie po-
 moczyć aby roziedrzniał / a moze bydź sadzon
 w Listopadzie y w Grudniu w ciepłych stro-
 nách / także w Styczniu / Marcu y Kwie-
 tniu. Potrzebuie też ziemie pulchney a gle-
 boćo zrytey / na czarney ziemi naylepiej sie
 rodzi / iako y każde ziele ktore ma wielki
 rzeń.

*Czas ku opatrowaniu Szczepu iaki ma bydź
 wybieran.*

Czas ku drzew y szczepow opráwieniu iest
 od poczatku Listopada / aż do końca Marca
 abo od tego czasu gdy list pocznie z drzew
 opadać (wyiawszy czasy wielkiego mrozu)
 ażę gdy iuż poczna sie pukać. Przyodawa sie
 też młodym szczepom iz prawie wiedna od
 goracości słoneczney / ktorym pomoc bywa
 dana okopywaniem ziemie wysoko około nich
 abo

o tej częstym potrąpianiem / albo czynić im
 stony od słońca zstęmy / albo dać tam rość
 o to zieli iakiemu wysokiemu / albo obwilać
 ietka glina / albo mazać skórę onego ścież
 z strony południa łoiem / lub oleiem / aby
 wilgoć z niego nie wysychała.

Drzewo ku budowaniu, których czasom ma
 być robane.

Drzewo do budowania ma być robane
 w miesiącu Listopada y też Grudnia / a zwrócić
 a na zchoźcie Miesiąca. Bowiemy w ten
 czas dla zimna występuje wszystkie miazgi /
 zbytnie wilgoci / a to dla zimna powietrza
 które chłodością swoją zgania ciepło drzewa
 przyrodzone / aże do korzenia / y owsem
 do głębokości ziemne / Różnyc też iako po
 stawianiu swym aż do Pni / wszelkie wilgo-
 y mnoży / takie też na zchoźcie zaś umniejsza
 a. Drzewa które mają być na budowa-
 nie podcięte podrabawszy je aż do drzdzenia
 trzeba im dopuścić postać przez niektóre
 czas / aże słońce z nich przez na dot wybieży / i jeśli
 tam który był / z którego więc czerwce
 je mnoży.

Przeważa gdy chcesz przesadzać, co masz oba-
 czać aby się przysięły.

Wszystkie tedy ścieżki / albo z korzenia bywa
 wyrwany / albo z pnia odciąwszy wstawiony /

ábo z gálaski przyiety/ ábo též z peczyny roste/ a ná inše mieysce przeniesiony/ wšak tego nie zomiemy szepieniem/ ale własným przesádeniem. A drzewá tym obyczajem go / y gdy chceš przesádzáć/ tedy dla grubości náctury y též miájškości stóry dobrze ie troć otłuc / ábo obrzezáć/ choć ostrobać ná doł. Kiedy máia byóž w šiemie wsádzone / ábo ták onym odmietńzieniem tym łácniey wšak ciągnety y též bráły żywność z šiemie.

Wziwó staré od owic aby dobrze rodziło.

Jest znáť tego gdy kćo stárego drzewa korzenie rozporze wzdłuż / tedy ono odnowi sie y lepiey rodzi/ bowiem wšytka ona drzewo ga rozdáta / bierze sie w korzeń żywność ktorey w zgóre wyjšey dodawa pniakowi ále gdyby go poprzec korzenia ućiať nie moze drzewu/ y owšem záštkodzi.

Drzewko wsádzone, iáko má byáť osypowáné z iemíá ná Látó y Zimę.

Przy káždym sádeniu ktore bywa po mie w suchych á ciepłych mieyscach/ pozyczo jest zmiesáawšy šiemie z trocha gnoiu lubo též zmoczywšy íá w gnoynicy otłocz w grubie okóło drzewá sádzanego / tylk nie bárdzo przytkáczáć / aby ták šiemíá zostá íá rzádká do przyimowánia w sie wilgoć dźdżowey/ ktora bywá ná wiosńe lub Látó

Dobrze

obrze też drzewa sadzonego wysoko nie
 wstępować/ ale wokoło takoby dotek zostawić
 w sobie tam dżdżownica mogła ściągnać zas
 tego / y do korzenia wstępować / wstaje
 oło takiego drzewa / które na zimie bywa
 done lepiej jest / gdy obsypane będzie zie
 ła tu gorze / ułoczymyśmy one / aby tam ście
 ła / y nie ściepowała zbytnia wilgotność zaa
 zimy / zarazająca y psująca istota w onym
 zewie. Głębie też tu sadzeniu więcej
 ma być obierane dwulecie / niż młodzie
 wkiem takie już silniejszy będąc / rychley
 przyniwa. Subtelniejszy zaś drzewo
 łaści / roczne ma być sadzone. Ina
 zaś ogrodnicy wielu drzewom / lub gązi
 om obcinają wierzchy sadzące / tylko zostaa
 one gązi w pierwszej mierze / to jest /
 u bardzo krótko / ani też długo / po polu
 czynia sadząc wierzbe / olime / wino / y brzo
 we drzewo y niektórym innym drzewom
 czynia.

*o Sadzeniu szczepieniu wierz pomienia
 nych drzew.*

o labłoni.

To drzewo trwa w każdym powietrzu /
 w każdej ziemi tłustej / a suchy bardzo nie
 lubi / którąby wilgotności więcej miała z
 przy

przyrodzenia / niż z pokrapiania. Jednacie Lato
 gdyby na piasku było / albo na glinie suchy / w dobre
 potrzebnie pomocy pokrapiania iakiego / w nie po
 bo wilgości zewnętrzney. Chuda też / a sucha
 bardzo ziemią iabtką czerwionę czyni / przez mawad
 na łakach ziemią iemu naywiecey służy. w bedzie

Może też to drzewo być z nasienia y tani lubi / r
 z sadzenia / wskazuje z oboygą tego nie rychley / albo
 dorasta ku rodzeniu / ale szczepiac rychley / spr
 doczekasz. Naleyplese siozenie bywa w paradowien
 żdzierniku y Listopadzie w ciepłych krajach
 nach / a zaś w zimnych w Stycznii y Marcu
 lesne ptonki dobrze sadzić / a gdy się przyr
 ma / tedy szczepić. A szerokość miejsca między
 dzy drzewy sadzonemi ma być na stop trzyna
 dziesiąt / a przynamniey dwadziestą.

Szczepienie iabtonowey latorosli mo
 być w gruszkę / w sliwę / w pigwę / w brzo
 stwinie / w trzesnie / lub w wiśnię / także w
 drzewo iaworowe / lipowe y wierzbowe / w
 piey w drzewo swego rodzaju / a to ma być
 Marcą albo Lutego / przynamniey w pięć
 dziesiąt dni po stanie słońca na Wiosnę / iak
 na Jesień.

Szcypy też w wszelkie pierwsze roku piln
 maia być opatrzone / każdego Miesiaca / zwol
 szyć Lecie / chwast od nich wyrwywać / a po
 tym dwa / albo trzyćroć do roku. Na każde
 też

Też Lato ziemię nie otropniać / wśakże gdy się
le słońce dobrze przyima y wkorzenia dostatecznie
tego już nie potrzebuia okopywania.

Gnoienia to drzewo nie potrzebuie / lecz
m / pnieżawadzi / zwłaszcza gdy między gnoy po-
stawił będzie przymieszan / mierne też potrapia-
nia nie lubi / także y obrzezowanie / zwłaszcza zby-
nie r / nich / abo suchych gałązek. Tak też ma być
rych / szep sprawion / aby pniak sam wyrośł wzgo-
wa / e od ziemi bez towarzysza / y bez gałązek
ch / rozsocharych / przynamnię sześć stop / toż do-
y / piero maia być gałąski zapuszczane tu rozkrze-
sie / wieniu / y też tu owocowi / Ktore też maia
yska / być iednakże ze wszystkich boków rozszerzone /
i stop / a to ma bydź czyniono / nachyleniem / abo przy-
a. / wieszowaniem tu prostości / abo krzywości.

o Grusce.

Gruska jest drzewo pospolite y dobrze
znaiome / iego rodzaie są rozmaite według
rożności owocu / Ktore wedle różnaitości
Kraiu y powietrza bierze odmiane / przeto
opuszczaiac też wszystkie różnaitości / tylko to
powiem / iż to drzewo w każdej Krainie mo-
że rość / bowiem tak w zimney / iako y ciepłej
dobrze rodzi / iednakż tak na tłustej / iako y
na chudej ziemi da się szczepić / wśakże na zie-
mi twardej / albo chudej mnieysze bywa
drzewo / zapeżiate / a chropawe / ale na tłu-
stey

stej zaś y na buyney ziemi/ drzewo bywa wy-
 sokie/ y owoc dawa gęsty/ a rostkosny/ a naya-
 wiecey badzieli taką ziemią przy stronie z bu-
 ku takiej gory/ albo choć w rowni/ by iedno
 pod gora/ bowiem w takim mieyscu to drze-
 wo bardo sie kocha. Zastie na mieyscach da-
 lekich od gor/ bywaia nie tak piękney barwy.

To drzewo moze bydz z iader sadzone y
 też szczepione/ iako iabloń/ wśatze sadzonego
 nie rychto owoc moze być doczeć/ a iedno
 y z tegoby sie puscily lesne / a nie ogrodowe
 gruski. Przeto naylepiey nasadzić plon
 lesnych gruszek/ a gdy sie przyima toż wia-
 szczepić. Dalekość iednego szczepu od dru-
 giego ma być trzydzięści stop/ aby sie tym
 lepiey drzewo korzenilo/ a moze ie szczepić
 Październiku y Listopadzie/ tak w zimnych
 iako y w miernych Krainach. Szczepienie
 też naylepsze bywa w gruske tak lesna iako
 y ogrodowa/ bowiem tam sie naylepiey ko-
 cha. W inszego rodzaju drzewa (iako w ia-
 bloń/ w pigwa/ albo w sliwe biała) aż kol-
 wiek sie przyimuie / wśatkoż nie moze by
 drzewo tak dobre/ ani owoc iego smaczny
 A moze być szczepiona tak w ziemi przy
 rzeniu/ iako przy ziemi na wierzchu/ albo re-
 y w zwoyż nad ziemią/ iako sie wyżej opisało.

Szczep gruszczyzny rad widzi okopowania
 qzota

o koto siebie też gnoienie / a ręk ma być sprzą-
 wy / a wion / aby ieden sam pniak rość wzgore na
 ronie / osm / albo na dziesięć stop od ziemi. Potym
 by i ewiec gąsaki mogą być zapuszczone.

o sliwach.

Pestki tego drzewa mają być siane w Li-
 stopadzie / w ziemi gnoyney / a dobrze wzry-
 tey / naydaley na dwie dłoni głęboko / także y
 w Styczniu mogą być siane / a kto chce aby
 rychto weśli / tedy ie trzeba moczyć w ługu
 ze trzy dni. Przeto naylepiey mieć od tego
 zagrodke iaka / gdzieby mogły rość aż do
 dwu lat / potym ie wiec do ogrodu przesła-
 dząć. Tych też Miesiecy mogą być sliwy
 sadzone / tak z korzeniem całym / iako y gąs-
 ki od korzenia oderwane / ale takowe trze-
 ba czyścić gnoiem obmazać / a to drzewo nie
 potrzebuie do sadzenia dołu bardzo głębokie-
 go / bowiem nie głęboko w ziemi korzenie
 wpuszcza. Mogą też być nie daleko siebie sa-
 dzone / gdyż iedną drugiey w gąstwie mało
 stodzi. Może też sliwy szyć w in-
 szym drzewie / iako w brzośliwinie / albo morele /
 wśakże sie one odmieniaia / iż abo beda dro-
 bne / abo przyjmia rodzaj drzewa w który
 bywala szyćpione / tak iż sie stawaia brzośli-
 niami / albo morelami / a bywala szyćpione
 na ośrątku Marcá abo Lutego / po i iesze
 Elii

Elit sie z nich nie imie puszczać. Pemoc też ma im być dawana częstym okopywaniem / pokrapianiem / także wyrzucaniem łatorosli / któreby sie od korzenia puszcily / tylko proste zostawiać z którychby drzewo miało być / tak ma być ich drzewo sprawowane / aby tylko to ieden pniał miało / wskazuje nie wysoko od ziemi podniesiony / gdzie wiec gałęzie mogą być zapuszczone.

Bedzieli to drzewo nieiało chore / aby mgły / tedy nalać między jego korzenie wody napoty rozczynionej z fusami oliwnemi / lub oleiowymi / także y popioł z pieca / zwłaz sęca z winnej macicy okrawkow spalonych / bardzo sliwom pomaga.

o Winiach.

Pochodza z nasienia kostek / które bywają siane w Październiku / albo w Listopadzie / albo iednakże sadza wybierając z ogrodów drugich / gdzie same z kostek wyrosła / a tak kie pretko sie przyima / a ma być to przesadzanie Miesiecy namientonych w Jesieni.

Przymuia sie też y szczepione być mają / tak w Parro naucza / zimie od dwunastego dnia Grudnia / aż do Konca Lutego / aczkolwiek sie y w Marcu przymuia szczepione / tak z kłose / iako y pniał rozdarty swego rodzaju sliwowy / albo morelowy / chocia y topola /

albo

Democ albo iawor/ iako niektorzy powiadaia.

Trzeba to drzewo gleboko wtopać/ á o
podai od siebie na 30. stop / potrzebuie też
gestego okopowania y obrzezowania suchych
y zburwiałych gálazek/ tájze y drugich ktore
w gestosci bedac lácno usychaia / gnoiu
teżnie lubi/ y owsem od niego sie wyrádza
y psuie.

Skłatk tego ták ma bydz sprawion / aby
pniać słodkich wisni był zápuszczan od osmiu
stop / áz do dwunastu w ziemi pod gáieżim/
niniey albo wiecey według tego iako to drze-
wo będzie na tłustey / albo na buyney ziemi /
záś one trwásne / na šest tylko stop máia byc
zápuszczane.

A gdyby to drzewo poczeło gnić / ábo bu-
rowieć od iakiey wilgotności / tedy trzeba w
nim dziure wywierć dla wychodu zbytniey
wilgotności.

o Włoskim Orzechu.

To drzewo osobliwie w ziemi pulchney á
tłustey rado sie rodzi. Sieia orzechy / lub
sádza tym obyczajem iako y migdały / tychże
też Miesiecy / tylko iż ktoreby chciał sadzić
Miesiacá Listopada / trzeba ich na słoncu
przysuszyć / aby z nich wysła zbytnia wilgo-
tność / dla ktorey zgnilyby w ziemi. Záś goy
w Syczniu / albo w Lutym chceś sadzić
masz

masz ich pierwey w wodzie pomoczyc prostej. A maia być w ziemi sadzone na boż / cieni koniec / na pułnocy obroć w sy / a to ma być w przegrodzce pierwey / aby sie tam pierwey zawzięły / niż do ogrodu były przesadzone.

Przesadzanie ich w suchych y w ciepłych Krainách ma być nákońcu Paśozierniká / y owsiem goy iuz list z nich opadnie. A zaś w zimnych w Lutym y Marcu / ale w stronach wolnych / oboiego času moze być przesadzanie / wśátżę tak aby w zimnych Krainách dwuletnie orzechy / a w ciepłych trzeleone były przesadzane / pod málice korzeniowa podłoży w sy kámiień / abo skorupę iaká / aby korzeń sie odrąził ná strony nie restac prosto w ziemi / bo to drzewu temu škodzi.

Spodek tego drzewá ma być kromińcem okoto obkładan / a w dołku popiołem trzeba potrzasiac / a to w zimnych stronách / goyż w ciepłych piaskiem grubym masz potrzasiac / aby korzeniowi chłód dáwał času goracości / o popiele też powiadaia iż skore subtelna resz mu drzewu dáwa y mnozenie owocu.

Potrzebuie też głebokiego wśopania / a to według wielkości drzewa / także też y rzadkiego rozsádzania pięćdziesiąt stop / abo czterdzieści przynamnię od siebie / bowiem to drzewo tak cieniem swym / iako y dżozowa woda

propaganda z niego kapiaca skodzi wśelkim drze-
/ ciemom bliskim/ tak swego rodzaju iako y ci-
na by tego.

Należy też bydź to drzewo szczepione w ro-
pione. Zay swoy chociaż y w sliwie Miesiąc Lu-
ciepki / iako Albertus powiada / a tak ma być
oprawiano aby sam pień gładki osm / albo
szesieć stop wzrost od ziemi / niżby gałęzie
strony były zapuszczone ku rozrzerwieniu / które z
piernodu ma być prostowane wzgore /
potym zaś ku dołowi ie nachylać / Czasem też
ma być odkopowane / aby dla starości od zie-
mie nie butwiało / iżby tak stwardniało y wys-
chło od słońca / y też od wiatru to coby po-
szynało butwić od wilgoci.

Gąsienice iako trącić.

Jako Palladius pisze / przeciw rdzy która
ze mgły bywa / pozytywki zarażająca / nakłasc
plew / albo iakiey mierzwy y tu y owdzie po
ogrodzie / która ma być zapalona / kiedy mgła
poczyna powstawać / będzieli też gdzie wie-
le slimaków / nic innego nie pomoże ieno ie
obierać / przeciw wasiennicom uczyniwszy
doł iaki w posrodku ogrodu na suszy włożyć
tám klode zgniłe / potym tam nanosić mro-
wek z mrowisk / które gdy sie tam zastano-
wa / wśytkie gąsienice po ogrodzie poiedza /
czynia też to mądrzy ogrodnicy / gdzie sie
ga sie

gasienice ná drzewo rzuca / tedy násadzaia ná nie mrowek co naywiecey pomázawšy drzewo u dołu wokóło mázia / ády mrowki nie smiały zlazić ná dol/ tedy one po drzewie lázac wšytkie gasienice pogladza.

Gościeby zaś mrowki bárdzo škodžily ogrodomi / tedy pogina gdy ieno serce Soswie będzie włożone do mrowiska/ albo skutšy lebiote z siarká / potrasznać džiure tedy mrowki láza. A iesliby z inąd przychodžily: tedy wšytek ogrod przy płocie obsypać pospiotem / ábo wapnem niegášonym/ á gdyby drzewu škodžily mrowki/ tedy pomázac oleiem u dołu drzewo : żadna tam nie polezie potirley nie uschnie.

Kapustę iáko sádzić, y kiedy siać.

Sianie kápusty moze byđ w Lutym / Marcu/ Kwietniu y Máiu y owšem przez wšytko Lato / á ktora sieia w Sierpniu / moze byđ sádzona w Wrzesniu ábo w Październiku. A gdy będzie dobrze opátrzona ná žimie/ tedy uroga byđ głowy Poście/ ábo troche z Wielkieynocy / ále bądźeli późniey sianá/ tedy žimy nie przetrwa dla mrozu.

Sádzenie kápusty ma być takie/ wezyni wšy dołek w žiemni palcem/ ábo kółkiem / á moze łoniec łorzenia urwać/ áby sie nie wyrównał wzgorz / Etdy będzie w žiemni wšy

dzon

son/ bowiem to iemu bardzo srodzi/ a trze-
 sadzić rozsade nie drobna/ ale co najlepiey
 rosta / ktora az sie nierychto przyimie /
 satze trwalsza bedzie y lepsza. Tle potrze-
 tej korzonkom gnoiem obkladac sadzac /
 u ziemie obierac mielkiey / bowiem przyi-
 nie sie y na ziemu miernie twardey / aczkol-
 niek liscie nieiało powiednicie/ wśakoz zas
 oc weźmie / iako skoro deszcz spadnie.
 Ma też być sadzona kapusta sama na swym
 agonierzedem nie gesto / aczkolwiek przy-
 ley na drugich zagonach moze rość cebula /
 archew/ albo inſe pożytki/ albo też moze ia-
 dżić rzędem / albo dwiema między cebula-
 gosnieniem/ ale nie gesto / bo im rzadzey be-
 nie stać / tym wieſza roście. Ta zaś kapu-
 ta ktora ma zostać na zime / aby rychto była
 wioſne/ moze bydż sadzona między ranna
 wielka kapuſte/ iż gdy one wielka wytna
 kapuſte na zime/ tedy ta sama zostanie na zie-
 me na zagonie.

Aby Gasienice Kapuście nie ſzkodziły

Chceſli bydż gasienice kapuſty nie pſuły/
 warz ſtonine trzyletna/ lub ſtársza/ a wywa-
 zymſzy wyimiy ia/ a w roſole ktory zostanie
 naczay naſienie kapuſćiane / ktore potym
 pſpiecznie ſiey / a tak uczyniwyſy/ bedzieſz
 kapuſte wolna od gasienic.

Lata-

Látorosli také oburáž, á z ktorey strany
drzewa má: byt szczepione.

Látorosli też ku szczepieniu máta byt
obierane pienne/ to jest na ktorych nie má
pałowia ku twornieniu sprawionego / bo
wiem wszytka moc ktoraby miała iest ku po
mnożeniu szczepu/ idzie ku onemu pałowu /
ktoreby miał byt owoc / á tak nieprzychod
dza ku dobremu wzrostu szczepy ktore
chto rozcza: przeto lepiej obierać látorosli
młode dla tey przyczyny. Wszakże trzeba
nie obierać / na ktorychby sie okazało pa
łowiemiajśie á nie drobne/ ábo zápeziáte
bowiem góście będąie pałowiemiajśie/ zna
iz też tam iest obfitosć sily ku dawaniu owo
cu / Etora naywiecey náležý ná zachowanie
sie w tłuściey á miajśiey wilgotnosći / Etora
sie w pałowiu miajśym też okazuie.

Máta też byt rzezane strony drzewa
wschodu slonca/ bowiem z tey strony wiec
ni z inšey dla miernego palenia y oswie
cania slonecznego zámyka sie w galezi ciepl
y wilgoć dostateczna / w ktorey tey obito
rzeczy zámyka sie żywot y trwalosć / ácz
roiet też y z inšych stron drzewa látorosli
obrzezane przynima sie / gdy beda mieć ne
lejšnosći swoje.

Potrzeba też wiedziet iz chocia rozmaítých

sa obyczaje ściepienia / przez które y szcze-
 sie kochają / y drzewo sie przemienia z
 ią bonności w utrocenie / wskazuje to nappierz-
 nie mądra y naysposobniejsza jest nauka / żeby pniał
 go / ił rozszczepion poprzek / y látorośl też z in-
 es tego drzewa w podług aby była obrzezana
 które do potowice drżenia / potym wstawiwszy /
 przylepieć dobrze woskiem / albo gliną one rą-
 które / aby tam nie zachodził deszcz / albo inśa
 látorośl goć škodliwa. Trzeba też dobrze obwie-
 rzebać / aby sie rany nie otworzyły / albo látorośl
 wato nie ochwiała / a skoro rana ona zarósłnie
 pniać ją dobrze / tedy wierzchnia látorośl bez
 się nie dawać owoc.

Nasienie rzeczy ogrodnych kiedy na schowa-
 nie zbierać

Własienie ma bydź zbierano gdy już suro-
 wość a żeloność wśytka z niego wyschnie.
 Korzenie w ten czas gdy list iego pocnie
 ny wiłpadać / Pwiat na lekarstwa tedy ma bydź
 y oświecan gdy sie prawie roztworzy / wskazuje
 że cięli pocnie opadać. Ale całe źiele / tedy ma
 y obydyć kopane gdy przyidzie ku swey dojrza-
 ści / ażeby.

o Tatarce gdzie a kiedy ia śiac , y kiedy sie
 najlepiej rodzi.

Tatarka najlepiej sie rodzi w miernych
 stronach / y też w miernym powietrzu a wil-
 gotnym

gotnym. Ziemię potrzebuie tłustey a pulchney/ zwłaszcza gliniastey/ bowiem ona ziemię bardzo wysusza/ y chuda czyni.

Pospolicie ia sieia w ciepłych Krainach w Miesiacu Lutym / y Marcu. Ale w zimnych stronach w Kwietniu/ ktorey bardzo pomoże tu rychtemu weściu w późnym siewie/ gdy będzie odmięczona moczeniem / zwłaszcza w gnoiowey wodzie / w ogrodach / albo na rytach grzędach dobrze sie rodzi / trzeba z niey siele pleć / a nigła iey barzo srodzi / tak / iż też od niey ginie / przeto na niuyskach rownych lepiej sie rodzi / gdzie wślad słońce dochodzić może / y oświecać / zaś w zaduszy / albo w cieniu / nie może sie rodzić,

o Mannie.

Manna ktora sieia iest dwoiakiego rodzaju / iedna rumiana / druga biała / czasem ta druga będzie bielsza niż iagły / także iedna wyżej roście niż druga. Ta też ktora wyżej roście / dluzey na polu trwa niż sie dostoi / alniska ta mnieysza bywa niż prosa / a spotem też z nim dostawa.

Potrzebuie manna ziemię tłustey wiecej gastej niż pulchney / bowiem ona też ziemię baro

rodzow wysusza dla zbytniego wyciągania
 karmu/ którego potrzebuie wiele / a rodzi
 e na miejscach bagnistych / a na ziemi nad-
 ey pierwszy raz zoraney naylepiey roście /
 owsem na nowej roli gdzie żyto/ albo którego-
 świat zboże nappierwey siane bywa wy-
 li sie dla zbytniey tłustości ziemi / przeto
 piey tam naprzód mamie siał / aby tak zby-
 t tłustości był wyciągnion.

Siecia ia też na gnoynej ziemi/ a na twar-
 ey/ może też być siana między Bobem/ tam
 dżeby rzadko było po przeplewieniu bobu.
 W miernych stronach siana bywa na ost-
 eu Marcá/ y na początku Kwiecniá/ wskaz-
 e w ciepłych Krainach może ia raniey siał/
 le mamie niża a drobna może siał Każdego
 zasu kiedy y proso / bowiem spotem z nim
 oście y spotem sie dostawa. Przeto ludzie
 niektorzy mieszaia icy nasienie między ber /
 bo między proso / albo y wszystko troie wespo-
 t / a takowego nasienia nie trzeba wiele /
 na stąianie tylko osma część łorca.

Nasienie to piernasie dni / albo naydaley
 wadzieścia leży w ziemi niż wznidzie / a
 gdy wznidzie żośbto mamny chosć iefszce małe
 y wznidzie / tedy wierzchy sciskaia na początku
 Majá / a tak lepiey sie trzewi icy siele / a
 bogas w Czerwcu drugi raz ia sciskaia y odo-

puia żeby nie poległa / abo nie zwiedniała do
 końca / tamże w Sierpniu abo w Wrześniu
 zbierana bywa / żnac ia przy samey ziemi
 potym same kłóci / abo patki obrzynają
 młoceniu.

• *Lne.*

Len potrzebuie powietrza miernego / ża
 mie też pulchney a tłustey / Ktora im tłustej
 będzie / tym sie też len większy rodzi / na ch
 dey zaś ziemi żółtło będzie cieńsze / y prze
 dźiwo też krotkie / a od tego nasienia rola
 bardzo wysusza y nieplonna stawa / prze
 potrzebuie pomocy częstego gnoienia go
 ma byc len często sian. Rola dla niego m
 byc raz przed żnią orana / aby sie tak
 przed żnią leżące struszyły od mrozu / Kto
 po żnię / ma być orana drugi raz / a gdy
 dobrze deszcz przemoczy / tedy orac y trzeci
 czwarty raz / iż sie ziemia dobrze struszy
 wyjątkie tak / aby pierwsze oranie było głęb
 ko / wtore mniey głęboko / a tak co daley tym
 mialczey ma byc żnią orana. Sianie ieg
 naylepsze bywa po Pełni Kwietnia aż d
 końca iego schodu / a ma być siannie głęb
 ko / ale po wierzchu / tak iżby ziemia tyl
 na dłoń miało nasienie przykryta gdy br
 na powleczone będzie.

Może też być sian len przed żnią w Kra
 nach

ch ciepłych / gdsieby iemu zimná nie sło-
ty / á tam lepiey sie rodzi ná ziemi miera-
e rwardey / niż ná syptiey / ábo pulchney / á
e potrzebuie teź zbytniey tłustości / ábo ora-
a wiecey niż dwaćroć / byle tylko ziemiá
lá skruszona / á po sianiu aby nasienie było
włożone brona.

To źiele ma być dwaćroć / á pilnie wyple-
ione od chwastu / zwłaszcza od kániey prze-
e / ktora len splátáiac / bárdzo iemu sło-
i / przeto ma bydź wczas wyrwana / póki
i obwiiać nie pocznie / áczkolwiek to lno
oi sćdodzi bárdzo / gdy go kto płozi cho-
iac po nim / przeto potrzeba sie mieć ná
aczności w plewieniu / zwłaszcza gdy iuż
zgore len wzrásta / aby był ratanni przed
ba przegármian / tam tedy ma być nogami
ptanie / iáko teź y od siennie aby nie był po-
man / ále w pierwszym plewieniu póki ie-
ze len młody / nie potrzebuie takiey ostro-
ności / bo wiem iemu nie wádzi / choćaby teź
t przytłoczon / gdyż on znówu wstanie. A
dy iuż sie zápála od słońca / tedy sie godzi
ybierać / á tego dnia gdy będzie wybran /
a być pod dách wnoszon w sнопki zwiázány
y go rosa nie zmoczyła / od ktorey wiec len
erniete. Potym gdy zeschnie nasienie / t-
kami ma być otlukano.

o Konopiach

Konopie też lnowi naturę mają podobną / przeto też takiego powietrza y ziemię potrzebuia / wszakż icy nie trzeba tak wiele / choć orać / iako len. A kto chce mieć dobre Konopie tu powrożom / trzeba je siać na ziemiu mi co naytłustszej / gdyż na takiej wyrosną / wysokie Konopie / miąsiste / wiele stopy y włosa / Ena na sobie mające / a im rzędzey beda siano / tym wiecey beda krzewiste. Ale kto chce mieć Konopie na płotno / albo na takie szaty / ma je siać na roli miernie tłustej / pulchney / a nieiako miąszej / bowiem na takiej rodzą sie Konopie / nie krzewiste / ale smagłe / iako len / wysoki / a takie lepsze beda na płotno / y też na nici / na sieci rybitwom / Ktore zawiązywać bywają z konopi / niż ze lnu / gdyż konopiom nie tak rychło škodzi woda / iako lnu / bowiem on prętko od niey zburwieie.

Sianie konopi naylepsze na końcu Marca / bywa / aż do końca Kwietnia. Wybieranie ich ma być / kiedy sie już nasienie dostoi. Po tym je wiazać w snopki / y kłaść ieden przysię / a drugim / albo na drugi / tak / iżby nasienie albo wierzchy jednego snopka leżały na wierzchu drugiego / a korzenie przeciw sobie / Próża. A gdy tak beda ułożone / tedy trzeba ba nasienie / albo one wierzchy przytrząsnąć /

ra/ albo mierzwa iaka/ a przyłożyć kamie-
 podobniem/ albo czym cięższym / aby się tak nasie-
 mie nie leżąc dostało iako ma być/ tedy po siessiu/
 at albo po osmiu dniach zebrawszy mierzwe do-
 teć doymać konopi/ y wybijać nasienie kłaniami
 ac nań płachcie/ albo na ziemi gładkiej / a nie
 wywardzo twardey/ bowiem rychley / y lepiej
 ry y nie wybie / gdy się tym obyczajem odleży.
 beda Ale konopie ktore zowia samice/ albo fustki/
 e ktore nasienia nie mają / trzeba wybierać
 ie siadzieć dni pierwey niżli samice / albo gdy
 pulchły bieleją : a tak ie spolem mocza/ iako y len/
 iej tak długo / po ki się skóra od gładą albo od
 gte / rdzenia nie pocznie odstępować. One zaś
 konopie ktore beda mięjsze / a gęstsze/ iako
 re za przewką : mają być dłużey moczone/ a skóra
 / gdy ma bydź z nich żdźterana/ iako lyko z drze-
 / iako wa / bowiem ie trudno złamać w ćierlicy / a
 ie. Jedną skóra przedzey się da obłupić/ gdy od-
 u. Mnożnie.

a. Rzepie.

Rzepa potrzebuie ziemię tustey y pul-
 ostoi. chney / a tak bardzo sypkiej / aby była pra-
 jeden. wie iako proch miakka / bowiem na takiey
 nasienie iako proch miakka / bowiem na takiey
 na w. ay lepiej się rodzi.

Jey nasienie aby gęsto po roli nie padało
 w sło. ięcia z piaskiem zmieszawszy / bowiem rzad-
 tedy. do siana więksha bywa/ a przeto gęsieby bār-
 yryc. do

dzo gestá bylá / tedy naylepiey ia przerywáć / tedy
 gdy iuż moc weźmie / á one zaś wyrównána
 sadząc ná prożne mieysca. Także częste ple
 wienie á przerywanie z mley chwaśtu / wiel
 ka jest pomoc ku rośnieniu. Czas iey sian
 nia od ostátku Lipca / aż przez wszytek Sier
 pień / y daley troche. Cż ia sieia ná góley
 roli / áczkolwiek ná ściernisku moze być sian
 ná / gdy tylko będzie dobrze zorána / á ná sie
 nie nisko ma być ziemia przymleczona / bo
 niechce głęboko leżeć. Moze też być siana
 rzepá między prosem / ábo brem / á to gó
 będzie rzadkosć / á mieysce prożne po w
 rym przeplewieniu : rodzi sie ná roli iáwney
 bowiem niedochodzenie słońca wielce ie
 srodzi / á gdyby tak sucho było izby nie mo
 gła być siana ná mieyscu iey obiecánem / t
 dy iey moze násiać gesto iáko kapusty indzi
 ná roli / chocia wodney ábo zácnioney / á po
 rym gdy troche odrosćie / tedy ia przesá
 czasu pogodnego ná ziemi dobra. Ktora iey
 lepiey lubi / á to przesádzienie ma być po
 sazu od końca Sierpnia / áże do połowicy
 Wrzesnia.

o Pasterńaku.

Pasterńák sieia Miesiacá Grudnia / Sty
 cznia / Lutego / y Márcá w ziemi tłużey /
 pułchney / gnoyney / á głęboko wżrytey. Jest

też

też dwoiaki / ieden domowy / drugi lesny /
 obyga korzeń jest grubey karmi / mniej tu-
 zę niż rzepa / ma w sobie nieiaka cierpkosc /
 dla ktorey wyćiencza ciato / moze wywodzi /
 y uplawy niewiescie pobudza. Ma też w
 sobie nieco ciepła zapalającego / dla tego tu
 na gcielosności pobudza rć.

być *• Máchwi.*

Máchewo też potrzebuie ziemie tłustey /
 a dobrze uprawney / wszakoz gnoyna ziemia
 tey nie lubi / ale na ziemi gdzie kapuste zbiera
 to góra najlepiej sie kocha iako cebula / rodzi sie
 w kazdey Krainie / tak sama osobno siana /
 iako y z drugimi pożytki. Moze być siana
 na zimę / kto ja chce rana mieć na wiosnę /
 wszakże pospolicie ja w Márcu sieia. Nie
 chce też bydź gęsto siana / dla tego miesza
 ją mdrzy ogrodnicy ziemie między nasie-
 ny / a nie / gdy ja máia siać / aby tym rzadzey pa-
 rzędała po żągonie. Potrzebuie też y plewie-
 korania gdy odrosćie / bowiem chwast iey sro-
 ży / i nie moze w miasosc rość. Kto też
 chce aby nie rosla rogata / ale prosta / tedy
 trzeba nasienie iak najlepiej utrzcć / aby sie
 otarło od mchu ktorym obrosla. Moze też
 być siana y wsrzod Lata około S. Jana / a
 bedzie gotowa na Jesień / Pora zowa iara
 Márchewo.

Znaki poznania miejsc wodnego

Znaki pewne / a nie omylające poznawania
miejsc wodnego są te : Jeśli na którym
miejscu dawną nie była kątka / albo wil
gość ziemi nie była / a tamby wyrosło siro
wie / złotowierba / olsyna / topola / trzcina
bluszcz / albo którekolwiek inne rzeczy w wil
gości się rochające / a gdy która rzecz rąko
wa tam najdziesz / tedy na onym miejscu
wykopaj doł trzy stopy na szer / a pieć w
głęb / w który wstaw około zachodu słońca
kociołek wewnątrz czym tłustym pomaza
ny / chociaż konewka cynowa / albo nieaktie
otowne naczynie / tak przyłożysz lafczka
mi / przysyp dobrze ziemią. Następnie od
kryj / jeśli w onym naczyniu przy stronie
krople nieaktie będą należone / pewny znak
jest tam bliskości wody. Także gármiec no
wy od gármcarza / nie wypalony / tylko do
brze wysuszony / gdy tymże obyczajem będzie
wstawion / jeśli tamże przez noc odmiaknie
iako szera glina / znać iż tam źródło wo
dne niedaleko.

*Ziemie mokra, wilgotna, a ktemu nieplodna
iako naprawić.*

Badzieli też ziemią bardzo wilgotną y
mokra / a z tej przyczyny nieplodna : może
to być z mronioną / wykopawszy na dole
prze-

przetopę / uczynić brozdę wielką przez po-
nawę rzodek roli / Ktoraby wodą zbytnia zścię-
ła i Ktoraby aż do przetopy / a tak się rola będzie
albo wysuszała / może też wiecey przetop / lubo do-
ostę aby czynić przy roli na niższej stronie / we-
tręć dług potrzeby / a ku nim przywodzić brozdy
y w poprzeczne przez żągony uczynione / aby tak
cz. i wysuszała ku dołowi się zciągała / a tak rola
miej będzie osuszoną.

Jest rzecz pewną iż role zbytnie mokre
i stęgdy będą lnem / lubo bobem osiewane / tedy
potym stawaia się rodzajnieysze / abowiem
nieia i takowe rzeczy z korzeniem bywaia wyr-
tafca wane z ziemi / za Którym wiele się wyciąga /
i wychodzi wilgotności z niej / przeto ona
y stęgu mierności przychodząc y susza będąc / le-
piey potym odradza.

Reieistr Lekarstw rozmaitych By
 dłu choremu, tak więkšzemu, iako też
 mnieyszemu słuŹących. Także też Náu
 Gospodarskich około śiania, szczepie-
 nia, (prawowania rol &c &c.

Chorzeć poczynającemu Bydłu, ná kárćie
 Kiedy się Bydło odymá, ná kárćie, támże
 Kiedy bydłu głowy puchną, 2
 Kiedy się bydło kręci, támże
 Lekarstwo ná káŹel, támże
 Zeby się pukáły wrzody w bydło, 3
 Na rány y wrzody zágniłe, támże
 Choremu bydłu lekarstwo, támże
 Ná zábc bydłu pod ięzykiem, 4
 Ná párchy, támże
 Bydłu krwią mokrzácemu, támże
 Chorobom nieznáiomym, támże
 VkaŹonemu od gáďżiny, 5
 Ná Bielmo, támże
 Gdy bydło od Powietrza zdycha, 6
 Kiedy bydło chudnie, támże
 Dla mnożenia mleká u Krow, támże
 Lekarstwa Owcom, Kozom, ná roba-
 ki y biegunkę, 7
 Item temuŹ inŹe, 8

Bydł.

ych	bydło czerw wywodzi,	9
ko	bydło tuczyć,	tamże
tez	ako byczki bez rzeźania czynić woł-	
czepie	kami,	tamże
c.	bydło rogątemu przeciw wnetrznym	
	chorobom,	tamże
	Lekarstwa Owcom na każdy Miesiąc	10
	Lekarstwa Owcom od Motylec,	11
	Owcom od kółzlu,	12
	Owcom broni od gądziny,	tamże
	Owcom zdychać poczynającym,	tamże
	Owinom Lekarstwo,	tamże
	Owinom od Powietrza zdychającym,	13
	Owinie tuczyć,	tamże
	Lekarstwo Gęsiom,	14
	Gęsi tuczyć,	tamże
	Kokoszom żeby nioſły,	15
	Lekarstwo kurczętom,	16
	Kiedy ſkrzydła opuſzczają,	tamże
	Na kury gdy pypćieją,	tamże
	Na kokosza ciekaczkę,	tamże
	laycá ſwieżo zachować,	tamże
	Gołębie przynęca y zatrzymywa,	17
	Roie pszczoł zatrzymywa,	tamże
	Ryb wielki połow czyni,	18
	Kapuſty od Gaſtenic broni,	tamże
	Kto chce mieć ocet dobry,	tamże
	Piwo nakwaſniałe naprawić,	19
	Kozy	

Kozy żeby mleka doſtatek miały,	tamże
Owce aby nie odchodziły,	20
Wroble aby zbożu nie ſzkodziły,	tamże
Gasiennice,	tamże

Informacye Goſpodarzom.

Bydła kto chce nabyć, iakie ma ſku-	
pować,	20
Iako Krowy ku Bykom przypuſzcząć,	21
Iako młode woły do roboty wprawić,	22
Iakie maź kupować woły, y iako ſię z	
z nimi obchodzić,	tamże
Iako owce ſtare poznać,	24
Pſzczołom wybieranie mieyſc,	tamże
Item iakie mają być Vle,	25
Item iako Pſzczoły dobre poznać,	tamże
Item iako miod od woſku odłączać,	27

*Nauki Goſpodarzom około roli y ſiewu
báwiacym ſię.*

Anyż kiedy ſiać,	28
Boo iakiey roli potrzebuie,	tamże
Bei iaki ma urodzay, á kiedy go ſiać,	30
Cebulę kiedy ſiać, ſadzić y obierać,	
także o iey naſieniu,	tamże
Czołnek kiedy ma bydź ſadzon,	22
Cwikłę kiedy ſiać,	33
Chrzan iako ſadzić,	34
Kapuſć iako ſadzić, y kiedy ſiać,	46

Gaſie-

tam	asienie aby iey nie ſzkodziły,	47
to	asienie Ogrodne kiedy zbierać na	
tam	ſchowanie	49
tam	Tatarce kiedy ſiać y kiedy ſię nayle-	
	piej rodzić,	tamże
	Mannie,	50
ku-	Lnio,	52
ac,	Konopiach,	54
iac,	Rzepie,	55
z	Paſternaku,	56
ia	Marchwi,	57
	naki poznania mieyſcá wodnego.	58
tam	iemie wilgotna, á ktemu nieplodna	
	iako náprawić,	tamże
tam	O ſádzeniu, ſzczepieniu niżej pomienio-	
	nych drzew.	
zewi	Czas ku opátrowaniu ſzczepu iaki ma	
	bydź wybieran,	
	Drzewo ku budowaniu ktorych cz. ow	
	ma bydź rąbane,	35
tam	Drzewa gdy chcesz przeſádzac, co maſz	
	obáczac aby ſię przyięło,	tamże
	Drzewo ſtare odnowić aby dobrze	
tam	rodziło,	36
	Drzewko wſádzone, iako ma bydź oſy-	
	powane ná Látó y Zimę,	tamże
	lábłoni,	37
	o Gruſz-	

o Groź
o Sliwie,
o Wiśni,
o Włoskim Orzechu,
Gastienice iako trącić,
Łatorosli kiedy zbierać, a z ktorey koro-
ny drzewa mają być sadzone,

Informacya, abo nauka w ważeniu,

Trzeba wiedzieć co znaczy Funt, Uncya,
i Dragma. Naprzod

Funt ma w sobie uncyi dwanaście. Uncya
ma w sobie dwa toty / Ktore czynia Dragma
osmą. Dragma ma w sobie trzy skrupu-
ły. Skrupuł zaś wazy dwanaś-
cie ziarn Jęczmiennych średnich.

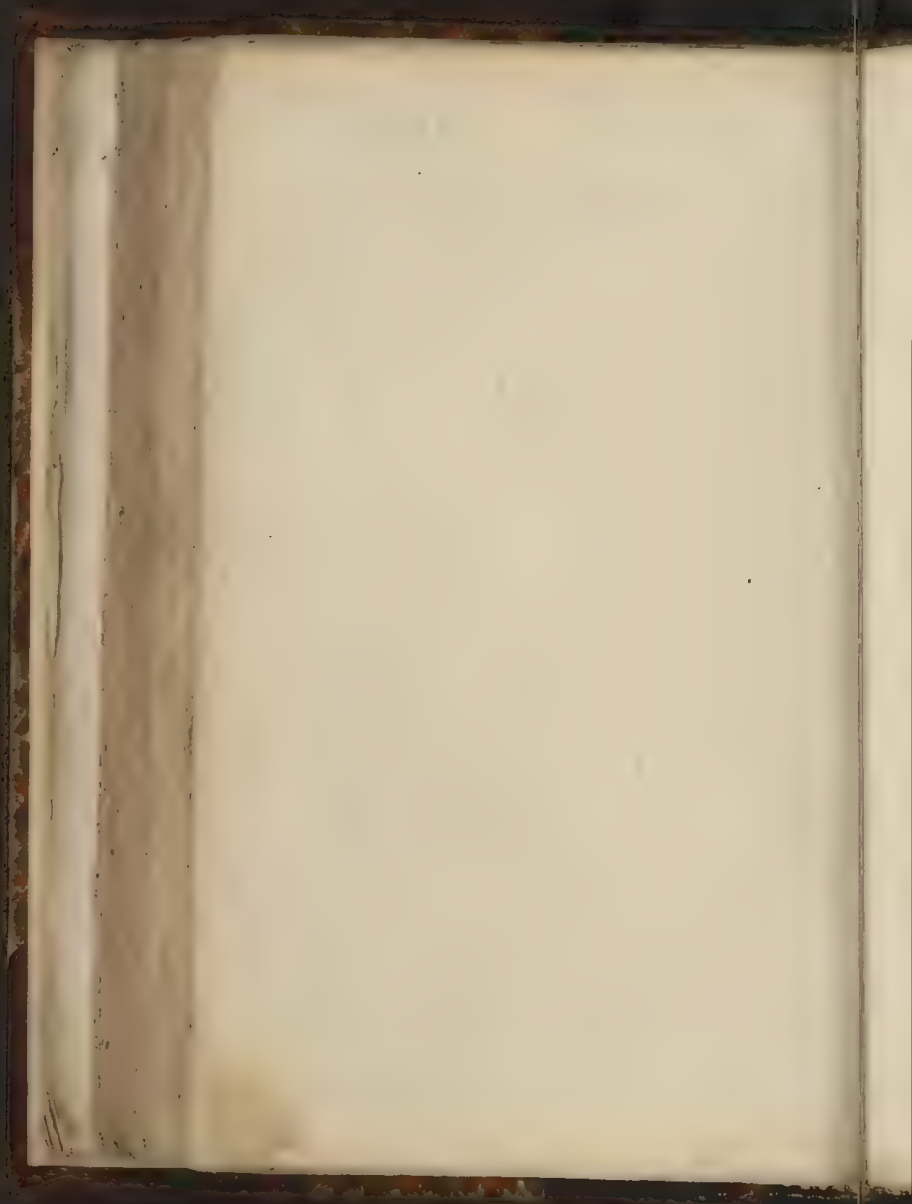

O Wybieraniu lat Końskich, y Swierzopek do Stada:

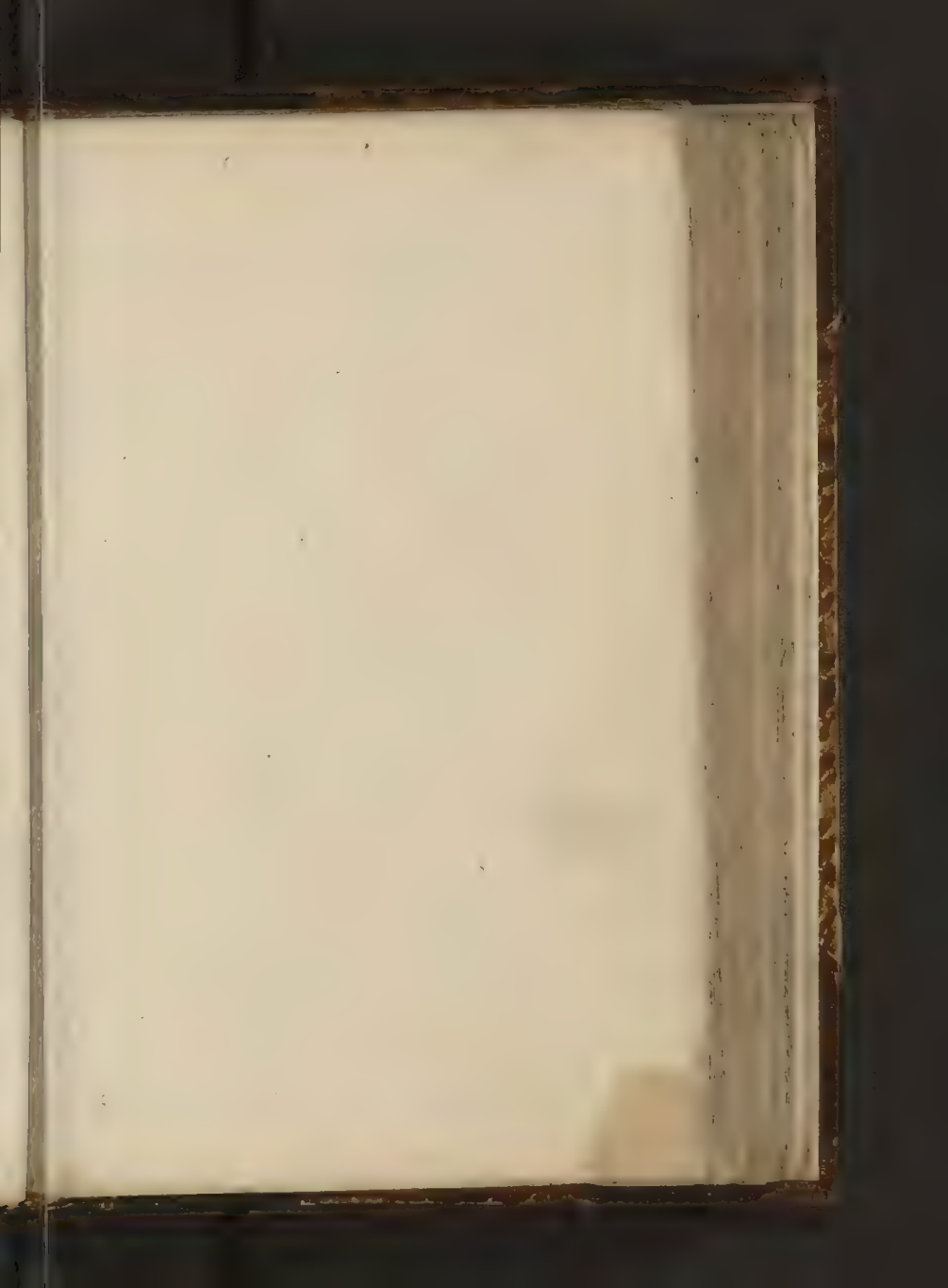
K Toby chciał chować stada Końskie / na-
przód iako piśe Varro / ma baczność
teć na lata ich / aby nie były młodsze trzech
it / ani starsze. Dziesięci / bo inaczej nie
godza się ku plodowi. Lata Końskie / y
wszem każdego bydlecta / które ma całą
opyto / choćaby też było rogate / po tym
oznać / iako tenże Varro piśe / y Palladius.
Koni we trzydzięści miesięcy najpierwey
rąci dwa średnie zeby wierzchnie / a dwa
rodnie / a gdy na czwarte lato wstąpiet
edy zrzucić wedle nich drugie / a tamże
o pierwszych wypadłych / drugie zaśie wy-
staia. Piątego roku na początku także
tery zeby zrzucić / dwa spodnie / a dwa
wierzchnie / i podług pierwey zrzuconych /
które aż do szóstego roku imię się wyrówna-
ją. Siódmego roku już wszystkie zeby
niemal odnowione y wyrównane. A gdy
ż koni będą starszy / iego lata nie bywa-
ją poznane / chyba iżby już zeby wstazły się
iaby nakrzywione / a nie równo stojące /
dotkli pod brwiemi nad oczyma / bo
gdy się tak rżaje / tedy mienia ko-
być szesnastu lat. Wszakże mądrzy /
zaymi Kostrucharze niniejszych lat po-
wiadają.

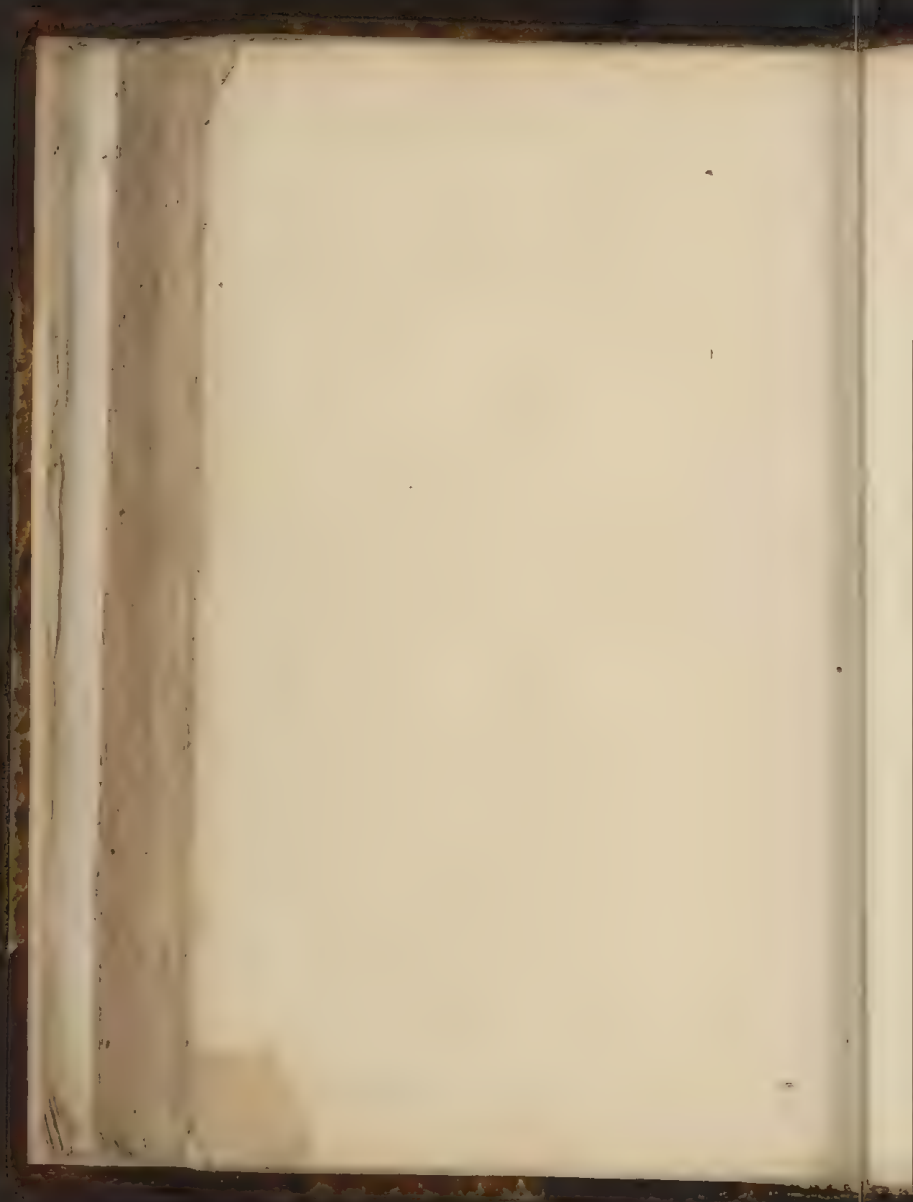
Wiadała / iż kon dwanaście zeboró miewa
Sześ spodnich / Sześ wierzchnich / Ktore
przednie / a po nich poznać lata konskie /
tych maia kielce / a za nimi trzonowe / a
Kotwiek moze sie przydać / iż roste konie m
zey zeboró miewaia / iednak one rozdwoi
ne bywaia / to jest dwa z iednego wyrosł
A zeby Ktore konie nappierwey zmi
raia / sa dwa wierzchnie / a dwa spodni
a zowia ie Kostrucharze pierwse zeby / a
pierwsza trawą / co sie im wtorego lata pr
dawa Takze po nich zruciaia drugie cz
ty / dwa spodnie / a dwa wierzchnie / Kt
bywaia nie płastie / ale granowite / a zow
ie trzeciej trawą / gdyż w ten czas kon tr
letni bywa / bowiem kon rodzi sie z zeboró
Ktore zowia przednimi / potym wyrasta
Kielce / Ktore sa przeszkoda ku zwanu / pr
to kon taki musi chudy byc / dla teg
Koniuszowie kielce zwykli im przyciera
A gdy iuz zrzebie konia dorasta / iuz z
rządse miewa / a ośdo wierzchu czarne b
waia / po kilku lat beda wewnatrz iakob
wyprochniate / ale gdy kon iuz poczne s
rzyć / tedy zeby poczna ku białosci przych
dzic / a naprzód beda iakoby miodowey sa
by / potym białe iaka jest białosc piasku
w ten czas ukazuią sie dlusze niż z miod
dla tego starym koniom przyćieraią ze
aby sie zdali miodem;

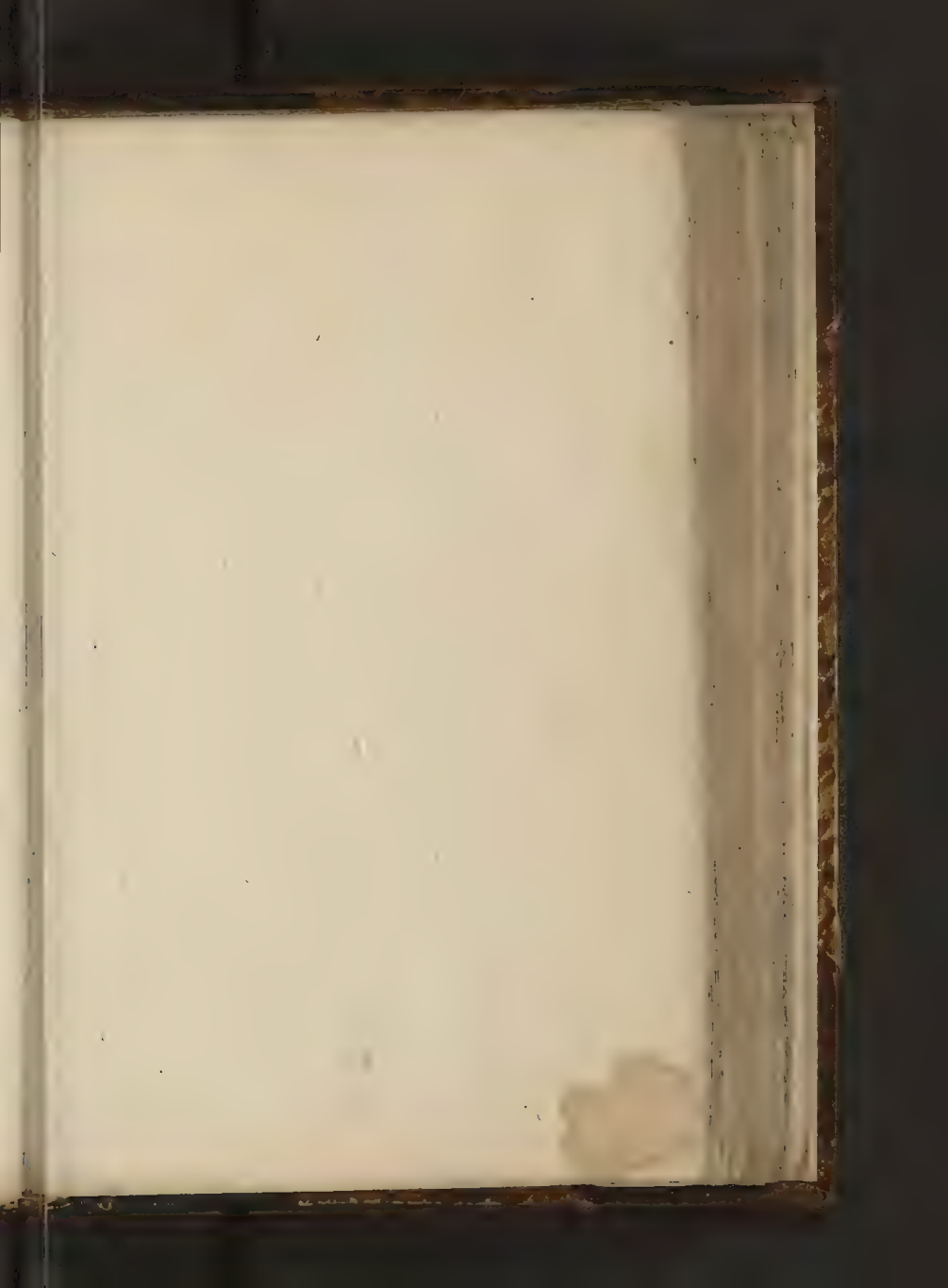
31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100
 101
 102
 103
 104
 105
 106
 107
 108
 109
 110
 111
 112
 113
 114
 115
 116
 117
 118
 119
 120
 121
 122
 123
 124
 125
 126
 127
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531
 532
 533
 534
 535
 536
 537
 538
 539
 540
 541
 542
 543
 544
 545
 546
 547
 548
 549
 550

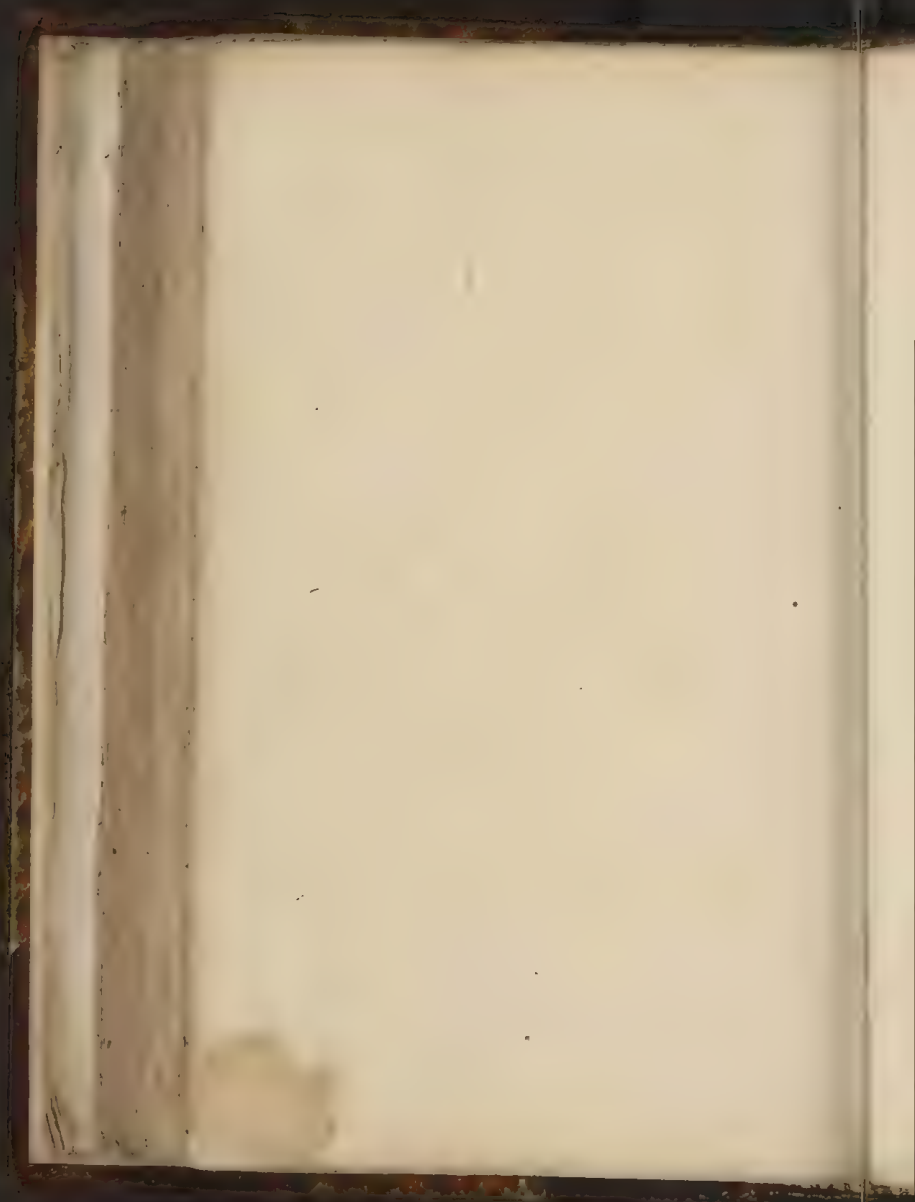

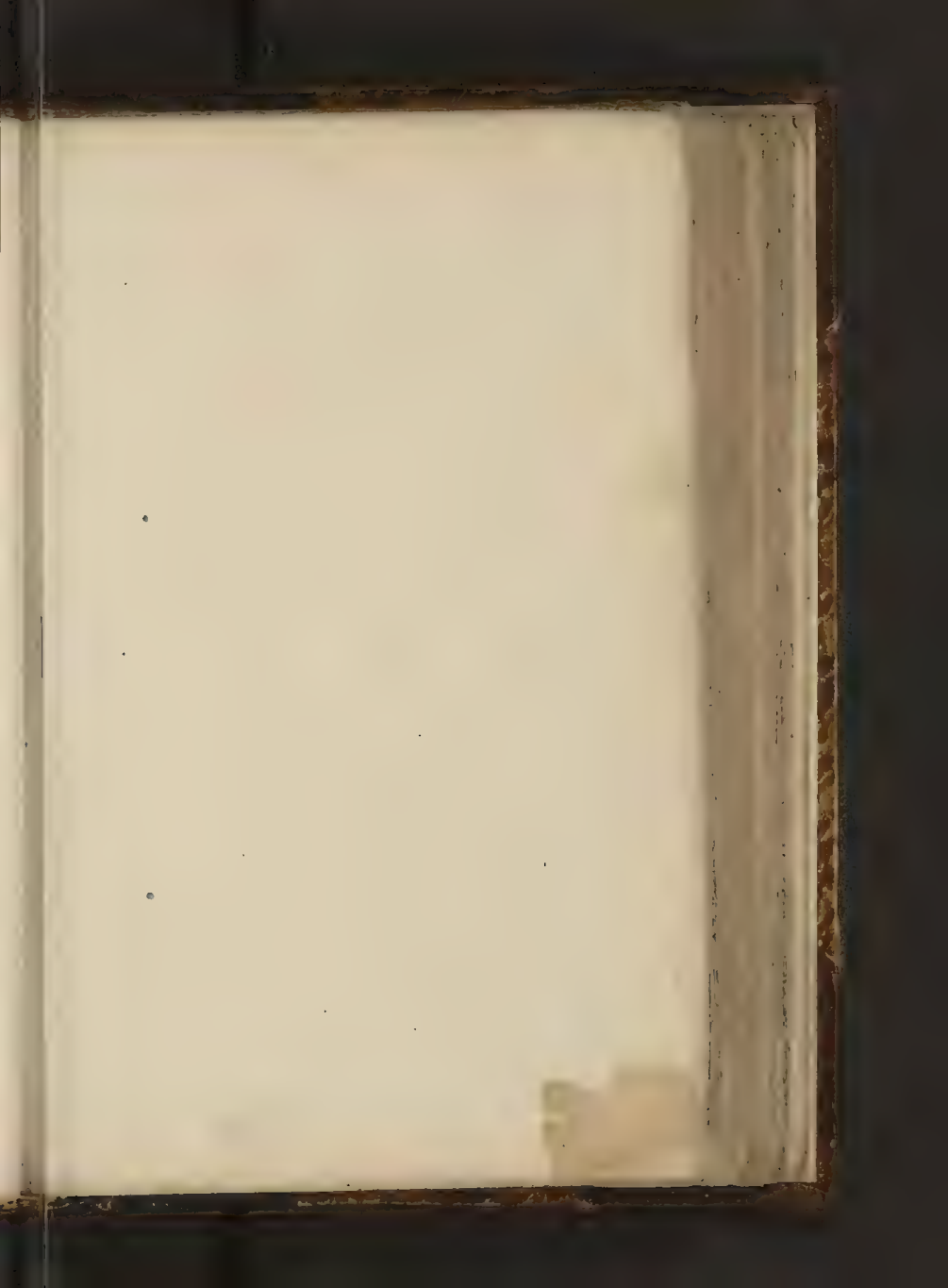

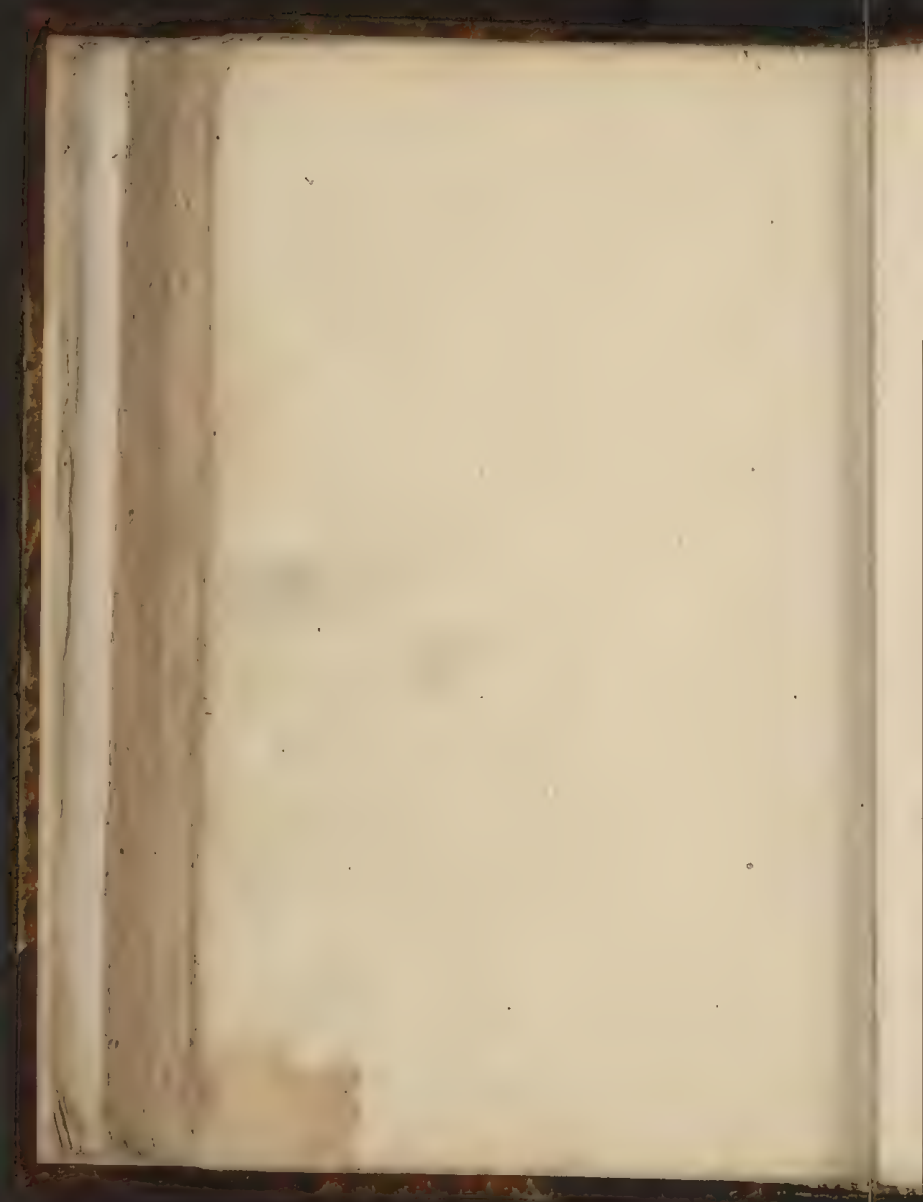

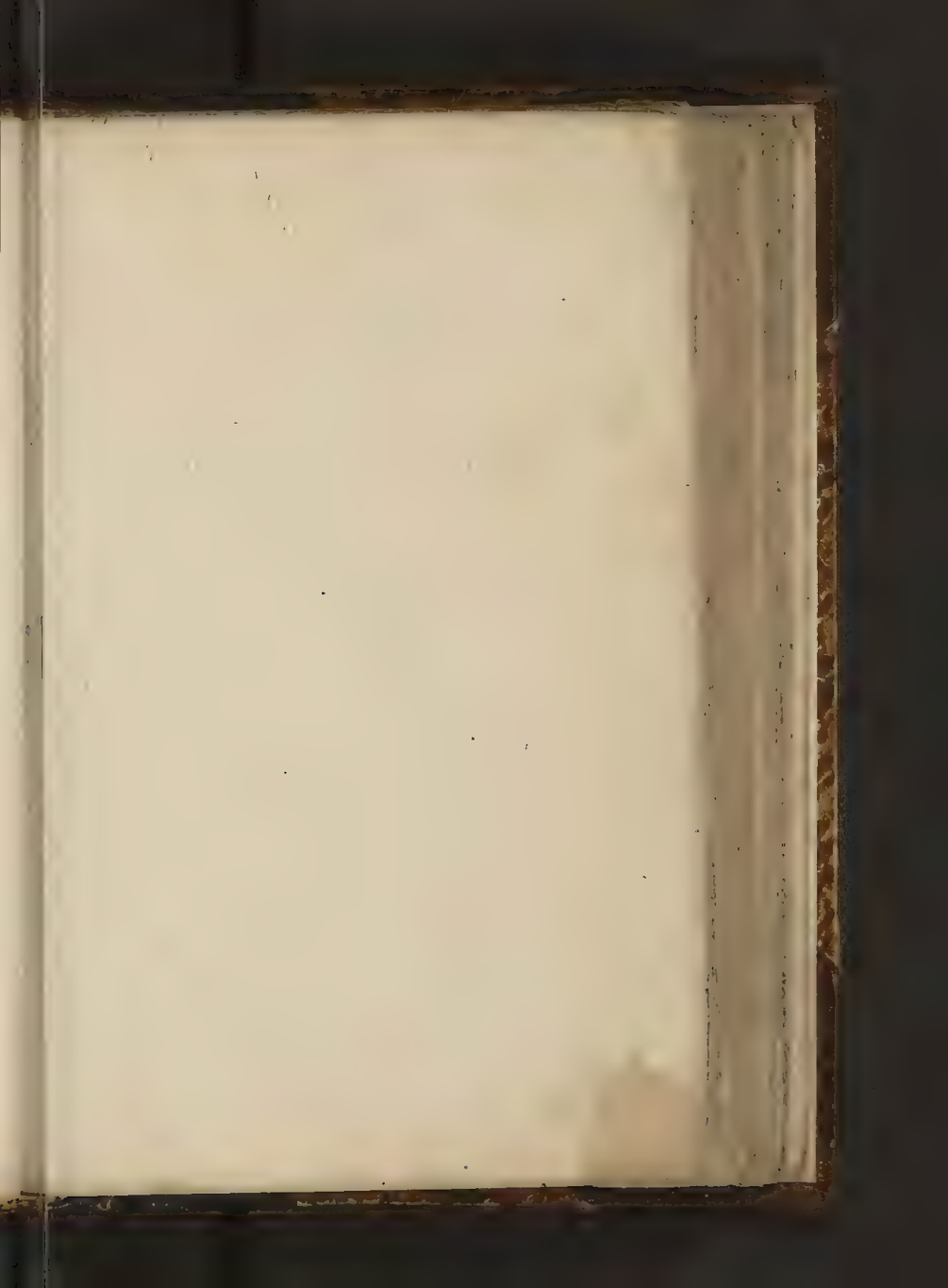

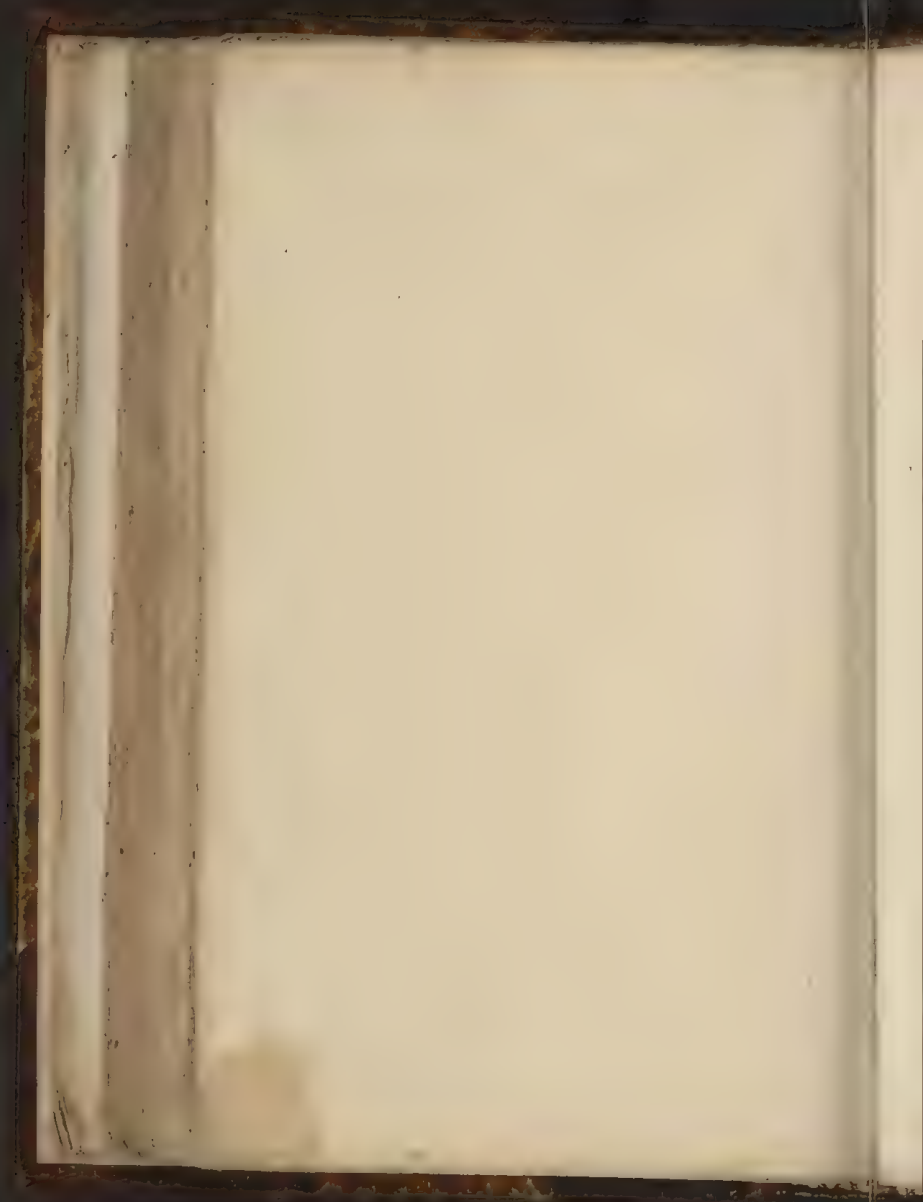

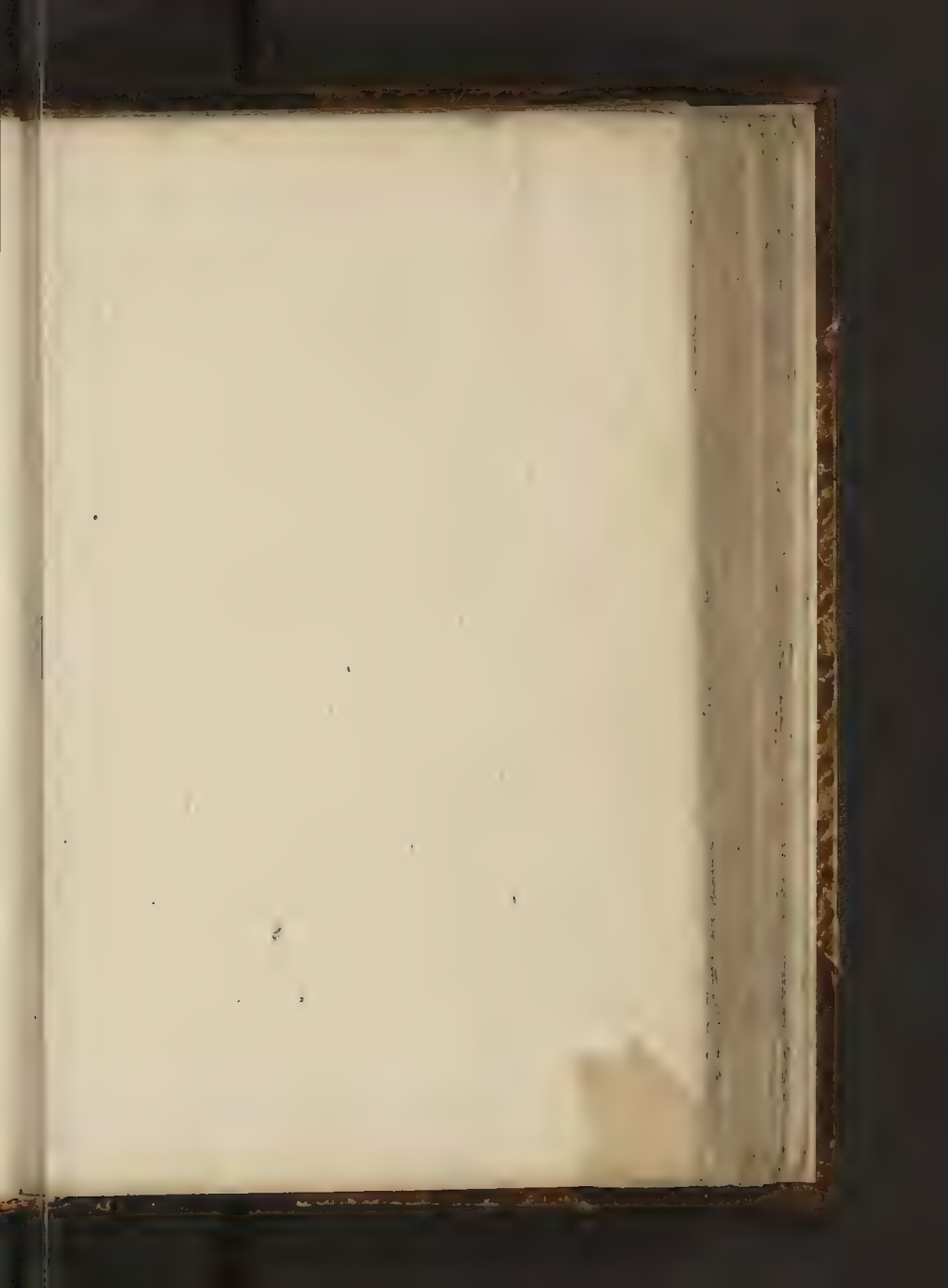

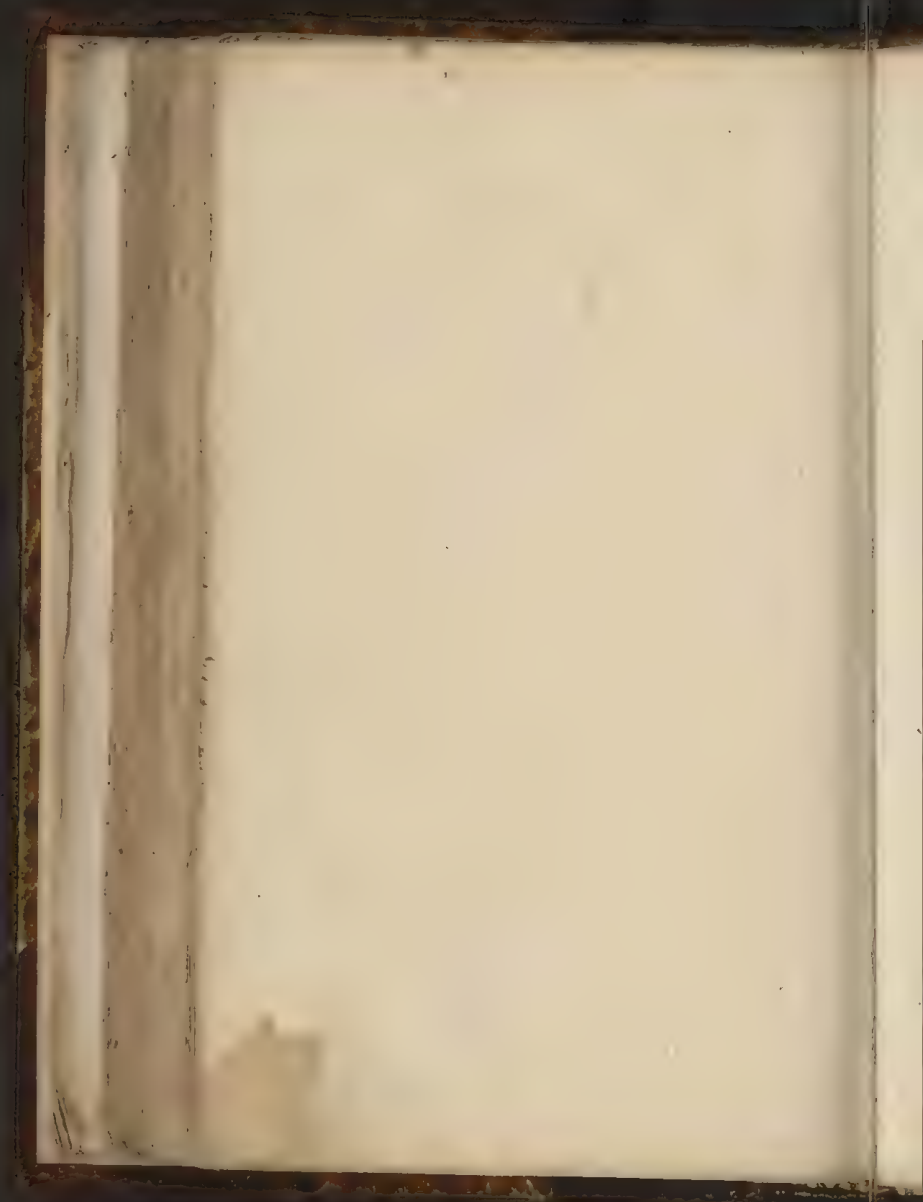

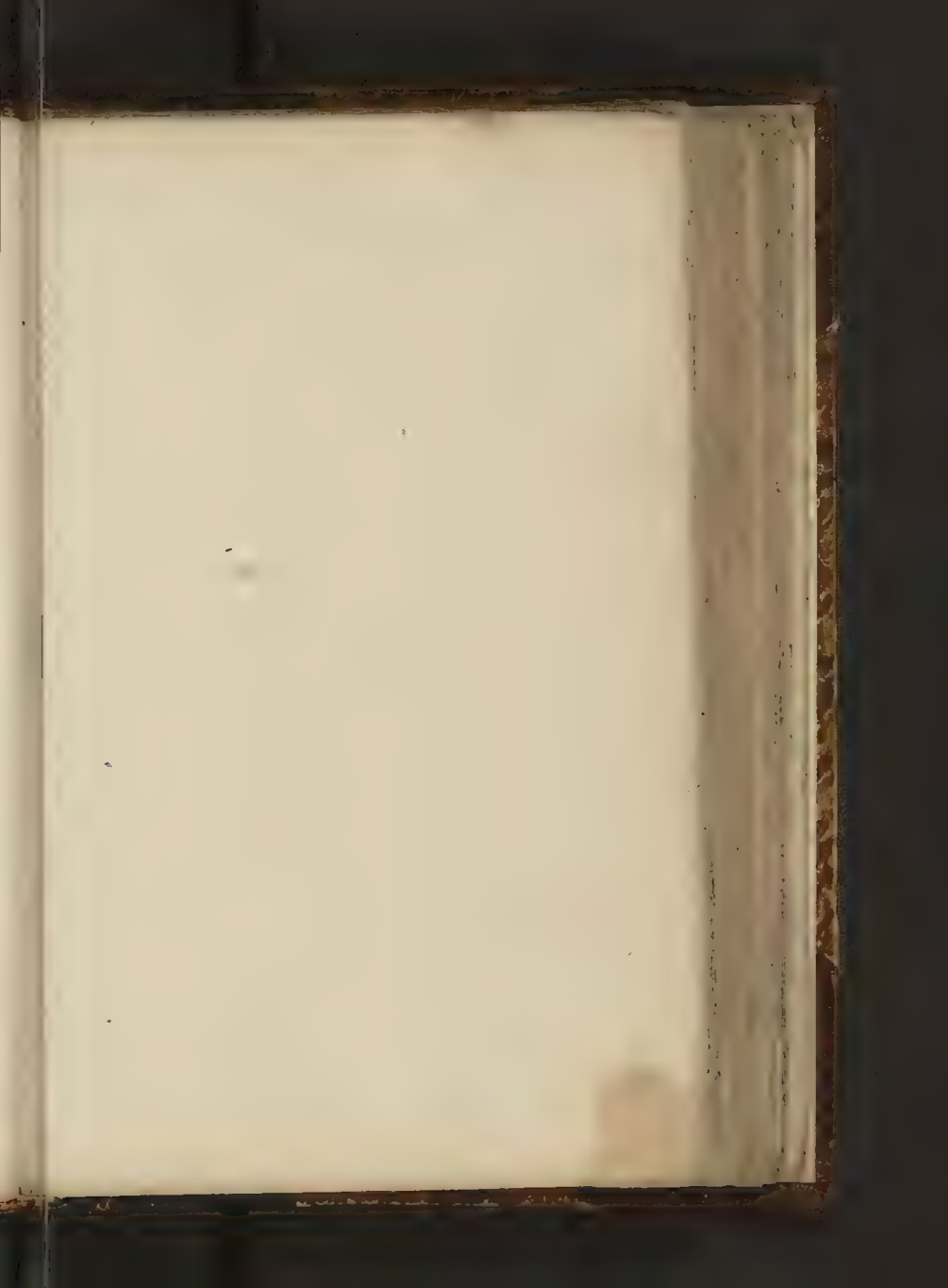

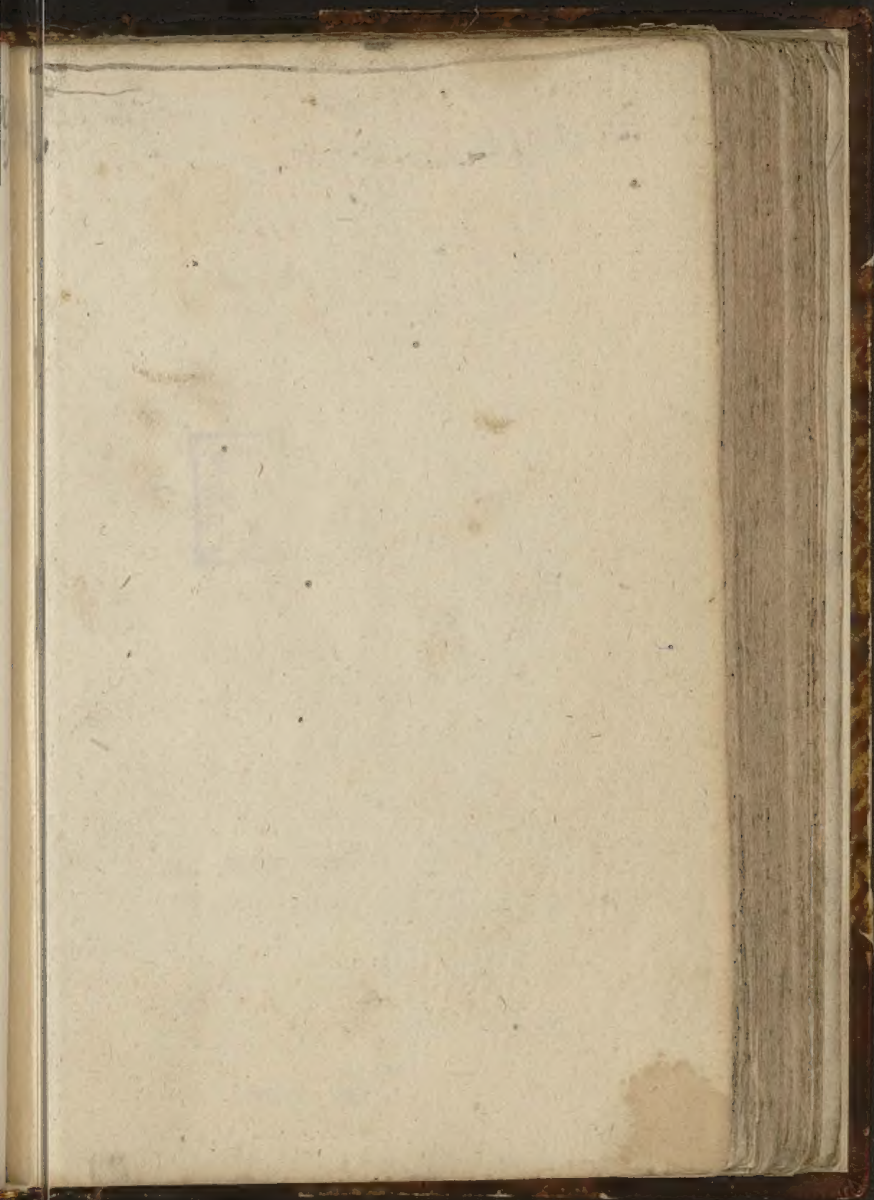

Wszystko co jest w świecie
Ziwece warte

wiency

Franka Janka do Lysicy
Kauze Wm Wm

Ester Wm Wm

Y. 7. 8.
P. 2.
Yr. 6.

390276

Wlocek

Gummi. Bibl. Jag. 52.

1906/57 22

am. Jag.

Biblioteka Jagiellońska

stdr0023954

SP-NA PRZEMYSŁU ARTYSTYCZNEGO

„STARODRUK”

KRAKÓW, UL. FLORIAŃSKA 37

